

Suomi toisena ja suomi vieraana kielenä -oppijoiden kielitaitokäsitykset
kyselytutkimuksen valossa

Maria Mäkelä
Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Elokuu 2009

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

MÄKELÄ, MARIA: Suomi toisena ja suomi vieraana kielenä -oppijoiden kielitaitokäsitykset kyselytutkimuksen valossa

Pro gradu -tutkielma, 80 sivua + 7 liitesivua
Elokuu 2009

Tutkimuksessa tarkastellaan ja vertaillaan suomi toisena kielenä (S2) ja suomi vieraana kielenä (SV) -oppijoiden ajatuksia kielitaidosta ja kielen osa-alueista. Tarkoituksena on siis tutkia oppimiskontekstin vaikutusta kielitaitokäsityksiin. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä selvitetään, miten S2- ja SV-oppijat määrittelevät *hyvän kielitaidon* käsitteen. Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkastellaan sitä, mitä kielitaidon osa-alueita S2- ja SV-oppijat pitävät tärkeinä suomen kielen opiskelussaan.

Tutkimus on toteutettu kyselytutkimuksen keinoin. S2-aineisto koostuu kolmen suomalaisen yliopiston suomenoppijoista ja SV-aineisto viiden ulkomaisen yliopiston suomenoppijoista. Molemmissa ryhmissä on 40 vastaajaa: yhteensä vastauksia on siis analysoitu 80 kappaletta. Tarkoituksena oli tutkia nimenomaan jo hieman enemmän suomea opiskelleiden kielitaitokäsityksiä, ja vastaajien kielitaidon tuli lähtökohtaisesti olla vähintään tasolla B1 Eurooppalaisen viitekehyksen (EVK) mukaan. Pääsääntöisesti vastaajat opiskelevat suomen kieltä pää- tai sivuaineena yliopistossa.

Tutkimuksessa selviää, että sekä S2- että SV-oppijat painottavat kommunikaatiokykyä kielitaidon tärkeimpänä osana. Tärkeintä molempien ryhmien vastaajien mielestä on, että kielenkäyttäjät pystyvät toimimaan ja selviämään erilaisista tilanteista kielen avulla. Kielen ei tarvitse olla virheetöntä, vaan tärkeintä on viestin perille meno. Esille nousee myös erilaisten tilanteiden ja rekisterien hallinta hyvän kielitaidon määritelmänä, ja erityisesti S2-vastaajilla puhekielen hallinta. Sanasto ja kielioppi nousevat esille lähinnä kommunikaatiota tukevin osa-alueina. Lisäksi vastauksissa mainitaan kulttuurintuntemuksen merkitys kielitaidossa. Pääsääntöisesti vastaajien määrittelemä hyvä kielitaito vastaa EVK:n taitotasoa B2.

Kielen osa-alueista tärkeimpinä nähdään suulliseen kielitaitoon liittyvät alueet eli puhuminen ja kuullunymmärtäminen, ja näissä erityisesti informaalit tilanteet. Kuuntelemisen harjoittelua korostavat erityisesti SV-oppijat, joilla ei ole S2-oppijoihin verrattavia mahdollisuuksia kuulla suomea opiskelutilanteiden ulkopuolella. Kirjallisista osa-alueista lukeminen ja luetunymmärtäminen koetaan kirjoitustaitoja tärkeämmiksi, mutta kaikkiaan kirjalliset taidot jäävät suullisten taitojen varjoon. Kieliopin opettelu koetaan tärkeäksi, mutta useimmiten se liitetään kommunikaatiotaitoihin. Kommunikaatiovaikeuksista selviytymisen taitojen opetteluun tulisi molempien ryhmien mielestä panostaa opiskelussa.

Ryhmien kielitaitokäsitysten välillä ei tulosten mukaan ole suurta eroa. Molemmat ryhmät haluavat oppia suomea, jolla tulee toimeen todellisissa tilanteissa. Kommunikatiivinen näkemys korostuu kummallakin ryhmällä. Erilainen oppimiskonteksti aiheuttaa kuitenkin eroja siihen, mihin kielen osa-alueisiin opetuksessa tulisi keskittyä.

Avainsanat: suomi toisena kielenä, suomi vieraana kielenä, kielitaitokäsitykset, kielitaidon osa-alueet, Eurooppalainen viitekehys

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Suomi toisena/vieraana kielenä	3
1.3. Kuka suomea opiskelee?	4
1.4. Eurooppalainen viitekehys	5
2. AINEISTON ESITTELY	7
2.1. Koeryhmät ja aineiston keruu	7
2.2. Kyselylomake	9
3. KIELENOPPIMINEN JA KIELITAITOKÄSITYKSET	15
3.1. Kielenoppiminen	15
3.1.1. Ensimmäisen kielen oppiminen	15
3.1.2. Toisen kielen oppiminen	17
3.1.2.1. Omaksuminen	18
3.1.2.2. Oppiminen	19
3.2. Autonomisesta kieli- ja kielitaitokäsityksestä funktionaaliseen	20
3.2.1. Generatiivinen kielioppi	22
3.2.2. Kommunikatiivinen kompetenssi	25
3.3. Eurooppalaisen viitekehysten kielitaitokäsitys	27
4. KIELIT AidON KÄSITE SUOMI TOISENA JA SUOMI VIERAANA KIELENÄ - OPPIJOIDEN MUKAAN	30
4.1. Kommunikaatiokyky	30
4.2. Sujuvuus	34
4.3. Kielen variaatio ja rekisterit	36
4.4. Puhekieli	39
4.5. Natiivimainen puhe	41
4.6. Sanasto	44
4.7. Kielioppi	47
4.8. Muita aineistossa esiin nousevia määritelmiä	49
4.9. Yhteenveto	52
5. KIELIT AidON OSA-ALUEET SUOMI TOISENA JA SUOMI VIERAANA KIELENÄ - OPPIJOIDEN NÄKÖKULMASTA	54
5.1. Puhuminen ja keskustelu	54
5.2. Kuunteleminen	58

5.3. Kirjoittaminen	60
5.4. Lukeminen	62
5.5. Sanasto ja kielioppi	63
5.6. Muut osa-alueet	67
5.7. Yhteenveto	71
6. POHDINTAA	74
LÄHTEET	77
LIITE	

1. JOHDANTO

Kielenopetukseen vaikuttaa ratkaisevasti se, millaisena opettaja näkee kielen, eli millainen on hänen kielitaitokäsityksensä. Mitä kielitaidon osa-alueita pidetään tärkeinä? Onko olennaisinta tuntea kielen rakenne vai pystyä kommunikoimaan kielellä? Opettajajohtoisessa oppimisessa opettajalla on valta päättää, mitä opiskellaan ja missä järjestyksessä. Hän myös valitsee oppimateriaalin tai mahdollisesti tekee sen itse. Opettaja saattaa tietoisesti pohtia omaa kielitaitokäsitystään, mutta myös tiedostamattomat käsitykset vaikuttavat opettajan toimintaan. Tiedostamattomaan kielitaitokäsitykseen vaikuttavat mm. uusi tutkimus kielenoppimisen ja kielitieteen alalla, käytössä oleva oppimateriaali ja sen tavat esittää kieltä sekä omat aiemmat oppimiskokemukset. Nämä muokkaavat ihmisellä olevaa kuvaa siitä, mitä kieli on ja millaisena sen oppiminen nähdään. Suomessa perinteisesti hallitsevassa asemassa ollut kielioppikeskeinen käsitys lienee syynä siihen, että kielenkäytöstä lähtevä kielitaitokäsitys on vallannut alaa suhteellisen hitaasti.

1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset

Opettajien ja oppikirjojen kielitaitokäsityksiä on S2-alalla tutkittu jonkin verran (esimerkiksi Vasama ja Voipio 2003, Aalto 1996). Opetuksen tulisi kuitenkin aina lähteä oppijan tarpeista, joten myös oppijan kielitaitokäsityksellä on merkitystä vuorovaikutteisessa oppimistilanteessa. Suomenoppijoilla on hyvinkin erilaisia tarpeita ja syitä kielen opiskeluun. Maahanmuuttaja, jonka tavoitteena on jäädä Suomeen pysyvästi, tarvitsee kielitaidon, jolla selviää jokapäiväisen elämän vaatimista kielenkäyttötilanteista ja joka riittää töiden saamiseen ja tekemiseen. Ulkomailla suomea opiskeleva taas ei ehkä edes suunnittele pidempiaikaista oleskelua Suomessa, joten hänen kielenopiskelunsa voi olla kielioppiorientoitunutta ja siis tähdätä rakenteiden hallintaan kommunikatiivisten tavoitteiden sijasta.

Tämä tutkimus käsittelee suomenoppijoiden kielitaitokäsityksiä. Aineistonani on kyselylomakkeella kerätyt vastaukset, joissa akateemiset suomenoppijat pohtivat kielitaidon käsitettä ja sen osa-alueita. Olen kiinnostunut siitä, miten suomenoppijat hahmottavat kielitaidon käsitteen ja mitkä sen osa-alueet he kokevat tärkeiksi opiskelussa. Tarkoituksenani on vertailla Suomessa suomea toisena kielenä opiskelevien kielitaitokäsityksiä ulkomailla suomea vieraana kielenä opiskelevien käsityksiin. Uskon, että erilainen oppimiskonteksti ja luokkahuoneen ulkopuolinen kontakti suomen kieleen aiheuttavat eroja näiden ryhmien ajatuksiin kielitaidosta. Oppijoiden käsitykset kielestä ja sen osa-alueista voivat toimia opettajan tukena kielenopetuksessa,

sillä on mielekästä opettaa oppijoita, jotka opiskelevat omasta tarpeestaan nousevia aiheita. Tällöin myös oppimisen motivaatio kasvaa. Pyrin kuitenkin muistamaan, että jokaisella oppijalla on omat lähtökohtansa ja tarpeensa kielenopiskeluun, eikä tutkimuksen tuloksia siten voi yleistää koskemaan kaikkia kielenoppijoita.

Oppijan näkökulmasta kielitaitokäsityksiä on aiemmin tutkinut muun muassa Paula Pekuri (2006) pro gradu -tutkielmassaan Helsingin yliopistossa. Pekuri tutkii kansainvälisten vaihto-opiskelijoiden näkemyksiä kielitaidosta ja suomen kielen oppimisesta. Kyselytutkimuksen vastaajina on joukko Suomessa EILC-intensiivikurssille (Erasmus Intensive Language Courses) osallistuneita vaihto-opiskelijoita, joten tutkimus kohdistuu suomea Suomessa opiskelevien näkemyksiin. Pekurin tutkimus tarjoaa omalle työlleni hyvän vertailukohteen, vaikka tutkimusten vastaajaryhmät ovatkin erilaiset: omassa tutkimuksessani huomio kohdistuu suomen kielen opintonsa vasta aloittaneiden vaihto-opiskelijoiden sijasta suomea jo pidemmän aikaa opiskelleisiin kielenoppijiin, joille suomen osaaminen mahdollisesti tulevaisuudessa tarjoaa uran kielen parissa. Vertaan kuitenkin oman aineistoni analyysissä tuloksia Pekurin saamiin tuloksiin, sillä on mielenkiintoista nähdä, kuinka hyvin nämä erilaiset tutkimuskohteet korreloivat keskenään. Toki täytyy muistaa, että kysymyksenasettelu on omassa tutkimuksessa Pekurin tutkimuksesta poikkeava, joten suoraa vertailua on mahdoton tehdä.

Ulkomailla suomea opiskelevia käsitteleviä tutkimuksia on muun muassa Susanna Alatalon (2005) pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistosta. Alatalon tutkimuskohteena on Wienin yliopiston suomen opiskelijoiden oppimismotivaatio. Hän selvittää opiskelijoiden syitä suomen opiskeluun sekä suhtautumista suomen kieleen ja sen oppimiseen. Omassa työssäni en varsinaisesti tutki vastaajien suomen kielen opiskelun syitä, mutta voi olla mielenkiintoista nähdä, onko erilaisilla opiskeluyillä yhteyksiä kielitaitokäsityksiin.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Miten suomi toisena kielenä ja suomi vieraana kielenä -oppijat hahmottavat kielitaidon käsitteen, ja mitä määritelmiä he liittävät siihen?
- Mitä kielitaidon osa-alueita oppijat pitävät keskeisinä omassa kielenoppimisessaan?
- Poikkeavatko näiden kahden ryhmän käsitykset toisistaan?

1.2. Suomi toisena/vieraana kielenä

Suomen opiskelu toisena tai vieraana kielenä on lisääntynyt viime vuosikymmeninä huomattavasti. Niinpä myös alan termistöstä on käyty keskustelua ja sitä on pyritty määrittelemään yhtenäisellä tavalla. Latomaa ja Tuomela (1993: 238) kirjoittavat artikkelissaan, että alan suomenkielinen terminologia on vielä vakiintumatonta. Päähuomion artikkelissa saa käsitepari *suomi toisena kielenä* ja *suomi vieraana kielenä*. Latomaa ja Tuomela viittaavat Karlssonin (1982) toimittamaan teokseen, jossa on käytössä termi *suomi vieraana kielenä*. Heidän mukaansa heidän omaa artikkeliaan edeltävänä muutamana vuonna on käytössä yhä enemmän alkanut esiintyä myös termiä *suomi toisena kielenä* (S2), joka on jo vakiintunut yläkäsitteeksi kaikelle sellaiselle suomen kielen opetukselle, jossa suomi ei ole oppijan ensimmäinen kieli. Yhtä hyvin se voi siis olla kolmas tai neljäs kieli.

Yleisesti toisen ja vieraan kielen eroksi ajatellaan erilainen kielenkäyttökonteksti. Toista kieltä käytetään kieliyhteisön sisällä ja vierasta kieltä kieliyhteisön ulkopuolella. Englannin kielessä vastaavat termit ovat *second language* ja *foreign language*. Usein termeihin liitetään myös ajatus siitä, että toinen kieli *omaksutaan*¹ jokapäiväisessä elämässä kieliyhteisön jäsenenä, kun taas vieras kieli *opitaan* luokkahuoneessa. (Latomaa ja Tuomela 1993: 238–239.) Näin yksinkertainen jaottelu ei usein kuitenkaan ole, sillä esimerkiksi ruotsi voi olla suomalaiselle joko toinen tai vieras kieli riippuen siitä, joutuuko oppija omassa ympäristössään kosketuksiin ruotsin kielen kanssa: Mikäli oppija on päivittäisessä elämässään vuorovaikutuksessa ruotsia äidinkielenään puhuvien kanssa, on kyseessä toinen kieli. Jos taas oppija oppii kieltä vain muodollisen opetuksen kautta eikä ole tekemisissä ruotsia puhuvan yhteisön kanssa, on kyseessä vieras kieli. (Sajavaara 1999: 75.)

Tässä tutkimuksessa erotan suomen kielen opiskelijat sen mukaan, opiskelevatko he suomea toisena vai vieraana kielenä. Käytän siis termejä *suomi toisena kielenä* ja *suomi vieraana kielenä* edellä kuvatussa merkityksessä erottamassa erilaisia kielenkäyttö- ja oppimiskonteksteja. Aineistoa analysoidessani käytän ryhmistä lyhenteitä S2 (suomi toisena kielenä -vastaajat) ja SV (suomi vieraana kielenä -vastaajat).

¹ Tarkastelen termejä *omaksuminen* ja *oppiminen* tarkemmin luvuissa 3.1.2.1 ja 3.1.2.2.

1.3. Kuka suomea opiskelee?

Suomen kieltä on opetettu sekä toisena että vieraana kielenä jo vuosisatojen ajan. Ensimmäinen suomi toisena kielenä -oppikirja ilmestyi vuonna 1649. Sen kirjoitti Eskil Petraeus ruotsalaisten suomenopiskelun tarpeisiin. Kielenopetus oli kontrastiivista, ja kieliopin kuvaus perustui latinan malliin. (Nuutinen 1984: 103.) Säännöllisesti suomea toisena kielenä on suomenruotsalaisissa kouluissa opetettu 1840-luvulta asti (Geber 1982: 115) ja Helsingin yliopistossa vuodesta 1952 (Hämäläinen 1982: 147). Ala ei siis ole uusi, vaikka laajempaa huomiota se onkin saanut vasta viime vuosikymmeninä lisääntyneen maahanmuuton seurauksena.

Suomea toisena kielenä opiskelevien kirjo on laaja. Heitä ovat muun muassa maahanmuuttajat, jotka ovat tulleet Suomeen pysyvästi, tilapäisesti Suomessa esimerkiksi työn tai opiskelun vuoksi asuvat ja vähemmistöryhmiin kuuluvat suomalaiset, joiden äidinkieli ei ole suomi. Heitä ovat muun muassa suomenruotsalaiset, viittomakieliset ja saamelaiset. Suomessa asuvien opiskelun syynä on useimmiten käytännön tarve eli tarve pystyä kommunikoimaan asuinmaan kielellä ja päästä sen kautta yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi esimerkiksi työmarkkinoilla.

Suomessa suomea voi opiskella toisena kielenä muun muassa peruskouluissa ja keskiasteen oppilaitoksissa, aikuiskoulutuskeskuksissa, kansalaisopistoissa ja yliopistojen kielikeskuksissa. Kevästä 1996 alkaen se on ollut mahdollista valita myös ylioppilaskirjoitusten aineeksi. Yliopistojen kielikeskusten suomi toisena kielenä² -kurssit on tarkoitettu vaihto-opiskelijoille ja kokonaista tutkintoa Suomessa suorittaville opiskelijoille. Pääaineena suomea toisena kielenä voi opiskella Helsingin yliopistossa ja sivuaineena muun muassa Jyväskylän yliopistossa ja Tampereen yliopistossa.

Ulkomailla suomea vieraana kielenä opiskellaan enimmäkseen yliopistoissa, mutta myös peruskouluissa sekä niin sanotuissa Suomi-kouluissa, joissa ulkomailla asuvien suomalaisten lapset voivat pitää yllä kielitaitoaan. Ulkomaisissa yliopistoissa suomea on opetettu jo 1800-luvulta lähtien. Tällöin opetuspaikkoina olivat muun muassa Kööpenhaminan, Oslon, Uppsalan, Budapestin ja Tarton yliopistojen fennougristiikan keskuksat. Toisen maailmansodan jälkeen suomen opetus alkoi lisääntyä ja vahvistua; suurin osa nykyisistä suomen opetuspaikoista ulkomaisissa yliopistoissa syntyi 1960- ja 70-luvuilla. (Raanamo – Tuomikoski 1997: 11-12.) Suomen opetusta ulkomaisissa yliopistoissa koordinoi ja tukee vuonna 1969 muodostettu Ulkomaanlehtori- ja kielikurssiasiain neuvottelukunta (UKAN), joka on opetusministeriön

² Joissakin yliopistoissa myös nimellä *suomi vieraana kielenä*.

asiantuntijaelin (mts. 91). Tällä hetkellä suomea voi opiskella yli 100 yliopistossa noin 30 maassa (Cimo 2009).

Ulkomailla opiskelevien syyt suomen opiskeluun voivat olla mitä erilaisempia: esimerkiksi asuinalueella tai sen läheisyydessä oleva suomalaisasutus, yhteydet Suomeen ystävien tai perheen kautta tai lingvistinen mielenkiinto. Mielenkiintoa saattaa herättää suomen erilaisuus suhteessa muihin kieliin tai sukukielten puhujilla sen yhtäläisyydet omaan äidinkieleen. (Martin 1999: 172–173.) Susanna Alatalo (2005) tutkii pro gradu -tutkielmassaan suomea Wienin yliopistossa vieraana kielenä opiskelevien oppimismotivaatiota kyselytutkimuksen avulla. Hän muodostaa opiskelijoiden vastausten perusteella viisi erilaista oppijaprofiilia: ”Siirtolaiset”, ”Paluu juurille”, ”Eurooppalaiset”, ”Pakon edessä” ja ”Harrastajat”. ”Siirtolaisten” suomen opiskelun syynä on halu muuttaa tulevaisuudessa Suomeen töihin tai opiskelemaan. ”Paluu juurille” -profiilin edustajilla on suomalaiset sukujuuret. ”Eurooppalaiset” opiskelevat suomea, koska he arvostavat vieraiden kielten ja kulttuurien tuntemusta sekä monikulttuurisuutta. ”Pakon edessä” -profiilin oppijoiden syyt suomen opiskeluun liittyvät muissa opinnoissa etenemiseen. ”Harrastajat” puolestaan opiskelevat suomea, koska haluavat vaihtelua muihin opintoihinsa. (Alatalo 2005: 45.) Alatalon tutkimusotos on pieni (30 vastaajaa), mutta uskon tutkimustuloksen kuvaavan suomea vieraana kielenä opiskelevien motivaatiota laajemminkin.

1.4. Eurooppalainen viitekehys

Eurooppalainen viitekehys (2003: 19–23) on kehitetty luomaan yhteistä pohjaa Euroopan maiden kieltenopetukseen. Se perustuu Euroopan neuvoston tavoitteisiin pyrkiä edistämään jäsenvaltioiden keskinäistä yhtenäisyyttä kulttuurin alalla tapahtuvan yhteistyön avulla. Merkittävänä tekijänä tässä yhteistyössä on kommunikaatio eri kansojen ja kulttuurien välillä, jolloin kielten osaaminen on ratkaisevassa asemassa. Eurooppalainen viitekehys (tästä lähtien lyhyemmin EVK) asettaa tavoitteeksi monikielisen eli plurilingvaalisen yksilön. Tämän lähestymistavan mukaan yksilön kokemukset eri kielistä eivät ole irrallisia kokonaisuuksia, vaan rakentavat kokonaisvaltaista viestintätaitoa. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi kykyä turvautua toisiin kieliin kommunikaation ongelmatilanteissa. EVK ottaa huomioon myös kielenulkoiset kommunikaatiokeinot, joita ei perinteisesti ole katsottu kielitaidon osa-alueiksi.

Käytännön kielenopetustyön apuvälineeksi EVK on luonut taitotasosteikkoja, joiden avulla voidaan mitata kielitaidon tasoa kielen eri osa-alueilla. Kielitaitoa ei siis ajatella yhtenä kokonaisuutena, vaan sen katsotaan koostuvan eri alueista, ja yksilön kielitaito voi eri alueilla olla

eri tasolla. Kielenkäyttäjät voi esimerkiksi ymmärtää puhetta vaivatta kykenemättä silti itse tuottamaan kieltä. EVK:n asteikot eivät kuitenkaan käsitä vain jakoa tekstinymmärtämiseen ja -tuottamiseen sekä puheenymmärtämiseen ja -tuottamiseen, vaan jokainen osa-alue on jaettu vielä tästä pienempiin osiin. Esimerkiksi lukemisen alueella asteikot on laadittu erikseen yleiseen luetun ymmärtämiseen, kirjeenvaihdon lukemiseen ja ymmärtämiseen, lukemiseen asiaan tutustumista varten, lukemiseen tiedonhankintaa ja argumentointia varten sekä ohjeiden lukemiseen ja ymmärtämiseen. Joissakin osa-alueissa jako on niin yksityiskohtainen, että sen tarkoituksenmukaisuutta voi jo kyseenalaistaa. Toisaalta EVK pyrkii palvelemaan mahdollisimman monia tahoja ja myöntää itsekin, etteivät kaikki kohdat ole olennaisia kaikille käyttäjille.

Kielitaidon tasot on jaettu kolmeen laajaan tasoon: selviytyjän (Waystage), kynnystaidon (Threshold) ja osaajan (Vantage) tasoihin. Jokainen näistä on vielä jaettu kahtia, joten pääsääntöisesti jokainen asteikko käsittää kuusi tasokuvausta (A1–C2). Joissakin asteikoissa jaottelu on vielä tätäkin hienojakoisempi. Jokaisessa tasossa on määritelty, mitä kyseisellä tasolla oleva kielenoppija osaa. Selviytyjän tason alemmaa tasoa kutsutaan nimityksellä A1. Tällä tasolla oppija pystyy kertomaan konkreettisista aiheista yksinkertaisia ilmauksia käyttäen, esimerkiksi esittelemään itsensä. Tasolla A2 oppija selviää edellisen lisäksi myös yksinkertaisista sosiaalisista vuorovaikutustilanteista. Kynnystaidon tasolla B1 oppija selviää kielialueella arkipäiväisistä toiminnoista ja tasolla B2 pystyy säännölliseen vuorovaikutukseen syntyperäisten kanssa. Osaajan tasolla C1 oppija pystyy kielellisesti ilmaisemaan ajatuksiaan monipuolisesti ja tehokkaasti ja korkeimmalla tasolla C2 kielenkäyttö on täsmällistä vaativissakin tilanteissa. (EVK 2003: 48.)

EVK:n taitotasojen tarkoituksena on kuvata kielitaidon eri vaiheita. Omassa tutkimuksessa pyydän suomenoppijoita määrittelemään, millainen hyvä kielitaito heidän mielestään on. Vertailen näitä määritelmiä kielen eri osa-alueilta EVK:n taitotasoihin ja pyrin määrittelemään, mille taitotasolle tutkimukseni vastaajat sijoittavat hyvän kielitaidon. Onko kielenkäyttäjällä hyvä kielitaito silloin, kun hän pystyy selviytymään arkipäiväisistä tilanteista, vai tarvitaanko hyvään kielitaitoon lähes natiivin taitoja vastaavat taidot? Tutkimukseni toinen osa perustuu EVK:tä mukaillen ajatukseen siitä, että kielitaito koostuu useista kielen osa-alueista, joita voidaan arvioida myös toisistaan irrallisina tietoina ja taitoina. Haluan selvittää, miten vastaajat näkevät kielen osa-alueet: onko jokin osa-alue muita tärkeämpi vai onko kaikkien osa-alueiden harjoittelu yhtä tärkeää? EVK tarjoaa siis pohjan, jolle tutkimukseni perustavat kysymykset rakentuvat.

2. AINEISTON ESITTELY

Tutkimukseni aineistona on kysely, jonka avulla selvitän suomenoppijoiden kielitaitokäsityksiä. Luvussa 2.1 kerron koeryhmistä ja aineiston keruuprosessista ja luvussa 2.2 esittelen kyselylomakkeen ja perustelen kysymysvalintoja.

2.1. Koeryhmät ja aineiston keruu

Tutkimuksen aineisto koostuu suomea Suomessa ja suomea ulkomailla opiskelevien kielenoppijoiden vastauksista. Kaikki vastaukset on saatu yliopistoista, eli kaikilla vastaajilla on akateemista koulutusta. Suurin osa vastaajista opiskelee suomen kieltä pää- tai sivuaineena omassa yliopistossaan. Halusin tutkia nimenomaan suomen kielen pää- tai sivuaineopiskelijoiden kielitaitokäsityksiä, sillä uskon, että kielenopiskelijoilla on muiden alojen opiskelijoista poikkeava kielitaju, sillä he joutuvat opinnoissaan pohtimaan enemmän omaa suhdettaan kieleen. Tästä syystä rajasin tutkimuskohteen opiskelijoihin, jotka ovat opiskelleet suomea jo jonkin aikaa. Vastaajien kielitaidon tasoa ei arvioitu ennen vastaamista, sillä sen tarkka määrittäminen ei ole tutkimuksen kannalta olennaista. Toivomuksena kuitenkin oli, että vastaajat olisivat vähintään Eurooppalaisen viitekehyksen (2003) B1-tasolla, sillä halusin heillä olevan jo selkeä kuva siitä, mitä suomen kieli on.

Tutkimuksessa on mukana 40 vastausta molemmista ryhmistä: yhteensä analysoin siis 80 vastausta. Keräsin aineistoa mahdollisimman monesta eri yliopistosta, koska halusin minimoida liian samanlaisen oppimiskontekstin ja vastaajien taustan vaikutuksen vastauksiin. Esimerkiksi opettaja ja opiskelussa käytetty oppimateriaali saattavat vaikuttaa opiskelijan näkemyksiin kielestä ja kielitaidosta, samoin kuin opiskelijan äidinkieli ja kulttuuri, jossa hän on kasvanut. Aineiston hankkiminen monesta eri yliopistosta on yksi keino pienentää yhtenäisten taustatekijöiden liian suurta vaikutusta vastauksiin: tarkoituksena oli pyrkiä säilyttämään ainoana muuttujana oppimiskonteksti eli suomen opiskelu toisena tai vieraana kielenä.

Suomea Suomessa opiskelevien ryhmään sain aineistoa kolmesta eri yliopistosta: Tampereen yliopistosta Suomen kieli, kulttuuri ja yhteiskunta -oppiaineesta (18 vastausta) sekä kielikeskuksesta (5 vastausta), Helsingin yliopiston Suomen kieli ja kulttuuri -oppiaineen opiskelijoilta (9 vastausta) ja Jyväskylän yliopiston Suomen kieli ulkomaalaisille -opintokokonaisuuden opiskelijoilta (8 vastausta). Suurin osa vastaajista on Suomessa vaihto-opiskelijana, mutta lähes kaikki ovat opiskelleet suomea kotiyliopistoissaan jo ennen Suomeen

tuloa: Suomi on siis valikoitunut vaihtokohteeksi juuri suomen kielen opiskelumahdollisuuden takia. Lisäksi moni ilmoittaa haluavansa tulevaisuudessa asua ja työskennellä Suomessa. Vastaajista 33 on naisia ja 7 miehiä. Iältään he ovat 19–48-vuotiaita, ja keski-ikä on 24,5 vuotta.

Vastaajien suomen kielen opiskeluajat vaihtelevat kuudesta kuukaudesta 17 vuoteen ja 240 tunnista tuhansiin tunteihin³. Kaikkien vastaajien kohdalla opiskeluajan laskeminen ei ole mahdollista, sillä jotkut ovat asuneet Suomessa pitkään ja opiskelleet suomea erilaisissa koulutusmuodoissa ja itsenäisesti. Kaikki vastaajat ovat suomen lisäksi opiskelleet ainakin englantia, ja useimmat vielä englannin ja suomen lisäksi yhtä tai useampaa muuta kieltä. Vastaajien äidinkieliä on yhteensä 14. En erittele tässä äidinkieliä tarkemmin, koska äidinkielellä ei ole olennaista merkitystä tutkimuksen kannalta.

Toiseen ryhmään eli suomea ulkomailla opiskelevien ryhmään sain aineistoa viidestä yliopistosta: Kölnistä (13 vastausta), Wienistä (11 vastausta), Kööpenhaminasta (9 vastausta), Budapestistä (5 vastausta) ja Prahasta (2 vastausta). Suurin osa vastaajista mainitsee suomen opiskelun syyksi yksinkertaisesti kiinnostuksen Suomen kieleen ja kulttuuriin. Sen erilaisuus muihin kieliin nähden herättää kiinnostusta, ja toisaalta se koetaan haasteelliseksi oppiaineeksi. Lähes kaikki ovat käyneet ja monet asuneetkin Suomessa. Monella alkuinnostus on saanut alkunsa vaihto-opiskelusta Suomessa tai suomalaisen musiikin kuuntelusta. Eräs vastaaja mainitsee opiskelun osasyysksi sen, että halusi 13-vuotiaana mennä naimisiin Ville Valon kanssa. Vastaajista 33 on naisia ja 7 miehiä ja iältään he ovat 19–60-vuotiaita. Keski-ikä on 26,3 vuotta.

Suomenkielen opiskeluajat vaihtelevat vastaajien välillä 12 kuukaudesta kymmeneen vuoteen ja 144 tunnista vajaaseen 4000 tuntiin. Suomessa ja ulkomailla opiskelevien opiskeluajoja on hankala verrata toisiinsa, sillä vastaukset ovat molemmilla ryhmillä epätarkkoja, mutta arvioisin, että pääsääntöisesti opiskeluajoissa ei ole suuria eroja. Vieraita kieliä ulkomailla opiskelevien ryhmä on keskimäärin opiskellut Suomessa opiskelevia selvästi enemmän. Tätä selittänee se, että ulkomainen aineisto on peräisin maista, joissa vieraiden kielten opiskelu on pääsääntöisesti yleistä. Ulkomailla opiskelevien ryhmässä on vain yksi, joka on suomen lisäksi opiskellut vain englantia: Suomessa opiskelevien ryhmässä heitä on 8. Äidinkieliä ryhmässä on yhteensä 8.

Aineisto on kerätty syksyllä 2008 ja keväällä 2009. Suurin osa aineistosta on hankittu niin, että lomake on lähetetty sähköpostitse yliopistojen suomen kielen opettajille, jotka ovat jakaneet lomakkeet opiskelijoille vastattaviksi. Helsingin, Jyväskylän ja Prahän yliopistojen kohdalla suomen kielen opettajat ovat toimittaneet lomakkeen opiskelijoille sähköpostilla, ja

³ Nämä ovat karkeita suuntaa-antavia arvioita, jotka olen laskenut vastaajien antamista opiskeluajoista. Vastaukset ovat kuitenkin hyvin epämääräisiä: jotkut ovat antaneet vain opiskelun keston kuukausina, jotkut taas seikkaperäisiä selvityksiä oppituntien kestosta ja kotitehtäviin käytetystä ajasta.

vastaukset olen myös saanut sähköisesti. Itse en siis ole ollut paikalla keräämässä vastauksia, paitsi Kööpenhaminan yliopistossa. Sielläkään en antanut vastaajille muita ohjeita kuin mitä lomakkeessa on mainittu. Ohjeistuksena opettajille on ollut, että kyselyn voi jakaa myös kotona täytettäväksi: vastaamiseen käytetystä ajasta ei siis ole tietoa.

2.2. Kyselylomake

Kyselylomake jakautuu kolmeen osaan: taustatietoihin, monivalintakysymyksiin ja avoimiin kysymyksiin. Taustatietoihin (kysymykset 1–10) kuuluvat vastaajan perustiedot sekä kielenopiskeluun liittyvät tiedot. Kyselylomake on muilta osin samanlainen suomi toisena kielenä ja suomi vieraana kielenä -opiskelijoille, mutta kysymys 5 eroaa:

1. Ikä / Age: _____

2. Sukupuoli / Sex: Nainen / Female Mies / Male

3. Kotimaa / Native country: _____

4. Äidinkieli / Mother tongue: _____

5a. Miksi asut Suomessa? / Why do you live in Finland? _____

5b. Oletko käynyt Suomessa? Jos olet, kuinka kauan olet ollut Suomessa? / Have you been to Finland?
If yes, how long have you stayed there? _____

6. Mitä muita kieliä olet opiskellut? / What other languages have you studied? _____

7. Kuinka kauan olet opiskellut suomen kieltä? (kuukausissa) / How long have you studied the Finnish language? (in months) _____

8. Kuinka monta tuntia viikossa olet keskimäärin opiskellut suomen kieltä? / How many hours a week in average have you studied Finnish language? _____

9. Kuinka usein käytät suomen kieltä seuraavissa tilanteissa? / How often do you use Finnish language in the following situations?

- Kotona / At home _____

- Ystävien kanssa / With friends _____

- Arkiasioinnissa (esim. kaupassa, pankissa...) / Transactions to obtain goods and services (e.g. shopping, in the bank...) _____
- Opiskelussa (muuten kuin suomen oppitunneilla) / Studying (not including Finnish lessons) _____
- Töissä / At work _____
- Television katselu, radion kuuntelu, internet / Watching television, listening to radio, internet _____
- Muualla, missä? / Elsewhere, where? _____

10. Miksi opiskelet suomen kieltä? / Why are you studying Finnish language?

En vertaile tutkimuksessa yksilöitä suomen kielen opiskeluajkojen tai muiden kielten osaamisen perusteella, mutta ne kertovat kuitenkin vastaajan taustoista. Kysymys siitä, kuinka usein vastaaja käyttää suomen kieltä erilaisissa tilanteissa on kiinnostava, sillä sen perusteella voi vertailla tärkeiksi koettujen kielen osa-alueiden ja vastaajan todellisuudessa käyttämän kielen suhdetta. Jos vastaaja esimerkiksi kommunikoi ystäviensä kanssa useimmiten suomeksi, voisi olettaa, että hän pitää syntyperäisen puhujan ymmärtämistä ja epämuodollista keskustelua tärkeinä kielen osa-alueina. Suomen kielen opiskelun syyt kertovat opiskelun tavoitteista: onko ensisijaisena tavoitteena esimerkiksi pystyä kommunikoidaan syntyperäisten puhujien kanssa tai tutustua kielen rakenteisiin lingvistisestä mielenkiinnosta.

Kysymys 11 on monivalintakysymys, jonka tarkoituksena on selvittää, mitä kielen osa-alueita vastaajat pitävät tärkeinä kielen opiskelun kannalta:

11. Kuinka tärkeänä pidät seuraavia kielitaidon osa-alueita suomen kielen opiskelussasi? (1. Ei tärkeää, 5. Erittäin tärkeää) / How important do you think are the following language abilities concerning your Finnish studies? (1. Not important, 5. Very important)

Puhuminen ja keskustelu / Speaking and conversation

- | | | | | | |
|---|----|----|----|----|----|
| - Osaat keskustella ystäväsi kanssa / You can talk to your friends | 1. | 2. | 3. | 4. | 5. |
| - Osaat keskustella kokouksessa, jossa et tunne muita /
You can converse in meetings where you don't know the others | 1. | 2. | 3. | 4. | 5. |
| - Osaat puhua yleisölle / You can speak to an audience | 1. | 2. | 3. | 4. | 5. |
| - Osaat hoitaa asiiasi esim. kaupassa tai pankissa /
You can do your shopping and banking etc. in Finnish | 1. | 2. | 3. | 4. | 5. |
| - Osaat puhua luonnollista puhekieltä /
You can talk in natural spoken language | 1. | 2. | 3. | 4. | 5. |

Kuunteleminen / Listening

- Ymmärrät suomalaista puhujaa /

You can understand a Finnish speaker 1. 2. 3. 4. 5.

- Ymmärrät kuulutuksia ja ohjeita esim. juna-asemalla /

You can understand announcements and instructions

e.g. at a train station

1. 2. 3. 4. 5.

- Pystyt kuuntelemaan radiota ja televisiota /

You can listen to radio and television

1. 2. 3. 4. 5.

- Ymmärrät puhekieltä / You can understand spoken language

1. 2. 3. 4. 5.

Kirjoittaminen / Writing

- Osaat täyttää lomakkeita ja kyselyjä /

You can complete forms and questionnaires

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat tehdä muistiinpanoja oppitunnilla /

You can make notes at a lesson

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat kirjoittaa kirjeen/sähköpostin ystävälle /

You can write a letter/e-mail to a friend

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat kirjoittaa luovaa tekstiä, esim. satuja tai runoja /

You can write creative text, e.g. fairytales or poems

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat kirjoittaa raportteja ja esseitä /

You can write reports and essays

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat kirjoittaa sanelusta / You can write down dictations

1. 2. 3. 4. 5.

Lukeminen / Reading

- Pystyt hankkimaan tietoa asioista lukemalla /

You can obtain information by reading

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat lukea ohjeita / You can read instructions

1. 2. 3. 4. 5.

- Pystyt lukemaan omaksi iloksi / You can read for pleasure

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat lukea ääneen / You can read aloud

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat lukea sanomalehteä, internetiä... /

You can read a newspaper, the internet...

1. 2. 3. 4. 5.

Sanasto / Vocabulary

- Osaat päätellä tuntemattoman sanan muusta tekstistä /

You can reason an unknown word from the text

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat fraaseja ja sanontoja/

You know phrases and idioms

1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat paljon sanoja eri alueilta /

You know a lot of vocabulary from different fields

1. 2. 3. 4. 5.

Kielioppi / Grammar

- Osaat taivuttaa sanoja, esim. sijamuodot ja verbien
persoonamuodot / You can inflect words, e.g. cases and personal
forms of verbs 1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat muodostaa lauseita / You can make sentences 1. 2. 3. 4. 5.

Osaat kirjoittaa sanat oikein /

You can spell words correctly 1. 2. 3. 4. 5.

Osaat ääntää suomenkielisen tavoin /

You can pronounce like native Finnish speakers 1. 2. 3. 4. 5.

Tunnet suomalaista kulttuuria, esim. tapoja ja perinteitä /

You know Finnish culture, e.g. customs and traditions 1. 2. 3. 4. 5.

- Ymmärrät, mitä erilaiset asennot ja ilmeet tarkoittavat /

You know what different positions and facial expressions mean 1. 2. 3. 4. 5.

Osaat puhua/kirjoittaa kohteliaasti, esim. esittää käskyn

**kohteliaasti / You can talk/write in a polite way, e.g.
give orders in a polite way** 1. 2. 3. 4. 5.

Osaat muuttaa puhettasi/tekstiä keskustelu-

kumppanin mukaan /

You can adapt your speech/text according to the receiver 1. 2. 3. 4. 5.

Tunnet suomen murteita / You know Finnish dialects 1. 2. 3. 4. 5.

Kommunikaatiovaikeuksista selviytyminen /

Dealing with difficulties in communication

- Osaat kysyä lisätietoja, jos et ymmärrä /

You can ask if you cannot understand 1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat selittää saman asian toisella tavalla /

You can explain the same thing in other words 1. 2. 3. 4. 5.

- Osaat korjata omia virheitäsi /

You can correct your own mistakes 1. 2. 3. 4. 5.

Osa-alueiden ryhmittelyn olen tehnyt Eurooppalaisen viitekehyksen (2003) kommunikatiivista mallia mukaillen. EVK ryhmittää kommunikatiiviset kielelliset toiminnot tuottamistoimintoihin (puhuminen ja kirjoittaminen), vastaanottamistoimintoihin (kuuntelu, lukeminen ja

audiovisuaalinen vastaanottaminen), vuorovaikutteisiin toimintoihin (suullinen ja kirjallinen vuorovaikutus), viestien merkityksen välittämistoimintoihin (suullinen ja kirjallinen viestintä) ja nonverbaaliin viestintään (kielellisiä toimintoja täydentävä toiminta, paralingvistiset keinot ja paratekstuaaliset keinot). Tätä ryhmittelyä olen yksinkertaistanut ja toisaalta lisännyt joitakin omasta mielestäni tärkeitä osa-alueita. Useimmat kohdista olen jakanut alakohdiksi, esimerkiksi kuuntelemisen syntyperäisen puhujan ymmärtämiseen, julkisten kuulutusten ja ohjeiden ymmärtämiseen, tiedotusvälineiden seuraamiseen sekä puhekielen ymmärtämiseen.

Ryhmittelyn yksinkertaistamisella tarkoitan, että olen muokannut EVK:n luokittelua loogisemmaksi vastaajien näkökulmasta: esimerkiksi keskustelu on lomakkeessani puhumisen alla, vaikka EVK:n luokittelussa se on sijoitettu vuorovaikutteisiin toimintoihin. Lisäksi olen lisännyt muutamia kohtia EVK:n ulkopuolelta, esimerkiksi laajentanut kieliopin käsittämään morfologian ja syntaksin erikseen. EVK:n taitotasokuvaus käsittää vain kieliopillisen virheettömyyden kuvauksen. Tämä on ymmärrettävää, kun ottaa huomioon, että EVK on kehitetty useiden erilaisten kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteiseksi viitekehykseksi. Kieliopin eroaminen kielten välillä aiheuttaa vaikeuksia yhteisen asteikon laatimiseen, joka soveltuisi kaikkiin kieliin (EVK 2003: 161).

Lomakkeen kolmas osa koostuu kahdesta avoimesta kysymyksestä. Kysymys 12 selvittää vastaajan käsitystä hyvästä kielitaidosta:

12. Mitä on hyvä kielitaito? / How would you describe excellent language proficiency?

Vaatiiko hyvä kielitaito syntyperäisen puhujan kaltaista kompetenssia vai onko kielitaito hyvä silloin, kun puhuja tulee ymmärretyksi tai ymmärtää itse vaivatta? Mitä kielen osa-alueita vastaajat painottavat hyvän kielitaidon määrittelyssä? Kysymys 13 puolestaan on käytännöllinen kysymys, sillä se selvittää, mitkä kielitaidon osa-alueet vastaajat kokevat tärkeiksi opetuksessa:

13. Mitkä kielitaidon osa-alueet ovat mielestäsi tärkeitä suomen kielen opetuksessa? Voit mainita myös muita kuin kysymyksessä 11 esiin tulleita osa-alueita. / Which sectors of language do you think are important when teaching Finnish language? You can also mention sectors that are not listed in question 11.

Kokevatko vastaajat oppituntien tärkeimmäksi sisällöksi kieliopin vai painottuuko puhuminen ja kommunikointi? Tässä kysymyksessä vastaaja saa omin sanoin kertoa saman kuin aiemmassa monivalintakysymyksessä kielitaidon osa-alueiden tärkeydestä.

Vastaajille on annettu lomakkeessa ohjeeksi vastata kysymyksiin suomeksi, mutta myös englannin käyttäminen apukielenä sallitaan. Tällä pyrin estämään sitä, että vastaaja ei vastaisi kysymyksiin ollenkaan, mikäli ei osaa muotoilla vastausta suomeksi. Täysin mahdollista tietysti myös on, ettei vastaaja osaa englantia; en kuitenkaan halua antaa useampia kielivaihtoehtoja, jotta vastausten käsittely ei kävisi liian työlääksi.

3. KIELENOPPIMINEN JA KIELITAITOKÄSITYKSET

Tässä luvussa selvitän ensin kielenoppimisen kysymyksiä. Miten ensimmäisen ja toisen kielen oppiminen eroavat toisistaan ja mitä eroa on oppimisen ja omaksumisen käsitteillä? Keskityn enemmän toisen kielen opiskeluun, sillä se on tutkimukseni kannalta olennaisempaa. Luku 3.2 esittelee erilaisista kieliteorioista kumpuavia näkemyksiä siitä, mitä kielitaito on. Kieliteoriat ja niiden kielikäsitteet voidaan asettaa jatkumolle, jonka toisessa päässä on funktionaalinen näkemys ja toisessa päässä autonominen näkemys. Luvussa 3.2 esittelen näiden piirteitä ja eroja. Luvussa 3.2.1 esittelen generatiivista kielioppia, joka edustaa jatkumon autonomista päätä ja luvussa 3.2.2 kommunikatiivista kompetenssia, joka sijoittuu jatkumon funktionaaliseen päähän. Luvussa 3.3 kerron EVK:n kielitaitokäsityksestä.

3.1. Kielenoppiminen

Kieli on yksi ihmisen elämää eniten määrittävistä tekijöistä, joten sen oppimista on myös tutkittu paljon. Lapsi oppii kielen kuin itsestään, mutta aikuinen joutuu yleensä näkemään vaivaa oppiakseen uuden kielen. Tarkastelen seuraavaksi kielenoppimista lähinnä ensimmäisen ja toisen kielen oppimisen erojen näkökulmasta. Selvitän ensin lyhyesti ensimmäisen kielen oppimista ja sen jälkeen toisen kielen oppimista suhteessa tähän. Ovatko nämä kaksi täysin erilaista prosessia vai saman asian eri puolet? Lopuksi erittelen oppimisen ja omaksumisen käsitteitä.

3.1.1. Ensimmäisen kielen oppiminen

Äidinkielen omaksuminen on kielenoppimisen muodoista se, jota on tutkittu ylivoimaisesti eniten niin kielitieteen kuin psykologiankin alalla. Useat tutkimukset liittävät lapsen ensimmäisen kielen omaksumisen kognition käsitteeseen, jonka merkittävänä kehittäjänä pidetään Piaget'n 1950-luvulla esittämää kognitiivista kehitysteoriaa⁴. Piaget jakaa lapsen kehityksen vaiheisiin, joilla jokaisella on oma tehtävänsä lapsen ajattelun kehittymisessä. Kielen omaksumisen kannalta erityisen merkittävänä pidetään sensomotorista kautta, joka ajoittuu lapsen kahteen ensimmäiseen ikävuoteen. Piaget'n tutkimus ei kuitenkaan käsittele kielenkehitystä yksityiskohtaisesti, vaan kieli nähdään siinä vain yhtenä kognition kehityksen osana. (Lyytinen 1980: 97–99.)

⁴ Piaget'n teoriasta ks. esim. Piaget 1963: *The psychology of intelligence*. New York: Routledge.

Olennainen osa lapsen kielen omaksumista on, että kielen rakenne ja merkitykset opitaan yhtä aikaa. Erityisen tärkeää tämä on suomen kaltaisessa suffiksikielissä, jossa pelkkä sanojen järjestäminen syntaktisesti tarkoituksenmukaisesti ei riitä. Lapsen on lisäksi opittava suuri joukko taivutusmorfeemeja, joista jokainen kantaa omia merkityksiään. (Toivainen 1999: 129.) Kieliopillisten kategorioiden mukana lapsi omaksuu myös kielen taustalla piilevät kognitiiviset kategoriat, jotka kuvaavat kieleen konventionaalitunutta tapaa hahmottaa aikaa, paikkaa, modaalisuutta tai kausaalisuutta. Jokainen kieli hahmottaa ja käsitteellistää maailmaa omalla tavallaan, ja osa kielenoppimista niin ensimmäisen kuin toisenkin kielen kohdalla on käsitejärjestelmän oppiminen. Ensimmäisen kielen osalta tapa hahmottaa maailmaa tulee luonnostaan, eikä sitä yleensä kyseenalaisteta. Toisen kielen kohdalla asia onkin jo huomattavasti monimutkaisempi, koska kerran opittua järjestelmää on usein hankala muuttaa, tai ainakin se vaatii runsaasti tietoista työtä. (Klein 1986: 4–5.)

Kognitiivinen kehitys ei yksinään riitä käynnistämään kielen omaksumista, vaan toisena ehdottomana edellytyksenä on lapsen vuorovaikutus kieliyhteisön jäsenten kanssa. Jo hyvin varhainen vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä luo pohjaa kielen kehitykselle, sillä suuri osa varhaisesta oppimisesta on mallioppimista. Puolen vuoden iässä lapsi alkaa erottaa äänteellisiä säännönmukaisuuksia ja myös lapsen oma ääntely alkaa muistuttaa ympäristön äänteitä. Vaikka lapsi ei vielä ymmärrä puheen sisältöä, hän oppii jo kielelliseen kommunikaatioon liittyviä normeja, mm. vastavuoroisuuden periaatteen. (Lyytinen 1980: 100–101.) Lapselle suunnattu puhe on usein yksinkertaista, koska tavoitteena on ymmärretyksi tuleminen. Lapsen omaksuman kielen myötä myös hänelle suunnattu puhe vaikeutuu, mikä aiheuttaa mahdollisuuden yhä monimutkaisempien rakenteiden oppimiselle. Kielen omaksuminen perustuu lapsen kommunikaatiotarpeelle, mikä motivoi oppimista ja edesauttaa monimutkaistenkin asioiden omaksumista. (Sajavaara 1980: 120.) Lapsen äidinkielen omaksumisjärjestys ei siis riipu rakenteiden kompleksisuudesta, vaan kompleksisiakin rakenteita opitaan, jos niiden oppimiselle on todellinen tarve.

Äidinkielen omaksumista ei siis voida erottaa lapsen yleisestä kehityksestä. Se tapahtuu automaattisesti ja väistämättä, ellei taustalla ole fysiologisia tai sosiaalisia tekijöitä, jotka voivat estää kielenkehityksen. Kielenoppiminen liittyy lapsen sosiaalistumisprosessiin, jossa lapsesta kehittyy kulttuurin ja yhteisön jäsen. Kielen ohessa lapsi oppii myös yhteisönsä sosiaaliset käytänteet ja normit ja oppii käyttäytymään yhteisesti hyväksytyllä tavalla, niin kielellisesti kuin muutenkin. Yleisen näkemyksen mukaan äidinkielen keskeiset muoto- ja lauserakenteet ovat yleensä hallussa neljänteen ikävuoteen mennessä, mutta toki äidinkieltä opitaan vielä tämän jälkeenkin. (Sajavaara 1999: 73–74.)

3.1.2. Toisen kielen oppiminen

Ei ole olemassa yhtenäistä käsitystä siitä, kuinka paljon ja miltä osin toisen kielen oppiminen eroaa ensimmäisen kielen oppimisesta. Suurin ero lienee siinä, että toisen kielen oppijalla on jo yksi tai useampia omaksuttuja kieliä, joiden kautta hänen maailmansa hahmottuu. Jo omaksutun kielen merkitys uuden kielen oppimisessa vaihtelee kuitenkin eri teorioiden näkemyksissä. Toisten näkemysten mukaan ensimmäinen kieli ei juurikaan vaikuta toisen kielen oppimiseen. Tässä muodossaan näkemys ei kuitenkaan ole koskaan ollut suosittu. Toista päätä edustaa kontrastiivisen analyysin näkemys siitä, että ensimmäisenä opittu kieli määrää pitkälle uuden kielen oppimisen. Tästä näkemyksestä on lähtöisin interferenssin käsite, jonka mukaan aiemmin omaksutut kielet lainaavat aineksia uuteen opittavaan kieleen. Nämä lainaukset voivat olla joko oppimista helpottavaa positiivista interferenssiä tai sitä haittaavaa negatiivista interferenssiä. (Ellis 1997: 51–52.)

Olellainen ero ensimmäisen ja toisen kielen oppimisessa on jo edellä esille tullut ajatus, jonka mukaan ensimmäisen kielen oppiminen tapahtuu kiinteässä yhteydessä lapsen yleiseen kognitiiviseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Toisen kielen oppimisessa tämä kehitys on jo pääasiallisesti tapahtunut, joten oppimisen luonne on väistämättä erilainen. (Klein 1986: 5.) Toisen kielen oppiminen ei myöskään välttämättä edellytä vuorovaikutusta muiden kanssa, vaan se on ainakin periaatteessa mahdollista oppia täysin ilman kommunikaatiota toisen ihmisen kanssa.

Toisen kielen oppimisen teorit voidaan jakaa eri ryhmiin sen mukaan, mikä niissä nähdään perimmäisenä tekijänä kielenoppimisen takana. Kognitioon perustuvat teorit keskittyvät ihmisen mieleen ja yksilön kykyyn omaksua kielijärjestelmä ikään kuin ympäristöstä irrallaan. Sosiokulttuuriset teorit näkevät, että ympäristötekijät ovat ratkaisevia kielenoppimisessa: kielenoppiminen tapahtuu ennen kaikkea sosiaalisessa kanssakäymisessä. Keskustelunanalyysiin pohjaavat teorit puolestaan perustuvat ajatukseen, että kieli opitaan ensisijassa sitä käyttämällä, ihmistenvälisessä vuorovaikutuksessa. Sosiokulttuuriset ja keskustelunanalyttiset teorit perustuvat siis molemmat sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin: erona on se, että sosiokulttuuriset teorit painottavat erityisesti sosiaalisia kontakteja, keskustelunanalyttiset teorit kielen käyttöä. Niin sanottu perinteinen toisen kielen oppimisen tutkimus on perustunut pääasiassa kognitiivisiin näkemyksiin ja uudempi puolestaan kielen vuorovaikutteiseen käyttöön. (Kokkonen ja Tanner 2008: 13–15.)

Yleisesti toisen kielen oppimisessa erotetaan kuitenkin käsitteet *omaksuminen* ja *oppiminen*, jotka oikeastaan tarkoittavat toisen kielen oppimisen tapoja. Omaksuminen tapahtuu luonnollisissa kielenkäyttötilanteissa ja oppiminen prototyyppisesti muodollisessa ohjauksessa.

Näitä ei useinkaan voida selvästi rajata irti toisistaan, sillä myös muodollisessa luokkahuoneopetuksessa tapahtuu spontaania omaksumista, ja jokapäiväisissä kielenkäyttötilanteissa voi pyrkiä tietoisesti oppimaan uusia asioita. (Sajavaara 1999: 75.) Ensimmäisen kielen oppiminen on pääsääntöisesti luonteeltaan omaksumista. Käsittelen seuraavaksi tarkemmin sekä omaksumista että oppimista.

3.1.2.1. Omaksuminen

Kielen omaksuminen tarkoittaa prototyyppisesti sitä, että oppija ei varsinaisesti yritä oppia, vaan kieli ikään kuin tarttuu oppijan altistuessa sille jokapäiväisissä käyttötilanteissa. Vieraan kielen oppimisessa omaksumista voi tapahtua silloin, kun oppija on kosketuksissa todellisiin kielenkäyttötilanteisiin. Kleinin (1986: 16–19) mukaan kielen spontaanissa omaksumisessa⁵ on kaksi tunnuspiirrettä: se tapahtuu jokapäiväisessä kommunikaatiossa ja ilman tarkoituksellista yritystä oppia. Kommunikoitessaan puutteellisella kielitaidolla puhuja joutuu käyttämään monenlaisia keinoja tullakseen ymmärretyksi. Kuulijalla on yleensä halu ymmärtää, joten keskustelijat yhdessä pyrkivät siihen, että kommunikaatio onnistuu. Tässä prosessissa kielenoppija omaksuu tiedostamattaan paljon uutta, vaikka yhtä hyvin voi pyrkiä tietoisesti oppimaan. Kommunikaatiotilanteissa puhujan huomio ei kuitenkaan ole pääasiassa kielessä, vaan kommunikaatiossa itsessään (joka tietysti on suurelta osin kielellistä). Tätä Klein tarkoittaa tarkoituksellisen yrityksen puutteella.

Kommunikaation kautta tapahtuva omaksuminen on siinä mielessä toiminnallista oppimista, että oppija joutuu koko ajan tarkkailemaan ympäristöään ja olemaan itse tilanteessa aktiivinen. Olennaista spontaanille omaksumiselle on, että kommunikaatiotilanteet ovat oppijan jokapäiväisen elämän kannalta mielekkäitä, eli omaksuminen perustuu todelliselle tarpeelle. Tätä kautta omaksuttu kielitaito on siten ikään kuin valmis jokapäiväiseen käyttöön, vaikka kielen säännöt eivät olisikaan eksplisiittisesti hallussa. (Sajavaara 1980: 120–121.) Samanlainen tilanne on äidinkielen puhujalla, joka ei ole muodollisesti opetellut kielen sääntöjä, vaan oppinut kielen lapsuudessa ensimmäisenä kielenä: hänen puheensa on muodollisesti säännönmukaista, mutta sääntöjen selittäminen voi olla mahdotonta.

⁵ Klein (1986) käyttää termejä *acquisition* ja *learning* merkitsemässä sekä omaksumista että oppimista: omaksumisesta hän puhuu termeillä *spontaneous learning* ja *spontaneous second language acquisition*, oppimisesta termeillä *guided language learning* ja *guided second language acquisition*.

3.1.2.2. Oppiminen

Vieraiden kielten kouluopetus on yleensä muodollisen, ohjatun opetuksen kautta tapahtuvaa oppimista jo siitä syystä, ettei kieliyhteisöön ole mahdollista päästä. Tällöin oppiminen ei perustu välittömään kommunikaatiotarpeeseen, vaan kielen tietoiseen opiskeluun yleensä opettajan johdolla. Oppiminen on usein järjestetty niin, että rakenteet opetellaan siinä järjestyksessä, kuin ne on helpoin oppia. Kuten Sajavaara (1982: 13) ilmaisee, ”asioita opetetaan varastoon tuleville päiville” ilman, että niillä välttämättä on mielekästä yhteyttä oppijan senhetkiseen elämään. Tällöin oppimiselta voi puuttua motivaatio, mikä usein näkyy tuloksissa.

Sajavaaran (1999: 94–96) mukaan onnistuneeseen muodollisessa opetuksessa tapahtuvaan kielenoppimiseen tarvitaan kolme peruseriaa: tietoisuus, autonomisuus ja autenttisuus. Tietoisuus on tärkeää, jotta oppija osaa kiinnittää huomionsa opiskeltavaan asiaan ja siten tehostaa oppimista. Autonomisuus tarkoittaa, että oppija ottaa vastuun omasta oppimisestaan, mikä on pohjana oppimismotivaatiolle. Autenttisuus tarkoittaa, että opetettava kieli on mahdollisimman lähellä todellista kielenkäyttöä ja oppijat voivat sillä ilmaista todellisia ajatuksiaan. Luokkahuoneessa tapahtuvan opetuksen etuna on, että opettajan on mahdollista puuttua oppimiseen ja painottaa kielen eri puolia oppijoiden tarpeen mukaan. Muodollinen oppiminen voi olla spontaania omaksumista nopeampaa ja täsmällisempää, mikäli oppija sisäistää opeteltavan sisällön ja osaa myös soveltaa tietoa jokapäiväisissä kielenkäyttötilanteissa.

Sajavaara (1980: 122) kokoaa omaksumisen ja oppimisen tyypilliset piirteet oheiseen taulukkoon:

Taulukko 1. Oppimisen ja omaksumisen tyypilliset piirteet.

OMAKSUMINEN	OPPIMINEN
Alitajuinen/tiedostamaton	Tietoinen
Kieli ”poimitaan”	Kieli ”tunnetaan”
Kielitaju	Sääntöjen hallinta
Ei sääntöjen tietoista opetusta	Sääntöjen avoin muotoilu
Ymmärtäminen	Harjoittelu
Kaikki omaksuvat	Jotkut oppivat
Lapset omaksuvat	Pienet lapset eivät opi

Sajavaara kuitenkin korostaa, ettei omaksumisen ja oppimisen välinen kahtiajako ole ehdoton, vaan ennemminkin jatkumo kielen äidinkielen taidon kaltaisesta omaksumisesta sääntöjen muodolliseen hallintaan, joka ei vielä sellaisenaan riitä kielen käyttötaitoon.

3.2. Autonomisesta kieli- ja kielitaitokäsityksestä funktionaaliseen

Kielitaidon käsite voidaan määritellä monella tavalla. Toiset kielitaitokäsitykset painottavat kielen muodollista puolta, jolloin kielenoppija on kielitaitoinen silloin, kun hän osaa riittävästi kielioppia ja sanastoa. Toiset käsitykset taas perustuvat vuorovaikutukseen ja ajatukseen siitä, että kielitaito on kykyä käyttää kieltä todellisissa tilanteissa. Kieltenopetus on Suomessa ja muuallakin perinteisesti ollut rakennekeskeistä eli strukturalistiseen kielinäkemykseen perustuvaa niin suomen kielen kuin vieraidenkin kielten osalta. Tämä on johtunut osaltaan siitä, että käytettävissä ollut kielentutkimus on pitkään keskittynyt morfologiaan ja kielen rakenteelliseen puoleen: varsinainen S2-oppimisen tutkimus on saanut alkunsa vasta 1990-luvulla. (Lauranto 1996: 83.) Rakennekeskeisen kielitaitokäsityksen edustaja ajattelee, että muita kielitaidon osa-alueita voidaan harjoitella vasta sitten, kun on opittu riittävästi kielioppia. Kieli nähdään autonomisena systeeminä ja kielitaito tämän systeemin hallintana. Autonominen kielikäsitelmä ei keskity kielenkäyttöön eri tilanteissa, koska sen mukaan tärkeintä on rakenteiden ja sanaston hallinta. Autonominen kielikäsitelmä on parhaiten edustettuna generatiivisessa kieliopissa⁶, joka perustuu Chomskyn ajatuksiin. (Kokkonen ja Tanner 2008: 11; generatiivisesta kieliopista ks. esim. Chomsky 1965.) Kielen nähdään olevan irrallaan muusta ympäristöstä, eikä oppimista ensisijaisesti määrää tarve kommunikoida kielellä.

Erilaisten kielikäsitelmien jatkumolla autonomisen kielikäsitelmän vastapuolella on funktionaalinen kielikäsitelmä, jonka mukaan kieli on ensisijaisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen väline. Tärkeintä on siis kyky kommunikoida kielellä, ja kieliopin tehtävänä on tukea kielenkäyttäjää tässä. Tällöin kielellisen toiminnan lähtökohtana on pragmatiikka ja kielenkäyttäjän tarve ilmaista merkityksiä. (Leino 1993: 29.) Pelkkä kielitiedon hallinta ei siis riitä, vaan on osattava myös käyttää kieltä. Tärkeintä on välittää tarkoitettu viesti perille, joten myös viestin muodolliset virheet sallitaan, kunhan ne eivät aiheuta vastaanottajalle ymmärtämisvaikeuksia. Funktionaalista kielikäsitelmää edustaa myös Eurooppalainen viitekehys (2003: 28).

Kielitaidon käsitteen määrittelyssä onkin hyödyllistä erottaa toisistaan käsitteet *deklaratiivinen* ja *proseduraalinen tieto*. Deklaratiivinen tieto tarkoittaa tietoa kielen säännöistä. Se on tietoista ja sitä on mahdollista oppia formaalin opetuksen kautta. Proseduraalinen tieto tarkoittaa

⁶ Generatiivisesta kieliopista luvussa 3.2.1

kykyä käyttää deklaratiivista tietoa. Se on automaattistunutta tietoa ja siten tiedostamatonta: se ei siirry edes työmuistiin asti. Proseduraalista tietoa omaksutaan kommunikaatiotilanteissa. (Martin 1995: 22.) Laurannon (1997: 160) mukaan voidaan sanoa, että deklaratiivinen tieto vastaa karkeasti kielitietoa ja proseduraalinen tieto kielitaitoa. Deklaratiivinen ja proseduraalinen tieto liittyvät siis erilaisiin oppimiskonteksteihin, mutta ne eivät ole toisistaan irrallisia. Deklaratiivinen tieto voi harjoittelun ja kielen käyttämisen kautta muuttua proseduraaliseksi tiedoksi ja toisaalta proseduraalista tietoa voi pyrkiä analysoimaan tietoisesti. Toisaalta eri tutkijoiden näkemykset deklaratiivisen ja proseduraalisen tiedon suhteesta eroavat.

Suomen kaltaisen kielen kohdalla, missä puhutun ja kirjoitetun kielen erot ovat huomattavan suuria, autonomisen ja funktionaalisen kielikäsitteiden erot aiheuttavat vaihtelua muun muassa siinä, millaista suomea eri näkemyksiä edustavien opettajien mielestä tulisi opettaa. Hyvän esimerkin tästä tarjoaa Virittäjässä 1990-luvulla käyty keskustelu suomi toisena kielenä -opetuksesta. Autonomisen kielikäsitteiden mukaan kielioppi on kaiken lähtökohta, joten opetettava kieli on luonnollisesti kirjakieltä. Tällaista kielikäsitteistä edusti silloin mm. Leena Silfverberg⁷ (1993: 251), jonka mukaan puhekielen käsittely vain sekoittaa oppijan rakenteellista kuvaa kielestä. Hänen mukaansa puhekielen ja kirjakielen eroja tulisi opettaa vasta sitten, kun peruskielioppi on opittu kokonaisuudessaan.

Vastakkaista näkökantaa edusti muun muassa Marja-Terttu Storhammar (1994). Hänen mukaansa kielenoppijaa sekoittaa ennemminkin se, ettei hänen luokkahuoneen ulkopuolella kuulemansa kieli vastaakaan oppitunneilla opetettavaa kieltä. Storhammarin mukaan puhekielen tulisi olla ensisijaista ainakin silloin, kun oppijan tavoitteena on arkitilanteista selviytyminen suomen kielellä. Kielenopiskelun päämääränä ei hänen mukaansa ole vain kieliopillinen kompetenssi eli kieliopin hallinta, vaan myös sosiolingvistinen ja strateginen kompetenssi⁸.

Sen, mitä kielitaidossa pidetään tärkeänä, tulisi heijastua myös siihen, mitä opetuksessa arvioidaan. Jos opettaja painottaa oppitunneilla kieliopin merkitystä, tulisi myös arvioinnin kohdistua kielioppiin. Jos taas opettajan kielikäsite on viestintälähtöinen, tulisi kielitaitoa arvioida viestinnän näkökulmasta. Arvioinnilla osoitetaan, mitä kielitaidon osa-alueita pidetään tärkeimpinä. Siksi esim. puhekielen asemaa voitaisiin parantaa sen arviointia lisäämällä. Suomalaisen vieraiden kielten kouluarvioinnin, kuten S2-arvioinninkin ongelmakohtana on usein yksi yhteinen arvosana koko kielitaidon kuvaajana. Kaikki kielitaidon osa-alueet on siis sisällytetty yhteen arvosanaan, vaikka oppijan taidot eri alueilla voivat poiketa suurestikin. (Tarnanen, Huhta ja Pohjala 2007: 382–406.) Yksi EVK:n ansio onkin, että sen avulla voidaan arvioida kielen osa-

⁷ En ota kantaa kirjoittajien tämänhetkisiin kielikäsitteisiin.

⁸ Näistä lisää luvussa 3.2.2

alueita niiden omista lähtökohdistaan, irrallaan muista osa-alueista. 2000-luvun alkupuolella kielitaidon eri osa-alueita on muutenkin alettu huomioida enemmän esimerkiksi oppimateriaalien tuotannossa. Esimerkiksi vuosina 2002 ja 2003 ilmestyi kolme pelkästään tiettyyn kielen osa-alueeseen keskittyvää oppikirjaa.⁹

Kommunikatiivinen kielitaitokäsitys on 2000-luvulla levinnyt laajalti kielenopettajien keskuudessa, eikä puhe- ja kirjakielen opettamisen välinen ristiriita enää liene yhtä suuri kuin 1990-luvulla ja tätä aiemmin. Mitä enemmän kommunikatiiviset tarpeet otetaan huomioon kielenoppimisessa, sitä enemmän opetuksessa keskitytään myös puhekielen oppimiseen. Yrjö Lauranto (1995: 262) tuo esille toisenkin näkökulman erilaisten kielimuotojen opetukseen. Hänen mukaansa pelkkää puhekieltä opettava opettaja evää oppijalta mahdollisuuden integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan laittamalla oppijan puhumaan natiivipuhujien kielimuodosta poikkeavaa kieltä. Miksi toisen kielen oppijan tulisi oppia erilainen kieli kuin mitä natiivit puhuessaan käyttävät? Laurannon mukaan tämän voidaan tulkita jopa osoittavan etnistä syrjintää. Uskallan kuitenkin epäillä, etteivät kielenopettajat ainakaan tietoisesti pyri tekemään kielenoppijoista ikuisesti natiiveista kielenpuhujista poikkeavia. Täysin samaa mieltä Laurannon kanssa olen kuitenkin siitä, että mikäli erilaiset kielimuodot ja rekisterit kuuluvat kielenoppijoiden kielenkäyttöön, tulisi niitä myös oppitunneilla opettaa ja harjoitella.

Esittelen seuraavaksi esimerkkejä erilaisista kielikäsitteistä jatkumolla autonomisesta funktionaaliseen kielikäsitteeseen. Luvussa 3.2.1 kerron generatiivisesta kieliopista, joka sijoittuu jatkumon autonomiseen päähän. Luvussa 3.2.2 esittelen kommunikatiivista kompetenssia, joka edustaa jatkumon funktionaalista päätä. Tämä järjestys noudattaa myös sitä kronologista järjestystä, missä ne ovat kielentutkimuksen historiassa esiintyneet.

3.2.1. Generatiivinen kielioppi

Perinteisestä kielenopetuksesta puhuttaessa sanalla *perinteinen* tarkoitetaan usein rakennekeskeistä näkemystä, jonka mukaan kielitaidon keskeisin osa-alue on kielioppi. Tämä perinteisyys viittaa kansainvälisessä kontekstissa aikaan ennen 1980-lukua, jolloin kommunikatiivisen kompetenssin mallin mukainen kielenopetus sai varsinaisesti alkunsa. Tätä aiemmin kielenopetus oli pääasiassa

⁹ SALLI-MARJA BESSONOFF – EILA HÄMÄLÄINEN 2002: *Kielitaitoa kirjoittamalla. Kirjoitusharjoituksia suomea toisena ja vieraana kielenä opiskeleville*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos; HEIKKI KANGASNIEMI 2003: *Suomen kielen sanastoharjoituksia*. Helsinki: Tammi; SIRKKU LATOMAA – EILA HÄMÄLÄINEN 2003: *Mitä kuuluu? Suomen kielen kuuntelu- ja ääntämisharjoituksia*. Helsinki: Finn Lectura.

struktuurialistisen näkemyksen mukaista kielen rakenteiden opiskelua, jossa kärjistetysti sanottuna kieliopin osaaminen tarkoitti kielitaitoa. Esittelen tässä Noam Chomskyn 1960-luvulla kehittämää generatiivista kielioppia, joka perustuu kielen rakennekeskeiseen kuvaukseen.

Generatiivisen kieliopin mukaan kieli ja sen käyttö jaetaan kahteen osaan: kompetenssiin, eli ihmisen tietoon kielestä, ja performanssiin, eli kielen aktuaaliseen käyttöön tilanteessa. Ideaalitalanteessa performanssi heijastaa suoraan ihmisen sisäistä kompetenssia, mutta todellisuudessa performanssi on aina vajavaista eikä täysin vastaa kompetenssia. Generatiivinen kielioppi ei kuitenkaan tutki performanssia eli todellista kielenkäyttöä, vaan keskittyy kompetenssin kuvaukseen. Generatiivinen kielioppi on mentalistinen kieliteoria, sillä se on kiinnostunut todellisen käyttäytymisen alla piilevästä mentaalista todellisuudesta. Sen mukaan kielen systeemin hallinta on tiedostamatonta, ja siksi aineistoksi kompetenssin kuvaamiseen ei riitä kielenkäyttäjän todelliset tuotokset. Generatiivinen kielioppi ei tarjoa mallia kielenkäyttäjän tarpeisiin, vaan kuvaa kompetenssia, joka luo pohjan kielen todelliselle käytölle. (Chomsky 1965: 3–9.)

Generatiivisen kieliopin pohjana on ajatus universaalista kieliopista. Sen mukaan kaikille maailman kielille on yhteistä niiden luovuus: rajallisista aineksista on mahdollisuus luoda rajaton määrä ilmauksia eri tilanteisiin. Kattava kuva ideaalipuhujan kompetenssista voidaan saada vain yhdistämällä yksittäisen kielen kielioppi universaalin kieliopin kanssa. (Chomsky 1965: 6.) Myös kielenoppiminen liittyy universaaliin kielioppiin. Lapsella on sen mukaan synnynnäinen kyky ymmärtää kielen universaali systeemi eli se, että kielellä voidaan muodostaa erilaisia rakenteita ja ilmauksia kielen sääntöjen mukaan johtamalla. Tätä Chomsky kutsuu nimellä *language acquisition device*. Tämä ”kielenoppimislaite” toimii kaksisuuntaisesti: Oppimisen alkuvaiheessa se ensin muodostaa uuden vastaanotetun informaation perusteella kielen säännöt. Kun tämä systeemi on kerran opittu, kääntyy uuden informaation tulkinta ikään kuin ympäri. Tästä lähtien kielellistä informaatiota vastaanottaessaan kielenoppimislaite käy ensin läpi kielen systeemistön säännöt ja tulkitsee sitten ainekset näiden perusteella. Lapsen synnynnäinen tietous kielen universaalista luovuudesta aiheuttaa sen, että säännöt opittuaan oppija osaa paljon muutakin kuin vain sen, mitä hän varsinaisesti on oppinut. (Mts. 32–33.)

Generatiivinen kielioppi on siis äärimmäisen rakennekeskeinen kieliteoria, sillä sen mukaan kieli osataan silloin, kun hallitaan sen säännöt. Chomsky (1965: 33) jopa pohtii, onko kielenkäyttö todellisissa tilanteissa lainkaan välttämätöntä oppimiselle. Hänen mukaansa mikäli näin on, se ei kuitenkaan vaikuta siihen tapaan, miten kieltä opitaan, kunhan kielenoppimismekanismi on kerran lähtenyt käyntiin. Toisaalta hän myöntää semanttisten tekijöiden positiivisen vaikutuksen syntaksin oppimiseen, mutta yhtä lailla tämä ei hänen mukaansa muuta sitä tapaa, miten syntaksin oppiminen etenee. Lapsi ei siis voi välttää juuri tietynlaisen kieliopin syntyä,

vaan se tapahtuu automaattisesti ja tiedostamatta. Generatiivinen kielioppi ei kuitenkaan näe kieltä pelkästään syntaktisten sääntöjen kokoelmana, vaan sen mukaan kielioppi koostuu kolmesta komponentista: fonologisesta, syntaktisesta ja semanttisesta komponentista, joilla kaikilla on oma tehtävänsä kielen tulkinnassa (mts: 16).

Toisen kielen oppimisen kohdalla puhtaasti generatiivisen kieliopin mukainen kielinäkemys tarkoittaa sitä, että opiskelun keskiössä on kielen rakenne ja kielioppi. Koska generatiivisen kieliopin mukaan kielitaito tarkoittaa sääntöjen osaamista, on se luonnollisesti myös oppimisessa tärkeimmällä sijalla. Opetuksen tavoitteena on tehdä oppijoista ideaalipuhujan kaltaisia, vaikka käytännössä tämä ei tietenkään ole mahdollista. Suomen kielen kohdalla puhekielisten muotojen opiskelu on sivuroolissa, sillä puhekielen normit eivät vastaa kirjoitetun kielen normeja, jotka nähdään kielen systeemin ilmentyminä. Generatiivinen kielioppi ei kiellä sitä tosiasiaa, että puhuttu kieli ei aina ole kieliopin sääntöjen mukaista. Chomsky (1965: 11) erottaa kielestä kaksi jatkumoa: kieliopillisuuden ja hyväksyttävyyden jatkumot. Kieliopillisuus on kompetenssin ominaisuus, ja sillä tarkoitetaan lauseen vastaavuutta kieliopin normien kanssa. Hyväksyttävyys on performanssin ominaisuus, ja se tarkoittaa lauseen hyväksyttävyyttä kielenkäytössä. Nämä jatkumot ovat toisistaan riippumattomia. Kielenkäytössä hyväksyttävän lauseen ei tarvitse välttämättä olla kieliopillinen, ja toisaalta kieliopillinen lause ei aina ole käytössä hyväksyttävä esimerkiksi muistin aiheuttamien rajoitusten vuoksi. Tästä esimerkkinä Chomsky esittää lauseen *I called the man who wrote the book that you told me about up*. Lause on kieliopillisesti täysin virheetön, mutta se ei ole käytössä hyväksyttävä, sillä rakenteen *call up* osien väliin tulee liian monta yksikköä, eikä lause tällöin ole enää käytössä mielekäs. Lause siis sijoittuu kieliopillisuuden jatkumolla kieliopilliseen päähän, mutta hyväksyttävyyden jatkumolla ei-hyväksyttävään päähän.

Generatiivisen kieliopin mukainen toisen kielen opetus ei siis keskity kielenkäytön harjoitteluun, vaan kielen rakenteen oppimiseen. Se mahdollistaa kielitaidon, jossa puhuja tuntee monimutkaisetkin kieliopin säännöt, mutta ei todellisessa tilanteessa pysty käyttämään kieltä kommunikointiin. Suomalaisessa vieraiden kielten opetuskontekstissa rakennekeskeisellä kielitaitonäkemyksellä on perinteisesti ollut vahva sija. Generatiivisen kieliopin jäljet ovat edelleen näkyvissä esimerkiksi oppimateriaalien tehtävissä, vaikka muutoin kielenopetus on 1980-luvun jälkeen muuttunut hitaasti kohti kommunikatiivisen kompetenssin mallia, josta kerron seuraavaksi.

3.2.2. Kommunikatiivinen kompetenssi

1970-luvulta alkaen kielitieteessä ja kielenopetuksen alalla alkoi vahvasti rakennekeskeisten näkemysten rinnalle syntyä kommunikatiivisempia näkemyksiä kielestä ja kielitaidosta. Näiden mukaan kielen tärkeimpänä tehtävänä oli toimia kommunikaation välineenä, ja kielitaitona pidettiin nimenomaan kykyä kommunikoida kielellä. Alkuperäisen ajatuksen kommunikatiivisesta kompetenssista esitti sosiolingvisti Dell Hymes (1972), mutta varsinaisen mallin kielenopetuksen tarpeisiin kehitti Canale (1983) Canalen ja Swainin (1980) mallin pohjalta. Kommunikatiivisen kompetenssin lähtökohtana on ajatus kielestä kommunikaation välineenä. Canale (1983: 3–4) määrittelee kommunikaation seuraavasti:

- a) Se on sosiaalisen kanssakäymisen muoto.
- b) Se sisältää paljon ennalta arvaamattomia ja luovia elementtejä sekä muodon että viestin tasolla.
- c) Se sijoittuu sosiokulttuuriseen kontekstiin, joka asettaa rajoituksia sopivalle kielenkäytölle ja tarjoaa vihjeitä ilmausten tulkintaan.
- d) Osallistujien psykologiset tilat ja olosuhteet, esimerkiksi muistin rajallisuus, väsymys ja häiriötekijät rajoittavat sitä.
- e) Sillä on aina tarkoitus, esimerkiksi luoda sosiaalisia suhteita.
- f) Se sisältää autenttista kieltä.
- g) Se katsotaan onnistuneeksi tilanteen lopputuloksen perusteella: mikäli kysymyksen esittäjä saa vastauksen ongelmaansa tai tuttavaansa tervehtivää tervehdittää takaisin, on kommunikaatio onnistunut. Kieliopillisella virheettömyydellä ei siis ole merkitystä kommunikaation kannalta, kunhan viesti ymmärretään lähettäjän tarkoittamassa muodossa.

Canalen (1983: 6–7) mukaan kielikompetenssi koostuu neljästä osasta: kieliopillisesta kompetenssista, sosiolingvistisesta kompetenssista, diskurssikompetenssista ja strategisesta kompetenssista. Hän ei pidä mitään kompetenssia muita tärkeämpänä, vaan kompetenssit yhdessä muodostavat kommunikatiivisen kompetenssin. Kaikki kompetenssit sisältävät sekä tiedon kielestä (deklaratiivinen tieto) että taidon käyttää tätä tietoa aktuaalisessa kielenkäytössä (proseduraalinen tieto). Kun rakennekeskeisissä kielikäsitelyissä kieliopillinen kompetenssi oli kielitaidon pohjana, on se nyt vain yhtenä neljästä kompetenssista. Canalen mukaan kieliopillinen kompetenssi sisältää kielen rakenteelliset säännöt, esimerkiksi sanaston, sanojen ja lauseiden muodostuksen, ääntämisen ja semantiikan. Kieliopillinen kompetenssi tarkoittaa ilmausten kirjaimellisen merkityksen ymmärtämistä, mutta se ei ota kantaa ilmauksen merkitykseen kontekstissa tai vuorovaikutuksessa.

Kontekstuaaliset seikat kuuluvat kommunikatiivisessa kieliopissa sosiolingvistisen kompetenssin alaan. Sosiolingvistinen kompetenssi sisältää tiedon siitä, miten kieltä käytetään erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Huomion kohteena ovat mm. keskusteluun osallistujien sosiaalinen status, keskustelun tarkoitus ja vuorovaikutuksen normit. Ilmausten tulee siis olla tilanteeseen sopivia niin muodon kuin merkityksenkin kannalta. (Canale 1983: 7.) Esimerkiksi suomessa käskyn muotona on prototyypillisesti imperatiivi, mutta usein kohteliaampaa ja tilanteeseen sopivampaa on käyttää kysymyslauseetta, jossa verbi on konditionaalissa. Sosiolingvistinen kompetenssi siis mahdollistaa kieliopillisen kompetenssin käytön tilanteen edellyttämällä tavalla, kun kieliopillinen kompetenssi yksinään keskittyy pelkästään kieliopillisesti oikeiden muotojen tuottamiseen.

Diskurssikompetenssi liittyy erilaisten puhuttujen ja kirjoitettujen tekstilajien tuntemukseen. Se tarkoittaa kykyä rakentaa yhtenäistä tekstiä, joka noudattaa tavoitellun tekstilajin konventioita. Keskeiset käsitteet ovat koheesio ja koherenssi. Koheesio on tekstitason käsite, jolla tarkoitetaan lauseiden liittymistä toisiinsa muodon perusteella. Koheesiokeinoja ovat muun muassa pronominit, konjunktiot ja synonyymit. Koherenssi puolestaan tarkoittaa tekstin yhtenäisyyttä merkityksen tasolla. Muodollisesti irralliset lauseet saattavat muodostaa hyväksyttävän kokonaisuuden, mikäli ne ovat kontekstissaan koherentit. Diskurssikompetenssi ei ole kokonaan irrallinen kieliopillisesta ja sosiolingvistisestä kompetenssista, vaan koheesio voidaan nähdä liittyvän kieliopilliseen kompetenssiin ja koherenssin sosiolingvistiseen kompetenssiin. (Canale 1983: 9–10.)

Strateginen kompetenssi tarkoittaa kykyä selvittää tilanteista, joissa kommunikaatio on muuten vaarassa. Sillä voidaan muun muassa korvata muissa kompetensseissa olevia puutteita tai kommunikaatiotilanteeseen liittyviä ongelmia, esimerkiksi hetkellisiä unohduksia. Lisäksi siihen kuuluu kyky tarvittaessa tehostaa kommunikaatiota esimerkiksi hidastamalla tai painottamalla puhetta. Strategisen kompetenssin keinoja on esimerkiksi parafrasoinnin valinta silloin, kun tietty sana tai kieliopillinen elementti ei tule mieleen. Strateginen kompetenssi ei kuitenkaan korvaa vain kieliopillisen kompetenssin puutteita, vaan myös sosiolingvistisiä ja diskurssikompetenssin ongelmia. (Canale 1983: 10–11.) Strategisesti ratkaistusta sosiolingvistisen kompetenssin ongelmasta on kyse suomen kielen kohdalla esimerkiksi silloin, kun puhuja kiertää teitittelyn käyttämällä passiivia.

Kommunikatiivista kompetenssia on 1990-luvulta lähtien kritisoitu siitä, että se keskittyy liikaa yksilön ominaisuuksiin vuorovaikutuksellisen näkökulman sijasta (katso esimerkiksi Firth ja Wagner 1997). Vaikka tarkoituksena on tutkia kommunikaatiota ja sen toteutumista, on huomion kohteena kuitenkin yksilön kielelliset ja sosiolingvistiset taidot. Jyrki

Kalliokosken (2001: 106–107) mukaan kommunikatiivisen kompetenssin tutkimus sivuuttaa keskustelijoiden yhteistyön merkityksen kommunikaatiotilanteessa. Onko kommunikaatiotaitoja lainkaan mahdollista mitata yksilön ominaisuuksina, sillä kommunikaatiossa on aina kyse keskustelijoiden yhteistyöstä? Kalliokosken mielestä kielitaidon mittaamisessa tulisikin ottaa huomioon se, missä tilanteessa mittaaminen tapahtuu: mitataanko kielitaitoa koetilanteessa tai luokkahuoneessa vai arkipäivän erilaisissa tilanteissa. Kielenkäytön kontekstille tulisi siis antaa enemmän sijaa.

1990-luvulta lähtien kommunikatiivisen kompetenssin teoriat ovat laajentuneet kohti vuorovaikutuksellisempia näkemyksiä. Kielitaito ei ole enää pelkästään yksilön ominaisuus, vaan se voi myös vaihdella kontekstin ja keskusteluun osallistujien mukaan. Keskustelunanalyttisesti suuntautuneet kielentutkijat ovat tuoneet kielitaidon käsitteelle uusia merkityksiä ja niiden mukana toisen kielen omaksumisen tutkimusala on monipuolistunut. Alan Firth ja Johannes Wagner (1997: 285–286) kritisoivat artikkelissaan vielä 1990-luvun alkupuolella vallinnutta ajatusta toisen kielen omaksumisen yhtenäisen teoriapohjan tarpeellisuudesta ja kyseenalaistavat joitakin alan keskeisiä käsitteitä. Heidän mukaansa mm. käsitteet *nonnative speaker*, *learner* ja *interlanguage* ovat yksinkertaistettuja, ja ne asettavat natiivipuhujan kielenoppijan yläpuolelle ja määrittelevät ei-natiivin kommunikatiivisen kompetenssin alikehittyneeksi. Vuorovaikutuksellinen näkökulma tuokin kielenoppijan lähemmäs natiivipuhujaa määrittelemällä kielitaitoa myös keskustelun kautta ja keskustelun osallistujien yhteistyönä.

3.3. Eurooppalaisen viitekehyksen kielitaitokäsitys

Eurooppalaisen viitekehyksen (2003: 28) kielitaitokäsitys perustuu kielen käyttöön ja sitoo kielen tiukasti sosiaaliseen kontekstiin. Sen mukaan kielenkäyttäjät ovat sosiaalisia toimijoita, ja ilmaukset saavat aina lopullisen merkityksensä vasta sosiaalisesta kontekstista. EVK:n mukaan kielitaito on kommunikatiivista kompetenssia, jossa kielitaito ei sisällä vain kielellisiä komponentteja, vaan myös yleisiä valmiuksia mm. oppimiseen ja elämänhallintaan liittyen.

Eurooppalaisen viitekehyksen (2003: 28) mukaan kielitaidon ja kielenkäytön edellytyksenä on, että kielenkäyttäjällä on sekä yleisiä valmiuksia että kielellisiä viestintätaitoja. Yleiset valmiudet koostuvat deklaratiiivisesta tiedosta, taidoista ja taitotiedoista, elämänhallintataidoista sekä oppimiskyvystä. Deklaratiivinen tieto sisältää yleistietoa maailmasta ja sen toiminnasta, sosiokulttuurista tietoa ja kulttuurienvälistä tietoisuutta. Taidot ja taitotieto käsittävät käytännön taidot, joita ovat muun muassa sosiaaliset taidot, sekä kulttuurienväliset taidot,

joita ovat esimerkiksi kyky toimia välittäjänä kahden kulttuurin välillä. Elämänhallintataidot sisältävät muun muassa asenteet ja persoonallisuustekijät. Oppimiskyky tarkoittaa kykyä käsitellä uutta tietoa ja uusia kokemuksia. (Mts. 146–156.)

EVK:n (2003: 155–156) näkemys kielellisestä viestintätaidosta eli kommunikatiivisesta kompetenssista vastaa osittain Canalen (1983) mallia. EVK:n näkemys jakaa kommunikatiivisen kompetenssin kolmeen osaan: kielellisiin, sosiolingvistisiin ja pragmaattisiin tietoihin ja taitoihin eli kompetensseihin. Näistä kielellinen ja sosiolingvistinen kompetenssi ovat hyvin lähellä Canalen vastaavia kompetensseja. Kielellisen kompetenssin EVK katsoo koostuvan kuudesta kielen osa-alueesta, mutta toteaa samassa, että luokittelun voi tehdä myös muilla perusteilla. EVK:n ehdotus sisältää sanastolliset, kieliopilliset, semanttiset ja fonologiset tiedot ja taidot sekä oikeinkirjoitustaidon ja kirjoituksen luontevan ääneenlukutaidon.

Sosiolingvistinen kompetenssi tarkoittaa kykyä käyttää kieltä yhteisössä. Sen osia ovat sosiaalisten suhteiden kielellinen osoittaminen, muun muassa tervehtiminen ja sopivan puhuttelumuodon valinta, kohteliaisuussäännöt, kansanviisauksien ilmaiseminen, rekisterien erot ja kyky tunnistaa erilaisia kielimuotoja, esimerkiksi alueellisia murteita ja kielenkäyttäjän sosiaaliseen luokkaan liittyviä tekijöitä. Sosiolingvistinen kompetenssi tarkoittaa siis sitä, että kielenkäyttäjä osaa ottaa huomioon yhteisön normit ja konventiot ja käyttää kieltä niiden edellyttämällä tavalla sekä muodon että merkityksen kannalta. (EVK 2003: 168–170.)

Pragmaattiseen kompetenssiin kuuluvat diskurssikompetenssi ja funktionaalinen kompetenssi. Diskurssikompetenssi liittyy tekstien rakentamiseen: se käsittää kyvyn järjestää lauseita koherenteiksi teksteiksi. Funktionaalinen kompetenssi taas tarkoittaa kykyä käyttää tekstejä tiettyihin funktionaalisiin tarkoituksiin. Se jaetaan vielä kolmeen osaan: mikrofunktioihin, makrofunktioihin ja vuorovaikutuskeemoihin. Mikrofunktiot ovat yksittäisten lausumien funktionaalisen käytön kategorioita, muun muassa kyky esittää kysymys tai ehdotus. Makrofunktiot ovat laajempia kategorioita eli tekstilajeja, esimerkiksi kyky tuottaa kertomuksia tai argumentoida. Vuorovaikutuskeemat ovat yhteisössä vakiintuneita kaavoja vuorovaikutustilanteissa, esimerkiksi kaupassa asiointi. (EVK 2003: 173–178.) EVK:n pragmaattinen kompetenssi vastaa pitkälti Canalen (1983) diskurssikompetenssia, vaikkakaan Canale ei erittele funktionaalisen kompetenssin elementtejä yhtä eksplisiittisesti.

EVK:n kommunikatiivisen kompetenssin mallista näyttäisi siis kokonaan puuttuvan Canalen (1983) strateginen kompetenssi. EVK ei kuitenkaan jätä strategisia taitoja kokonaan huomiotta, vaan liittää ne kommunikatiivisiin kielellisiin toimintoihin laajemmin. Se määrittelee strategian olevan ”mikä tahansa jäsentynyt, tavoitteellinen toimintatapa, jonka yksilö on valinnut suorittaakseen jonkin itse asettamansa tai saamansa tehtävän” (EVK: 29). Käytännössä EVK:n

strategiat vastaavat Canalen strategista kompetenssia. EVK jakaa strategiat tuottamis-, vastaanottamis-, vuorovaikutus- ja merkityksen välittämisstrategioihin. Tuottamisstrategioihin kuuluvat muun muassa parafraasit ja omien virheiden korjaaminen (EVK: 98–99).

Vastaanottamisstrategioita on muun muassa päättely (mts. 109), vuorovaikutusstrategioita avun pyytäminen ja yhteistyö (mts. 124) ja merkityksen välittämisstrategioita aukkojen täydentäminen (mts. 127).

Luvussa 3.2.1 esitettyyn autonomiseen kielitaitokäsitykseen verrattuna EVK:n näkemys kielitaidosta on siis huomattavasti laajempi kokonaisuus. Pelkästään kielellisten elementtien lisäksi se käsittää myös yleisempiä tekijöitä, kuten oppimiskyvyn ja sosiaaliset taidot. Yksi EVK:n ominaisuuksista onkin, että sen avulla on mahdollista kuvata kielitaidon eri osia. Se mahdollistaa myös osittaisen viestintätaidon kuvauksen tilanteissa, joissa kaikkien kielitaidon osa-alueiden kehittäminen ei ole oleellista. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun kielenoppimisen tavoitteena on ainoastaan joidenkin kielen osa-alueiden oppiminen. (EVK: 20.)

4. KIELITAIDON KÄSITE SUOMI TOISENA JA SUOMI VIERAANA KIELENÄ -OPPIJOIDEN MUKAAN

Tässä luvussa käsittelen sitä, miten aineistoni suomi toisena ja suomi vieraana kielenä -oppijat määrittelevät kielitaidon käsitettä. Analyysi perustuu kyselylomakkeen kysymykseen 12 (mitä on hyvä kielitaito) saatuihin vastauksiin. Kysymyksessä ei erikseen ohjata vastaajaa ajattelemaan kielitaitoa nimenomaan suomen kielen kohdalla, ja vastauksissa esiintyykin variaatiota. Osa vastaajista mainitsee eksplisiittisesti suomen kielen tai muuten liittää kysymyksen selvästi suomen kieleen. Osa taas kuvailee kielitaidon käsitettä yleisesti mainitsematta mitään tiettyä kieltä. Tässä luvussa käsittelen sekä yleisempiä määritelmiä että selkeämmin suomen kieleen liittyviä piirteitä.

Ryhmittelen vastauksia kahdeksaan alalukuun sen mukaan, millaisia piirteitä hyvän kielitaidon määritelmään niissä liitetään. Sama vastaus voi siten esiintyä useammassa kohdassa, mikäli siinä on mainittu useampia piirteitä. Vertailun helpottamiseksi ja toiston välttämiseksi käsittelen suomi toisena kielenä ja suomi vieraana kielenä -vastaajien vastaukset samoissa luvuissa. Luvussa 4.1 hyvän kielitaidon määritelmänä on kyky kommunikoida kielellä. Luvussa 4.2 vaatimuksena on sujuvuus ja luvussa 4.3 kielen variaation eli erilaisten rekisterien ja tekstilajien tuntemus ja kyky tuottaa niitä itse. Luku 4.4 käsittelee puhekielen osaamisen tai ymmärtämisen vaatimusta ja luvussa 4.5 hyvän kielitaidon määritelmänä on natiivimainen puhe. Luvussa 4.6 kielitaidon määritelmään liitetään sanastolliset tekijät, erityisesti sanaston laajuus ja luvussa 4.7 kieliopin oikeellisuus. Luku 4.8 esittelee muita vastauksista esiin nousevia piirteitä, mm. kulttuurin tuntemusta. Luvussa 4.9 kokoan tulokset yhteen ja vertailen vastausten perusteella esiin nousseita suomi toisena ja suomi vieraana kielenä -oppijoiden kielitaitokäsityksiä. Luvun 4 tarkoituksena on siis vastata ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni (miten suomi toisena kielenä ja suomi vieraana kielenä -oppijat hahmottavat kielitaidon käsitteen) sekä tutkia, poikkeavatko suomea Suomessa opiskelevien kielitaitokäsitykset suomea ulkomailla opiskelevien käsityksistä. Esimerkin jäljessä olevan koodin kaksi ensimmäistä merkkiä kertovat, onko kyseessä suomi toisena vai vieraana kielenä -oppija (S2 = suomi toisena kielenä -oppija, SV = suomi vieraana kielenä -oppija), numero on informantin identifioiva järjestysluku.

4.1. Kommunikaatiokyky

Sekä S2- että SV-ryhmien vastauksista tulee selkeästi esille, että kieltä pidetään nimenomaan kommunikaation välineenä ja kielitaitoa siten kykynä kommunikoida kielellä. Pelkkä teoreettinen

taito ei vastaajien mukaan riitä hyvän kielitaidon määritelmäksi, vaan kieltä pitää myös osata käyttää. Vastauksissa mainitaan usein mm. käsitteet *kommunikoida* (esimerkki 1) ja *käyttää (kieltä)* (esimerkki 2):

(1) Hyvä kielitaito on mielestäni ensisijaisesti funktionaalinen, eli siitä on käytännössä hyötyä. Kielitaidon suurin merkitys ilmenee **kommunikaatiossa**. (S229)

(2) Tästä asiasta olen sitä mieltä, että mikäli kielenkäyttäjä osaa **käyttää kieltä** riittävästi mm. arkiasioinnissa, henkilökohtaisissa tilanteissa. Toki näissä tilanteissa hänen on pärjättävä ilman apuakin. Silloin voidaan myöntää se, että hänellä on hyvä kielitaito. (S240)

Kommunikaatiossa tärkeää on se, että puhuja pystyy sanomaan juuri sen, mitä haluaa (esimerkit 3–6). Kielenkäyttäjän tulee pystyä ilmaisemaan ajatuksiaan niin, että viesti välittyy kuulijalle sellaisena, kuin se on tarkoitettu.

(3) Hyvä kielitaito on silloin kun osaat käyttää kieltä jokaisessa tapauksessa oikeasti, lauseet ovat selkeitä, sanasto on iso, ymmärrät sitä, mitä puhutaan, osaat sanoa, mitä haluat ja toiset ymmärtävät sitä, kirjoittamalla sanat ovat kieliopillisesti oikeita. (S21)

(4) jos voit ymmärtää muita ihmisiä ja keskustella heidän kanssa, niin että voit selittää mitä haluat sanoa (mitä ajattelee) (SV40)

(5) If somebody starts to learn a language from zero, it is already a great proficiency, if this person can talk and communicate with friends in that language. Being able to explain everything you want to say. (SV5)

(6) Kun kommunikointi menee ilman ongelmia, että voit sanoa aivan mitä haluat ja että ymmärrät mitä on sanottu. Myös pienet asiat on tärkeä erottaa. (S216)

Esimerkin 6 mukaan hyvän kielitaidon vaatimukseen kuuluu, ettei kielenkäytössä ole kielitaidosta johtuvia rajoitteita ja ongelmia. Sama ongelmattomuus mainitaan myös vastauksissa 7–9:

(7) Yleensä kielitaito on hyvä silloin, kun muukalainen osaa käyttää suomea lähes yhtä hyvin kuin suomalaiset, eli jos hän asuu Suomessa, niin kieli ei mitenkään kahlitse häntä, eikä hänen kielenkäyttönsä kiinnitä äidinkielisten huomiota. Mitään muuta en kutsuisi hyväksi kielitaidoksi. (S222)

(8) If you can talk to people without problems you have an excellent language proficiency. (SV10)

(9) Sinulla ei ole ongelmia, kun puhut suomalaisille ihmisille, et pelä puhua ja tehdä virheitä. (SV26)

Esimerkissä 9 esille tulee rohkeus puhumiseen ja luottamus omaan kielitaitoon. Virheitä voi tulla, mutta niistä ei pidä välittää liikaa, mikäli ne eivät häiritse kommunikaatiotapahtumaa. Rohkeus ja yrittäminen mainitaan myös esimerkissä 10–12. Kommunikaatiokykyä kielitaidon tärkeimpänä osana painottavat vastaajat ovat useimmiten sallivaisia virheiden suhteen, sillä tärkeintä on viestin välittyminen (esimerkit 12 ja 13).

(10) Se, että uskaltaa avata suunsa ja yrittää, silloinkin kun ei etukäteen tiedä, miten on sanottava jokin asia. (SV20)

(11) Lopuksi, se, jolla on hyvä kielitaito, puhuu luottavaisesti ja selvästi. (S235)

(12) Hyvälle kielitaidolle on tärkeä kieliopin, sanaston ja muiden kieleen liittyvien osa-alueiden hallitseminen, mutta se on vain yksi tekijöistä, joista muodostuu hyvä kielitaito. Olen sitä mieltä, että hyvä kielitaito on myös kyky kommunikoida, joka vieraan kielen opiskelijalta vaatii kielioppillisten seikkojen tuntemusta lisäksi myös uskallusta ja halua puhua ja olla vuorovaikutuksessa. Opiskelijan on ymmärrettävä, että tärkein asia on viestin välittyminen ja että se, välittyykö viesti tai ei, suureksi osin määrää hänen kielitaitoa. (S228)

(13) Minusta hyvä kielitaito tarkoittaa, että voi puhua sujuvasti – ei välttämättä virheettömästi – ja toinen ihminen ymmärtää mistä puhut. (S237)

Nämä tulokset ovat yhteneväisiä myös Paula Pekurin (2006: 31) pro gradu -tutkielman kanssa. Hänen aineistossaan suurin osa vastauksista edustaa näkemystä, jossa kielen osaaminen tarkoittaa kykyä pitää kommunikaatiota yllä puutteellisesta kielitaidosta huolimatta.

Kielen kommunikaatiotehtävää korostavissa vastauksissa esiintyy näkemystä, jonka mukaan hyvän kielitaidon määritelmäksi riittää, että kielenkäyttäjät selviää arkipäiväisistä tilanteista kielen avulla (esimerkit 14–16). Tällainen näkemys nousee esiin niin S2- kuin SV-vastajillakin.

(14) Osaa käyttää ja ymmärtää kieltä arkipäiväisiä tilanteissa (SV32)

(15) Osata puhua suomeksi arkipäivänä (SV35)

(16) Tästä asiasta olen sitä mieltä, että mikäli kielenkäyttäjät osaa käyttää kieltä riittävästi mm. arkiasioinnissa, henkilökohtaisissa tilanteissa. Toki näissä tilanteissa hänen on pärjättävä ilman apuakin. Silloin voidaan myöntää se, että hänellä on hyvä kielitaito. (S240)

Esimerkissä 16 vastaaja mainitsee, että näistä tilanteista on voitava selvitä itsenäisesti. EVK:n (2003: 50) kielitaidon itsearviointiin tueksi laadittuun asteikkoon verrattuna tämä vastaisi itsenäisen kielenkäyttäjän alinta tasoa B1, jolla kielenkäyttäjä selviytyy useimmista tilanteista kohdekielellä ja pystyy osallistumaan valmistautumatta keskusteluun, joka käsittelee itselle tuttuja asioita.

Kommunikaatio käsitetään vastauksissa usein juuri suulliseksi kommunikaatioksi kirjallisen sijasta. Myös Pekurin (2006: 14) tutkimuksen aineistossa vastaukset painottuvat suullisen kielitaidon kuvaamiseen kirjallisen taidon jäädessä yleiskäsitteen tasolle. Pekurin aineistossa yli kaksi kolmasosaa vastanneista painotti suullisista tilanteista selviytymisen merkitystä, kun kirjoitetun kielen taidot mainittiin kolmasosassa vastauksia. Omassa aineistossani S2-vastaajista kolme neljäsosaa (30 vastaajaa 40:stä) mainitsee eksplisiittisesti puhumisen ja lähes puolet (19 vastaajaa) puheen ymmärtämisen merkityksen hyvän kielitaidon määrittelyssä. Kirjoittamisen mainitsee noin yksi kolmasosa (14 vastaajaa) ja lukemisen yksi neljäsosa (10 vastaajaa). SV-vastaajista puhumisen mainitsee 35 vastaajaa, puheenymmärtämisen 26 vastaajaa, kirjoittamisen 12 vastaajaa ja lukemisen 5 vastaajaa. Tämän perusteella SV-vastaajat arvostavat suullisia taitoja hieman S2-vastaajia enemmän ja S2-vastaajat puolestaan kirjallisia taitoja SV-vastaajia enemmän. Erot ovat kuitenkin niin pienet, ettei tämän perusteella voi vetää suoria johtopäätöksiä.

Vaikka kommunikaatiolla useimmiten viitataan suulliseen kommunikaatioon, tulee myös kirjallinen kommunikaatio vastauksissa esille (esimerkki 17):

(17) Efficient communication either in written or spoken form, passive or active way (meaning reading and listening, understanding; write and speak effectively) (SV27)

Esimerkissä 17 nostetaan esille tehokkuuden käsite: kommunikaation on oltava tehokasta niin kirjoitetussa kuin puhutussakin kontekstissa. EVK:n (2003: 112) suullisen vuorovaikutuksen taitotasoasteikko määrittelee tehokkaan kielenkäytön suullisissa tilanteissa tasolle B2.2: ”Pystyy käyttämään kieltä melko sujuvasti, täsmällisesti ja tehokkaasti käsiteltäessä hyvinkin erilaisia yleisiä, koulutukseen, ammattiin tai vapaa-aikaan liittyviä aiheita ja osoittamaan ymmärrettävästi ajatusten väliset suhteet. Pystyy kommunikoimaan lähes spontaanisti ja hallitsee melko hyvin rakenteet.” Kirjallisen vuorovaikutuksen osalta tehokas ilmaisukyky sijoittuu tasolle B2: ”Pystyy kirjoituksessaan ilmaisemaan tehokkaasti tietoja ja näkemyksiä ja suhteuttamaan ne muiden tietoihin ja näkemyksiin.” (Mts. 121).

Suulliseen kommunikaatioon liittyy vahvasti ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen: jotta kommunikaatio voi onnistua, on osapuolten ymmärrettävä toisiaan. Esimerkissä 18 vastaaja pitää ymmärtämistä nimenomaan suullisen kommunikaation onnistumisen tärkeimpänä edellytyksenä. Esimerkissä 19 vastaaja liittyy ymmärtämisen käytännön tilanteeseen.

(18) Minun mielestäni ymmärtäminen on tärkein asia kun oppii uutta kieltä: jos voi ymmärtää suomenkielistä henkilöä monimutkaisessa tilanteessa, siinä on hyvä osoitus esim. luennolla.

Lisäksi, opiskelijan täytyy saada kommunikoida muiden kanssa, joten hekin voivat ymmärtää häntä. Jos opiskelijan ääntäminen on niin epäselvä, että muut suomalaiset eivät voi ymmärtää, se tekisi varmasti vaikeuksia hänelle eri tapauksissa. (S235)

(19) If you understand even very drunk Finnish guys. (SV9)

Vastauksessa tulee ilmi myös ääntämisen merkitys, mutta vain siltä osin, kuin se on kommunikaation onnistumisen kannalta tärkeää. Ääntämisen on siis oltava riittävän selkeää, jotta kuulija ymmärtää puhujaa, mutta syntyperäisen puhujan kaltainen ääntäminen ei ole tarpeellista. Ääntäminen ei S2-ryhmän vastauksissa saa kovinkaan suurta huomiota. SV-vastaajista pieni osa puolestaan edellyttää hyvältä kielitaidolta natiivin kaltaista ääntämistä, josta kerron lisää luvussa 4.5.

Enemmistö sekä Pekurin (2006) että oman tutkimukseni aineistosta noudattaa siis myös Canalen (1983) kommunikatiivisen kompetenssin mallia, jonka mukaan kielen tärkein tehtävä on toimia kommunikaation välineenä. Kieliopilliset virheet, ei-natiivimainen ääntäminen ja puutteet sanastossa aiheuttavat ongelmia vain silloin, jos ne vaikeuttavat viestin tulkintaa. Hyvä kielitaito voidaan siis määritellä sen perusteella, kuinka tehokkaasti viesti välittyy vastaanottajalle. Kielen osaaminen ei ole vain kieliopin ja rakenteiden osaamista, vaan niitä on myös osattava käyttää todellisissa tilanteissa.

4.2. Sujuvuus

Sujuvuuden käsite nousee esille S2-ryhmän vastauksissa usein, mutta yllättäen SV-vastaajat kiinnittävät huomionsa siihen harvemmin. S2-vastaajista neljäsosa (10 vastaajaa) nostaa esille sujuvuuden käsitteen hyvän kielitaidon määritteenä, kun SV-vastaajista sen mainitsee 6.

Useimmiten sujuvuuden vaatimus liittyy suulliseen kommunikaatioon ja erityisesti puhumiseen (esimerkit 20–22):

(20) Voi puhua sujuvasti ihmisten kanssa. (S24)

(21) Kommunikoin Suomalaisten kanssa sujuvasti. (S27)

(22) Kun osaa puhua ja keskustella aika sujuvasti. (SV14)

Kirjoittaminen ja lukeminen mainitaan sujuvuuden yhteydessä kumpikin vain kerran (esimerkit 23 ja 24):

(23) to be fluent in every situation, every day life + business in writing and expression (SV6)

(24) Jos lukeminen on sujuva ja tekstinymmärtäminen on erittäin hyvä. (S233)

Kaikki muut sujuvuuden mainitsevat vastaukset koskevat joko puhumista, tai niissä ei mainita erikseen mitään kielitaidon osa-alueita.

Suurin osa vastaajista ei määrittele sujuvuutta tarkemmin. Osassa vastauksia sujuvuus yhdistyy nopeaan puhetahtiin ja erityisesti nopeaan sanojen mieleen palauttamiseen (esimerkit 25–28):

(25) Jos sinä puhut sujuvasti, et mieti kauan yhtä sanaa. (S213)

(26) Hyvä kielitaito tarkoittaa se, että sinä osaat kielia oikeasti ja sujuvasti. Sinä et muistaa sanoja kauan. (S234)

(27) Minusta hyvä kielitaito tarkoittaa, että voi puhua sujuvasti – ei välttämättä virheettömästi – ja toinen ihminen ymmärtää mistä puhut. – – Kun ei enää joutua odottaa keskellä lausetta, etsimään seuraavaa sanaa – se on minun mielestä hyvä kielitaito. (S237)

(28) Puhe on selvää, runsasta ja nopeaa. (S212)

EVK:n (2003: 180) puheen sujuvuutta kuvaava taitotasoasteikko sijoittaa esimerkkien kaltaisen kielitaidon tasolle B2. Tasolla B2.1 puhuja ”Pystyy tuottamaan yhtämittaista puhetta suhteellisen sujuvasti. Huomattavan pitkät tauot ovat harvinaisia, vaikka epäröintiä esiintyykin rakenteita ja ilmauksia etsittäessä.” Toisaalta vielä korkeimmallakin tasolla C2 puhuja ”Pysähtyy vain joskus pohtimaan oikeaa sanaa ilmaistakseen ajatuksensa tai löytääkseen sopivan esimerkin tai selityksen.” Tämä on tietysti luonnollista syntyperäisenkin puhujan kohdalla.

Esimerkin 26 mukaan sujuvan puheen ei tarvitse olla virheetöntä. Esimerkissä 27 vastaaja ei kuvaa kielitaitoa sujuvuuden käsitteellä, mutta runsaus ja nopeus viittaavat juuri sujuvaan puheen virtaan. Lisäksi sujuvuuteen liitetään ongelmaton kommunikaatio, jonka jo mainitsin edellisessä luvussa. Ongelmattomuus tarkoittaa, että kielitaidon puutteet eivät aiheuta vaikeuksia kommunikaatiossa, vaan kommunikaatio tapahtuu sujuvasti ja vaivatta. Vastauksissa esiintyvät sujuvuuden määritelmät noudattavat hyvin Laurannon (2005:131) määritelmää, jonka mukaan sujuvuuden käsitteeseen liittyy ”aikaan sidoksissa oleva vaivattomuuden aspekti”. Sujuva puhe on siis puhujalle vaivatonta tuottaa, ja se kulkee ajassa ilman puheelle epäluonnollisia taukoja tai katkoksia.

4.3. Kielen variaatio ja rekisterit

Kommunikaatiokykyyn liittyy myös taito valita oikeanlainen kieli oikeaan tilanteeseen. Aineistoni vastaajat pitävät tätä yhtenä hyvän kielitaidon määritelmänä: ei riitä, että hallitsee esimerkiksi vain informaalin kielen. Erilaisten rekisterien ja tekstilajien tuntemisen vaatimus koskee aineistoni mukaan niin puhuttua¹⁰ kuin kirjoitettuaakin kieltä. Rekisterejä ja tekstilajeja on vastaajien mukaan osattava sekä ymmärtää että myös tuottaa itse. Etenkin Suomessa asuvat kielenopiskelijat kohtaavat erilaisia kielenkäyttötilanteita jokapäiväisessä elämässään, joten heille niiden hallitseminen on jo käytännön elämän kannalta tärkeää. Lauranto (1995: 261) huomauttaa, että kielellisen variaation esittely on yksi S2-opetuksen tehtävistä, sillä oppija tarvitsee niitä alusta asti jokapäiväisissä viestintätilanteissaan. Samalla hän kritisoi perinteisen kielenopetuksen tapaa keskittyä varsinkin opintojen alkuvaiheessa kirjoitettuun kieleen puhutun kielen kustannuksella.

Aineistosta ilmenee, että hyvän kielitaidon määritelmäksi ei kuitenkaan riitä pelkän kirjoitetun ja puhekielen erottaminen, vaan lisäksi on osattava valita erilainen kielimuoto erilaisiin tilanteisiin, esimerkiksi keskustelukumppanin tai tilanteen formaalisuusasteen mukaan. S2- ja SV-ryhmien vastauksissa esiin nousevat esimerkiksi kyky tulkita tilanteita ja valita sopiva kielimuoto tulkinnan pohjalta (esimerkit 29 ja 30), tieto siitä, millaista kieltä ja millaisia sanoja missäkin tilanteessa voi käyttää (esimerkit 31 ja 32) sekä yksittäiset tilanteet, kuten puhelimesta puhuminen (esimerkki 33):

¹⁰ Puhekielen hallinnasta hyvän kielitaidon määritelmänä lisää luvussa 4.4

(29) Hyvä kielitaito on kyky hahmottaa eri tilanteita ja vaihtaa kielellistä tyyliä niiden mukaisesti. Sujuva puhuminen, eri murteiden ja vivahteiden ymmärtäminen, kielen kulttuurisidonnaisuuden huomioon ottaminen. (SV20)

(30) It means for me to react adequately in all different kinds of situations, to understand other speakers even when they talk in their own dialects or sociolects. (SV2)

(31) Hyvä kielitaito on myös osata käyttää kieltä erilaisissa tilanteissa (formaali ja informaali). (S218)

(32) Siinä täytyy olla ei vain kielen tietäminen, vaan myös murteiden tietäminen. Puhujan täytyy tiedä ”millaista” kieltä käytetään missä ja kenelle, ja millaisia sanoja / fraaseja ei voi käytetä missä / kenelle. Hän voi käyttää kieltä monissa erilaisissa situaatioissa, ja vaikka hän ei puhu sen alueen kieltä hän ymmärtää mitä täällä sanotaan kontekstin takia, ja voi puhua myös alueesta omalla sanastollaan. (SV23)

(33) voi puhua puhelimessa! (SV3)

Erilaisiin tilanteisiin sopivan kielimuodon valintaan liittyy myös keskustelukumppanin huomioiminen ja puheen muokkaaminen sen perusteella. Myös aineistoni vastaajat ottava tämän huomioon vastauksissaan ja määrittelevät sen yhdeksi tekijäksi hyvässä kielitaidossa (esimerkit 34 ja 35):

(34) Minun mielestäni ihmisellä on hyvä kielitaito silloin kun hän osaa keskustella ystäviensä kanssa ja ymmärtää myös puhekieltä. Sen lisäksi on tärkeää että osaa muokata puhettaan keskustelukumppanin mukaan ja että osaa kysyä lisätietoa, jos ei ymmärrä. (SV8)

(35) Hyvä kielitaito tarkoittaa, että puhuja osaa käyttää sanoja ja kielioppillisia konstruktioita jotka sopivat kontekstiin, esim. muuttaa puhetta keskustelukumppanin mukaan. On tärkeää tuntea oikeat sanat niin kuin ajatuksia voi ilmaista sopivana muotona. (SV33)

Esimerkissä 35 vastaaja liittyy keskustelun muokkaamisen kontekstin mukaan nimenomaan sanaston ja kieliopin osa-alueisiin. Tilanteiden huomioon ottaminen liittyy siis myös sanaston hallintaan, josta kerron lisää seuraavassa luvussa. Sanastoa opetellessa onkin tärkeää oppia merkityksen lisäksi myös sanan käyttökontekstit eli millaisissa tilanteissa uusia opittuja sanoja voidaan käyttää.

Erilaisten tilanteiden ja kielimuotojen yhteydessä murteet ja niiden ymmärtäminen nousevat huomattavasti useammin esille SV-ryhmän vastauksissa. Suomessa opiskelevista vain yksi vastaaja edellyttää hyvän kielitaidon määritelmältä erilaisten murteiden ymmärtämistä (esimerkki

36). Ulkomailla opiskelevista viiden mielestä hyvään kielitaitoon kuuluu murteiden ymmärrys (aiemmin luvussa esiintyneet esimerkit 29, 30 ja 32), ja yksi edellyttää myös kykyä itse imitoida murteita (esimerkki 37):

(36) Tietää, että Suomessa on eri murteita – osata ymmärtää sitä. Ymmärtää ja käyttää puhekieltä. Taito valita sopiva ilmaisu erilaisista syistä (tilanne, kenelle puhutaan, missä puhutaan jne.) (S226)

(37) Being able to blend in, and speak like a native, knowing, understanding and being capable of imitating dialects. (SV15)

Rekisterien erottaminen ja kielimuotojen vaihtelun tunnistaminen kuuluu sosiolingvistiseen kompetenssiin. Eurooppalaisen viitekehyksen (2003: 170–171) sosiolingvistisen tarkoituksenmukaisuuden taitotasoasteikon mukaan kielenkäyttäjät kykenee valitsemaan tilanteeseen sopivan kielimuodon tasolta B2 alkaen. Tähän suhteutettuna aineistoni vastaajien mukaan hyvä kielitaito on siis tason B2 mukainen kielitaito tai sitä korkeampi. Sopivan kielimuodon valinta tilanteen mukaan on kommunikaatiossa tärkeää, mutta on hyvä muistaa, että se ei ole aina helppoa äidinkielisellekään. Esimerkiksi valinta teitittelyn ja sinuttelun välillä voi tuottaa ongelmia myös äidinkieliselle.

Luvussa 4.1 esittelin näkemyksen, jonka mukaan hyvä kielitaito tarkoittaa kykyä selviytyä arkipäivän tilanteista (esimerkit 15–17). Tällöin siis kielitaidoksi riittää informaalien tilanteiden hallinta. Osa vastaajista edustaa kuitenkin tämän vastaista näkemystä. Heidän mukaansa pelkästään arjen tilanteista selviytyminen ei vielä riitä hyvää kielitaitoa kuvaamaan (esimerkki 38):

(38) Se, mikä antaa sulle mahdollisuuden pärjätä hyvin kaikenlaisissa tilanteissa. Mun mielestäni täytyy sanoa, että ”hyvä kielitaito” on joka tapauksessa aika jo korkea kielitaito. (Ei voi sanoa, että koska pärjää Siwassa sulla on hyvä kielitaito). (S23)

Kirjoitetun kielen puolella S2-vastaajat edellyttävät hyvältä kielitaidolta mielestäni vielä puhuttua kieltä laajempaa tekstilajien tuntemusta. Toisaalta vastaajat mainitsevat useimmiten heille itselleen ajankohtaisia tekstilajeja, mm. työhakemuksen ja asiatekstit. Esimerkissä 39 vastaaja tuo esille lähinnä työhön ja työnhakuun liittyviä tekstilajeja ja esimerkissä 40 formaalisuusasteen yleensä kirjoitetuissa teksteissä sekä työnhakuun liittyviä kirjoitettuja ja suullisia tekstilajeja:

(39) Ihminen pystyy kirjoittamaan hyvin (esim. hakemus, raportti, ansio-luettelo jne). (S238)

(40) Jos osaa kirjoittaa oikein virallisen, epävirallisen ja puolivirallisen kirjeen.
Jos osaa tehdä hyvän työhakemuksen tai osaa puhua sujuvasti työkeskustelussa. (S233)

SV-vastaajilla kirjalliset tekstilajit eivät nouse yhtä eksplisiittisesti esille.

Osa vastaajista ei pysty suoraan määrittelemään hyvän kielitaidon ominaisuuksia, sillä määritelmä riippuu kielenkäyttäjän tarpeista ja tavoitteista. Hyvän kielitaidon määritelmä ei siis ole jokin absoluuttinen taitotaso, vaan jokainen kielenkäyttäjä määrittelee itse sen, mikä hänelle riittää kielitaidoksi. Esimerkissä 41 vastaaja ei suostu määrittelemään yleispäteviä hyvän kielitaidon ominaisuuksia, ja esimerkissä 42 vastaaja antaa esimerkiksi oppijan, jonka tavoitteena on bisnessuomen oppiminen:

(41) en halua luokitella mitään tällaista... riippuu siitä, mihin tarkotukseen kyseistä kieltä käytetään, koska sitä tarvitaan, ja kuinka halutaan oppia jotain... (S221)

(42) Riippuu oppijan tavoitteista. Jos tarkoitus on osata bisnessuomea, niin murteita, äidinkielellistä ääntämistasoa ym ei tarvitse osata. (S220)

Oppijan tavoitteet on tärkeää ottaa huomioon kielitaidon arviointia suunnitellessa, mutta käytännössä tämä voi aiheuttaa hankaluuksia opettajalle. Kielitaidon arviointikriteerit tulee kuitenkin olla kaikille kurssin arvioitaville samat, jolloin oppijoiden henkilökohtaiset tavoitteet täytyy sivuuttaa. Kurssin suuntaaminen tiettyä tarkoitusta varten opiskeleville helpottaa arviointikriteerien muodostamista ja ohjaa samalla opetuksen painopisteitä.

4.4. Puhekieli

Formalistisen kielinäkemys mukaan kirjoitettu kieli on ensisijaista puhuttuun kieleen verrattuna, ja perinteiset normatiiviset kieliopit ovat kuvauksia juuri kirjoitetun kielen konventioista ja säännöistä. S2-opiskelija huomaa kuitenkin pian suomenkielen opiskelun aloitettuaan, että puhuttu kieli ei vastaa kirjoitetun kielen sääntöjä. Mikäli puhuttu kieli sivuutetaan opetuksessa, on mahdollista, että oppija ymmärtää suomea oppitunneilla ja opettajan puhumana, mutta ei luokkahuoneen ulkopuolella. Puhutun ja kirjoitetun kielen erot aiheuttavat ongelmia erityisesti juuri puheenymmärtämisen alueella, sillä puhekielen tuottaminen itse ei ole kommunikaation kannalta yhtä välttämätöntä.

Aineistosta käy ilmi, että puhekielen osaaminen on tärkeää erityisesti Suomessa opiskeleville suomenoppijoille. SV-ryhmän vastauksissa puhekieli tulee huomattavasti harvemmin esille. Osa S2-vastaajista on sitä mieltä, että puhekielen ymmärtäminen riittää, mutta useampien mielestä sitä tulee pystyä myös itse tuottamaan. Esimerkin 43 vastaaja edustaa ensimmäistä näkemystä, esimerkkien 44 ja 45 vastaajat toista:

(43) Pystyt ymmärtämään puhekieltä, edes kun on musiikkia tai melua tai puhelimesa. (S213)

(44) Ymmärtää ja käyttää puhekieltä. (S226)

(45) Hyvä kielitaito on: osaa joka hyvin puhekieli, eli hän osaa puhuminen sujuva, hän ymmärtää kaikki jutut. (esim slangi, fraaseja, jne.) (S233)

Esimerkissä 43 vastaaja mainitsee, että puhekieltä tulee pystyä ymmärtämään myös silloin, kun taustamelu häiritsee kommunikaatiota. EVK:n (2003: 113, 102) syntyperäisen puhekumppanin ymmärtämistä kuvaava taitotasosteikko sijoittaisi tällaisen kielitaidon tasolle B2: ”Ymmärtää yksityiskohtaisesti, mitä hänelle sanotaan yleispuhekielellä myös meluisassa ympäristössä.” Kuullun ymmärtämistä kuvaavassa asteikossa tasolla B2 puolestaan mainitaan, että ”ainoastaan huomattava taustamelu, epäselvästi jäsenneytyt tai vieraat kulttuuriviittaukset ja/tai harvinaisemmat kyseiselle kielelle tyypilliset idiomaattiset ilmaukset saattavat edelleen tuottaa vaikeuksia.”

Monessa S2-vastauksessa mainitaan luonnollinen tai luonteva puhe hyvän kielitaidon vaatimuksena (esimerkit 46 ja 47). SV-vastaajista yksi mainitsee luonnollisen puheen (esimerkki 48):

(46) Luonnollinen suomen kieli, hyvä ääntäminen, vähän (ei ole) virheitä, mutta vain vähän. Puhe kielen osaaminen. Kieli kuulostaa suomalaiselta. (S238)

(47) Luonteva puhekieli, hyvä kirjoitustaito, fraseologian tunteminen. Yleensä kielitaito on hyvä silloin, kun muukalainen osaa käyttää suomea lähes yhtä hyvin kuin suomalaiset, eli jos hän asuu Suomessa, niin kieli ei mitenkään kahlitse häntä, eikä hänen kielenkäyttönsä kiinnitä äidinkielisten huomiota. Mitään muuta en kutsuisi hyväksi kielitaidoksi. (S222)

(48) osaa puhua luonnollista kieltä (SV1)

Joskus sanojen yhteydessä on mainittu juuri luonnollinen tai luonteva puhekieli, mutta mielestäni jo luonnollinen/luonteva puhe itsessään voidaan tulkita puhekieleksi. Kirjoitetun kielen normien

mukaista puhetta ei mielestäni voida ainakaan prototyyppisesti pitää luonnollisena/luontevana puheena. Esimerkeistä 46 ja 47 käy ilmi myös, että luonnollista/luontevaa puhetta painottavat vastaajat pitävät tätä ominaisuutta juuri äidinkielen puhujan ominaisuuksia vastaavana. Suomalaiselta kuulostava kieli (esimerkki 46) ja se, että suomenoppijan kielenkäyttö ei kiinnitä äidinkielen huomiota (esimerkki 47) tarkoittavat juuri luontevaa kielenkäyttöä: kieli on niin luontevaa, että se voisi yhtä hyvin olla äidinkielen tuottamaa puhekieltä. Luontevan puhekielen oppiminen voidaan nähdä myös yhtenä yhteiskuntaan integroitumista edesauttavana tekijänä. Tästä syystä puhekielisten varianttien oppiminen on Suomessa asuville suomenoppijoille erityisen tärkeää. (Lauranto 1995: 262.)

Ulkomailla opiskelevat nostavat puhekielen osaamisen huomattavasti Suomessa opiskelevia harvemmin esille. Ne muutamat vastaajat, jotka kiinnittivät huomionsa puhekieleen, liittävät sen erityisesti arkipäivän tilanteista selviytymiseen (esimerkit 49 ja 50). Arkipäivän tilanteiden ja puhekielen välillä nähdään siis yhteys.

(49) Jos ajattelen suomen kieltä, minun mielestäni on erittäin tärkeää, että pystyn ymmärtää ja käyttää molemmat, puhekieltä ja kirjakieltä, kun niitä tavoja on avian erilainen. Osaa käyttää ja ymmärtää kieltä arkipäiväisiä tilanteissa (SV32)

(50) Ymmärtää puhekieli. Osata puhua suomeksi arkipäivänä (SV35)

Ulkomailla opiskelevat eivät jokapäiväisessä elämässään välttämättä joudu tekemisiin suomen kielen kanssa opiskeluympäristön ulkopuolella, jolloin he eivät välttämättä ole kosketuksissa myöskään puhekieleen. Toisaalta kaikki vastaajat eivät vastaa kysymykseen 12 suomen kielen näkökulmasta, vaan jotkut määrittelevät hyvää kielitaitoa yleisemmin. Kirjoitetun ja puhutun kielen erot ovat suomen kielessä suuremmat kuin monissa muissa kielissä, joten puhekielen osaaminen on suomen kielessä kommunikaation kannalta erityisen tärkeää.

4.5. Natiivimainen puhe

Suomi vieraana kielenä -oppijat mainitsevat natiivin kielitaitoa vastaavan taidon hyvän kielitaidon määritelmänä huomattavasti Suomessa opiskelevia vastaajia useammin. Useimmat vastaajat liittävät natiivimaisen kielen vaatimuksen nimenomaan puhumiseen ja suulliseen kielitaitoon (esimerkit 51 ja 52).

(51) Someone speaks the foreign language as well as a native speaker. (SV21)

(52) Hyvä kielitaito on kun osaa puhua suomea (lähes) kuin suomalaiset, esim. käyttää sama sanasto kuin suomalainen käyttäisi, hyvä ääntämys ja monipuolinen sanasto. Hyvä passiivinen kielitaito on kun osaa ymmärtää kun suomalaiset puhuvat toisilleen. (SV37)

Kuitenkin osa vastaajista erottaa natiivin kielitaidon kaltaisen taidon vaatimuksen koskemaan *tosin hyvää* (esimerkki 53) kielitaitoa, kun pelkästään *hyvään* kielitaitoon riittää vähempi:

(53) Kun osaa puhua ja keskustella aika sujuvasti. Ja kun osaa kirjoittaa ymmärrettävästi. Aktiivinen sekä passiivinen sanasto on suuri.

Tosi hyvä kielitaito on silloin, kun on asunut esim. Suomessa monta vuotta ja osaa puhua melkein kuin äidinkielenen. Silloin tuntee myös kulttuuria tosi hyvin. (SV14)

Natiivin kielitaitoa vastaavaan tai lähes vastaavaan kielitaitoon vaaditaan vastaajien mielestä useamman vuoden oleskelu maassa, jossa opiskeltavaa kieltä puhutaan, kuten esimerkiksi 32 käy ilmi. Esimerkissä 54 vastaaja määrittelee ensin erinomaisen kielitaidon yleisesti, ja sitten kielitaidon tason, jolle itse pyrkii:

(54) I think, excellent language proficiency can just be obtained by native speakers or after many years of studying Finnish. For my own proficiency I would be satisfied with the abilities to speak fluently about different topics and to understand written texts/instructions, and to understand and follow discussions. (SV7)

Kaikkien vastaajien tavoitteena ei siis välttämättä ole itse saavuttaa hyvänä tai erinomaisena pitämäänsä kielitaitoa.

S2-vastaajista vain pieni osa (kolme vastaajaa) määrittelee hyvän kielitaidon suhteessa natiivin kielitaitoon. Näiden vastaajien mukaan hyvä kielitaito on yhtä kuin natiivin kielitaitoa lähes vastaava (esimerkki 55) tai täysin vastaava (esimerkit 56 ja 57) taitotaso. Esimerkit 56 ja 57 kuvaavat vain puhuttua kieltä:

(55) Yleensä kielitaito on hyvä silloin, kun muukalainen osaa käyttää suomea lähes yhtä hyvin kuin suomalaiset, eli jos hän asuu Suomessa, niin kieli ei mitenkään kahlitse häntä, eikä hänen kielenkäyttönsä kiinnitä äidinkielisten huomiota. Mitään muuta en kutsuisi hyväksi kielitaidoksi. (S222)

(56) puhuu samalla tavalla kuin äidinkieltä. (S210)

(57) Voi puhuu sama kuin paikallinen asukas. – – Voi käyttää sitä automaatiolla. (S211)

Esimerkissä 57 mainittu kielen käyttäminen ”automaatiolla” viittaa natiivin kielitaidon kaltaiseen taitoon, jossa kielellisiä elementtejä ei tarvitse erityisesti ajatella, vaan ne ovat ikään kuin luonnollistuneet osaksi kielenkäyttäjän ajattelua. Samanlaista automaatiota edustaa esimerkki 58, jossa vastaaja korostaa kielenkäyttäjän kykyä ajatella kielellä:

(58) pystyn ajattelemaan kyseisessä kielessä enkä aina edes huomaa sitä. (S227)

Pekuri (2006: 52) toteaa, että hänen aineistossaan yllättävän moni vastaaja mainitsee kyvyn ajatella opiskelemallaan kielellä. Omassa aineistossani tämän mainitsee eksplisiittisesti vain yksi S2-vastaaja. SV-vastaajista yksikään ei kiinnitä huomiota kykyyn ajatella opiskelemallaan kielellä.

EVK:n (2003) taitotasoja ei voi suoraan verrata natiivin kielitaitoon, sillä EVK on tehty nimenomaan kielenoppijan lähtökohdista: niinpä natiivin kaltainen kielitaito ei automaattisesti tarkoita EVK:n ylintä tasoa C2. Toisaalta natiivikaan ei kaikilla kielitaidon osa-alueilla välttämättä yllä tason C2 kaltaiseen kielitaitoon: esimerkiksi raporttien ja kirjoitelmien kirjoittamista kuvaavan taitotasoasteikon tasolla C2 kielenkäyttäjät ”Pystyy tuottamaan selkeitä, sujuvia ja vaativia raportteja, artikkeleita ja esseitä, jotka sisältävät tapauksen tai kriittisen arvioinnin ehdotuksista tai kirjallisista tuotoksista. Pystyy laatimaan kirjoitukseensa asianmukaisen ja tehokkaan loogisen jäsennyksen, joka auttaa lukijaa löytämään keskeiset seikat.” (EVK: 97). Tällaisten tekstien tuottaminen vaatii natiivipuhujaltakin erityistä harjoittelua, eivätkä kaikki natiivit siltikään yllä tälle tasolle.

Natiivimainen puhe koostuu monesta tekijästä. Yksi helpoimmin havaittavista piirteistä on ääntäminen ja aksentti. SV-vastaajat mainitsevat myös ääntämisen hieman Suomessa opiskelevia vastaajia useammin, mutta varsinaista aksentittomuutta ei juurikaan vaadita. Esimerkki 59 edustaa äänilaitaa:

(59) In some cases, having an accent cannot be avoided – but it should be minimal. (SV15)

Muutammat vastaajat mainitsevat, että ääntämisen pitäisi olla sellaista, että syntyperäiset kielenpuhujat eivät voi sen perusteella arvata, mistä puhuja on kotoisin (esimerkki 60):

(60) jos suomalaiset eivät osa arvata enää mistä olet kotoisin sun kielitaidon vuoksi (SV36)

EVK:n (2003: 166) ääntämistä kuvaava taitotasoasteikko ei vaadi aksentitonta ääntämistä millään taitotasolla. Tasolla B1 ”Ääntäminen on selvästi ymmärrettävää, vaikka vierasperäinen korostus on paikoitellen ilmeistä ja virheellistä ääntämistä esiintyy silloin tällöin.” Tasolla B2 puhuja ”On omaksunut selvän, luonnollisen ääntämistavan ja intonaation.” Useimmiten ääntämisen tulee kuitenkin aineistoni hyvän kielitaidon määritelmässä olla *hyvä* (esimerkit 61–63):

(61) Hyvä kielitaito on kun osaa puhua suomea (lähes) kuin suomalaiset, esim. käyttää sama sanasto kuin suomalainen käyttäisi, hyvä ääntämys ja monipuolinen sanasto. (SV37)

(62) Can speak fluently, good pronunciation, much vocabulary... (SV31)

(63) Luonnollinen suomen kieli, hyvä ääntäminen, vähän (ei ole) virheitä, mutta vain vähän. Puhe kielen osaaminen. Kieli kuulostaa suomalaiselta. (S238)

Ääntämisen osalta aineistoni tulokset eroavat Pekurin (2006: 27–28) tuloksista, sillä hänen aineistossaan ääntämisen merkitys korostui muihin kielellisiin tietoihin ja taitoihin verrattuna. Toisaalta Pekurin saamat vastaukset vastaavat kysymykseen siitä, millainen on hyvä kielenpuhija tai ideaali kielenkäyttäjä, kun omassa tutkimuksessani vastaajat kuvaavat hyvää kielitaitoa.

4.6. Sanasto

Pekurin (2006: 23) tutkimuksen aineistossa sanaston hallinta saa merkittävän roolin. Vastauksissa käsitellään muun muassa erikoisalan sanastojen hallintaa, sanaston laajuutta ja sen oppimista. Omassa aineistossani sanaston hallinta nousee myös esille sekä S2- että SV-vastaajilla, mutta ei yhtä laaja-alaisesti kuin Pekurin tutkimuksessa. Vastauksissa mainitaan lähinnä sanaston laajuuden tärkeys (esimerkki 64). Esille nousee myös perussanaston hallinta (esimerkki 65) ja laajempi eri alojen sanojen tunteminen (esimerkki 66):

(64) Sanasto on laaja, monenlainen ja ”paksu”. (S212)

(65) Totta kai, perus-sanavarasto ja hyvä kielioppitieto ovat tärkeitä edellytyksiä hyvälle kielitaidolle. (SV28)

(66) On the other hand if a person wants his/her language skills in his/her job, it is important to know many words about all kinds of topics. (SV5)

Esimerkissä 66 vastaaja huomioi oppijan omat tarpeet ja liittää eri alojen sanaston tuntemisen juuri työssä tarvittavaan kielitaitoon. Vastauksissa mainitaan sekä aktiivinen että passiivinen sanaston hallinta. Passiivista taitoa tarvitaan kielen ymmärtämiseen, mutta aktiivinen taito mahdollistaa oman kielellisen aineksen tuottamisen.

Lisäksi aineistossa on yksittäisiä mainintoja muun muassa tuntemattoman sanan päättelemisestä kontekstin avulla (esimerkit 67 ja 68) ja sanojen muistamisesta (esimerkki 69).

(67) Aika laaja sanasto ja taito päätellä tuntemattoman sanan muusta tekstistä. (S226)

(68) Kieli on dynaaminen kohde, siis ei ole koskaan mahdollista tuntea kaikki sanoja, sanontoja jne. Siksi on pakko dedusoida tuntemattomia sanoja ja yhteyksiä. Jos sanoja puuttuu, sitten pitäisi pystyä sanomaan asioita toisella tavalla. (SV28)

(69) Jos sinä puhut sujuvasti, et mieti kauan yhtä sanaa. (S213)

Esimerkki 69 liittää sanojen nopean mieleen palauttamisen sujuvuuden käsitteeseen, jota käsittelen luvussa 4.2. Sanaston hallinta on vastauksissa sujuvuuden lisäksi selvässä yhteydessä kommunikaatiokykyyn. Monet mainitsevat, että sanastoa on hallittava niin paljon, että se mahdollistaa ongelmattoman kommunikaation. Sanastossa ei siis saa olla sellaisia puutteita, jotka rajoittavat puhujaa ilmaisemasta juuri sitä, mitä hän haluaa (esimerkit 70 ja 71).

(70) That one can talk about everything. That ones vocabulary is up to that. (SV13)

(71) Kun osaa puhua (ja kirjoittaa) monesta aiheesta ilman, että se tuntuu vaikealta kieliopin tai sanavaraston takia. (SV16)

Sanakirjan käyttö mainitaan S2-vastaajilla kahdessa vastauksessa, ja niissäkin vastaajien mielipiteen sanakirjan käytöstä eroavat toisistaan (esimerkit 72 ja 73).

(72) Luen tekstejä ja kirjoitan ilman sanakirjaa. (S217)

(73) Excellent language proficiency is when you understand every thing said (in context) or written (although I think that dictionaries are totally okay!!) (S239)

Esimerkki 72 viittaa vain kirjoitettuun kieleen, esimerkki 73 sekä kirjoitettuun että puhuttuun. Täysin ilman sanakirjaa selviäminen tarkoittaa tekstilajista riippuen jo varsin korkeaa kielitaidon tasoa, sillä äidinkielliselläkin voi olla sanastollisia vaikeuksia silloin, kun kyseessä on itselle vieraan aihepiirin erikoissanasto. Esimerkissä 74 SV-vastaaja mainitseekin, että ilman sanakirjaa kirjoittaminen kuuluu *oikein hyvään* kielitaitoon:

(74) Oikein hyvä olisi, - - jos osaat kirjoittaa tekstejä sanakirjaa & kieliopia käyttämättä (SV36)

Merkittävin ero suomea Suomessa ja suomea ulkomailla opiskelevien sanastoa koskevien käsitysten välillä on sanonnoissa ja fraaseissa. Suomi vieraana kielenä -oppijoiden vastauksissa sanontojen ja fraasien hallinta on selkeästi korostetummassa asemassa kuin suomi toisena kielenä -oppijoiden vastauksissa. Vastaajien mielestä niitä tulee hallita niin passiivisesti kuin aktiivisestikin, joskin ymmärtäminen koetaan tuottamista tärkeämmäksi (esimerkit 75 ja 76).

(75) It is also important to know phrases, and use them in the right way. (SV11)

(76) Knowing the idioms and quirks of the people whose language you speak as a second language. (SV15)

Suomi toisena kielenä -oppijoiden vastauksissa kolme vastaajaa mainitsee fraasien tuntemisen hyvän kielitaidon määritelmänä, mutta nämä kaikki viittaavat nimenomaan fraasien passiiviseen ymmärtämiseen aktiivisen käyttötaidon sijasta. EVK:n (2003: 159) sanaston laajuutta kuvaavan taitotasosteikon mukaan idiomaattisten ilmausten hallinta kuuluu tasolle C1: ”Hallitsee hyvin puhekieliset sekä kielelle tyypilliset idiomaattiset ilmaukset.” Idiomien oppiminen vaatii kielenoppijalta aktiivista opiskelua, sillä niiden merkitykset eivät useimmiten avaudu itsestään. EVK:n määritelmän mukaan idiomaattiset sanonnat ”ovat usein semanttisesti läpinäkymättömiä, jäätyneitä metaforia, esimerkiksi *Hän potkaisi tyhjää* (= kuoli). *Paistaa se aurinko risukasaankin* (= kyllä onni hymyilee joskus jokaiselle).” (Mts. 158). Fraaseihin ja sanontoihin lukeutuu toki myös yksinkertaisempia konstruktioita, esimerkiksi vakiintuneet tervehdykset (*Hauska tutustua!*).

Vaikka sanasto onkin mainittu useissa vastauksissa, ei sillä kuitenkaan ole kovinkaan korosteista asemaa vastauksissa. Syynä tähän voi olla, että sanastoa pidetään niin perustavanlaatuisena kielen ominaisuutena, ettei sitä tarvitse erikseen mainita. Samasta syystä sanasto tulee esille monissa muissakin vastausten kohdissa, vaikka sitä ei ole eksplisiittisesti

mainittu. Vaatiihan mikä tahansa kielen ymmärtäminen sen, että ainakin suurin osa luetuista tai kuulluista sanoista on vastaanottajalle tuttuja ainakin reseptiivisesti.

4.7. Kielioppi

Kieliopin osalta tutkimukseni aineisto vastaa pitkälti Pekurin (2006) tutkimuksen tuloksia. Pekurin tutkimuksessa kieliopin osaaminen ei ole tärkeimpiä kielitaitoa määrittäviä tekijöitä. Omassa aineistossani S2-vastaajista ainoastaan seitsemän vastaajaa 40:stä nostaa kieliopin esiin hyvän kielitaidon määritelmänä, ja näissäkin vastauksissa kieliopin hallinta nähdään vain yhtenä tekijänä monien joukossa. SV-vastaajista neljäsosa eli 10 vastaajaa mainitsee kieliopin osaamisen hyvän kielitaidon määritelmänä. Vastaajat eivät siis määrittele kielitaitoa formalistisen kielitaitokäsityksen mukaisesti ensisijaisesti kieliopin osaamisena. Kieliopin mainitsevat vastaajat korostavat erityisesti kykyä käyttää kielioppia kommunikaation tarpeisiin (esimerkit 77 ja 78). Kielioppia ei siis tarvitse osata kieliopin itsensä vuoksi, vaan sen osaaminen mahdollistaa kielen käytön kommunikaatiossa.

(77) Sinulla on hyvä kielitaito jos sinä osaat kielioppia ja osaat sitä käyttää puhumisessa, kirjoittamisessa. (S234)

(78) Hyvälle kielitaidolle on tärkeä kieliopin, sanaston ja muiden kieleen liittyvien osa-alueiden hallitseminen, mutta se on vain yksi tekijöistä, joista muodostuu hyvä kielitaito. Olen sitä mieltä, että hyvä kielitaito on myös kyky kommunikoida, joka vieraan kielen opiskelijalta vaatii kielioppillisten seikkojen tuntemusta lisäksi myös uskallusta ja halua puhua ja olla vuorovaikutuksessa. Opiskelijan on ymmärrettävä, että tärkein asia on viestin välittyminen ja että se, välittyykö viesti tai ei, suureksi osin määrää hänen kielitaitoa. (S228)

Jo aiemmin esillä olleessa esimerkissä 78 tulee erityisen selvästi ilmi, kuinka kaikki kielen osa-alueet sanastoa ja kielioppia myöten palvelevat kielen kommunikaatiofunktioita. Esimerkissä 79 vastaaja tuo esille, että pelkkä kieliopin osaaminen ei yksinään riitä, vaan sitä on harjoittelun kautta opittava myös käyttämään:

(79) Teoreettisia tietoja ei riitä, tarvitaan harjoittelua.. (S225)

Toisaalta neljän S2-vastaajan mielestä hyvä kielitaito tarkoittaa sitä, että kieli on virheetöntä tai siinä on vain vähän virheitä (esimerkit 80 ja 81). Näissä vastauksissa ei

eksplisiittisesti mainita kielioppia, joten virheillä voidaan tarkoittaa myös esimerkiksi väärää sanavalintoja.

(80) Kun voit kirjoita, lukea ja puhua tekemättä virheitä (S219)

(81) Jos joku puhuu vierasta kieltä luonnollisesti, tekee vähän virheitä, puhuu selvästi, ei ole kova aksentia, pysty kirjoittamaan tekstia, kirjeitä jne... (S25)

Suomi vieraana kielenä -vastaajilla virheettömyyden vaatimus ei tule yhtä näkyvästi esille kuin suomi toisena kielenä -vastauksissa. Ainoastaan kaksi vastaajaa mainitsee virheettömyyden: toinen liittää sen työssä tarvittavan kielitaidon ominaisuudeksi (esimerkki 82), toinen kirjoittamiseen (esimerkki 83):

(82) If somebody starts to learn a language from zero, it is already a great proficiency, if this person can talk and communicate with friends in that language. Being able to explain everything you want to say. On the other hand if a person wants his/her language skills in his/her job, it is important to know many words about all kinds of topics. Here it might be also important not to make any mistakes in grammar. (SV5)

(83) kirjoittaa ilman virheitä (SV35)

Esimerkissä 82 vastaaja kuitenkin ensin mainitsee, että joillekin kielenkäyttäjille kommunikointi ystävien kanssa voi jo riittää hyvän kielitaidon määritelmäksi. Virheettömyyden vaatimuksen ei siis tarvitse koskea kaikkia kielenkäyttäjiä.

Virheettömyys kieliopin kohdalla osoittaa jo hyvin korkeaa kielitaitoa. EVK:n (2003: 161) kieliopillisen virheettömyyden taitotasosteikolla tasolla B2.2 kielenkäyttäjä ”Hallitsee rakenteet hyvin. Satunnaisia lipsahduksia, epäsystemaattisia virheitä sekä vähäisempiä puutteita saattaa esiintyä lauserakenteissa. Ne ovat kuitenkin harvinaisia, ja puhuja saattaa usein korjata niitä jälkeinpäin.” Vasta tasolla C1 kieli on kieliopillisesti lähes virheetöntä: ”Hallitsee lähes kaikki rakenteet virheettömästi. Virheet ovat harvinaisia ja lähes huomaamattomia.” Toisaalta vastauksissa nousee eksplisiittisesti esiin myös näkemys, jonka mukaan hyvä kielitaito ei välttämättä tarkoita virheetöntä kieltä (esimerkit 84–86):

(84) Minusta hyvä kielitaito tarkoittaa, että voi puhua sujuvasti – ei välttämättä virheettömästi – ja toinen ihminen ymmärtää mistä puhut. (S237)

(85) kielitaito ei tarvitse olla virhematonta. (SV39)

(86) en murehdi virheistäni (SV24)

Mielenkiintoinen ero ryhmien välillä on kuitenkin siinä, että suomi vieraana kielenä -oppijat näyttävät pitävän kieliopin osaamista nimenomaan perustana, jolle muuta kielitaitoa rakennetaan (esimerkit 87 ja 88).

(87) Kun on saanut riittävän laajan sanavaraston ja osaa kielioppia niin hyvin, ettei tarvitse miettiä paljon miten kirjoittaa tai puhua (sitä) kieltä. (SV16)

(88) Totta kai, perus-sanavarasto ja hyvä kielioppitieto ovat tärkeitä edellytyksiä hyvälle kielitaidolle. (SV28)

Formalistisen kielinäkemyksen mukaan kielenoppijan on ensin opittava kielen formalistinen puoli eli kielioppi, jonka päälle kommunikaatiokyky sitten rakentuu. Suomi toisena kielenä -oppijoiden vastauksissa tämä näkemys ei tule yhtä selvästi esille, vaikka muutamassa vastauksessa siihen viitataan. S2- vastaajat eivät siis näytä edustavan perinteisen kielenopetuksen formalistista kielinäkemyksiä, vaan kieliopin esille nostavissa vastauksissakin vallitsevana näkemyksenä on ennemminkin kommunikatiivista kompetenssia korostava kielinäkemys. Tämä on mielestäni odotuksenmukainen tulos Suomessa asuvilta vastaajilta, joiden jokapäiväiseen elämään kuuluu kommunikointi suomen kielellä. SV-vastaajilla puolestaan esiintyy myös formalistisempaa näkemystä, jossa kielitaidon pohjalla on kieliopin hallinta. Silti kaiken tärkeintä on kyky kommunikoida kielellä.

4.8. Muita aineistossa esiin nousevia määritelmiä

Edellisissä luvuissa mainittujen hyvän kielitaidon määritelmien lisäksi aineistossa nousee harvemmin esiin muutamia muita määritelmiä. S2-vastaajista neljä mainitsee kulttuurin tuntemuksen yhtenä hyvää kielitaitoa määrittävänä tekijänä (esimerkit 89–92).

(89) maan perinteiden tietäminen (S230)

(90) Tunnen maan kulttuuri ja voin keskustella siitä. (S231)

(91) Mutta minusta, jos joka opiskelee kieltä, hänellä pakko tuntea kulttuuria myös. (S233)

(92) Rakenteiden lisäksi hyvän kielitaidon rakentamiselle tarvitaan myös hyviä sosiaalisia ja pragmaattisia taitoja. Kieli on aina kytkeytynyt eränlaiseen kulttuuriin ja senkin täytää ottaa huomioon. (S229)

SV-vastaajilla kohdekulttuurin ja sen arkipäiväisten tapojen tunteminen kielitaidon osana nousee esille kolmessa vastauksessa. Kahdessa vastauksessa kulttuurin tunteminen on selkeästi kytköksissä kielenkäyttöön. Esimerkissä 93 mainitaan kielen kulttuurisidonnaisuus, ja esimerkissä 94 kulttuurin ja tapojen tunteminen liittyy kykyyn tulkita tilanteita ja reagoida kielellisesti tulkinnan pohjalta:

(93) Sujuva puhuminen, eri murteiden ja vivahteiden ymmärtäminen, kielen kulttuurisidonnaisuuden huomioon ottaminen. (SV20)

(94) Being able to understand, answer and speak correctly in any given situation. This also includes knowing habits of the people speaking this language and being able to interpret them. (SV11)

Esimerkissä 95 vastaaja liittää kulttuurin tuntemisen osaksi jo hyvin korkeaa kielitaidon tasoa:

(95) Tosi hyvä kielitaito on silloin, kun on asunut esim. Suomessa monta vuotta ja osaa puhua melkein kuin äidinkielenä. Silloin tuntee myös kulttuuria tosi hyvin. (SV14)

Kulttuurintuntemuksen osalta tulokset ovat laadultaan yhteneväisiä Pekurin (2006) tutkimuksen kanssa, mutta omassa aineistossani kulttuuri mainitaan harvemmin. Pekurin aineistossa suuri osa vastaajista nostaa ideaalipuhujan ominaisuudeksi myös kyseistä kieltä puhuvan maan kulttuurin tuntemisen. Uskoisin, että kysymyksenasettelulla on tässä erossa merkitystä: Pekurin vastaajat määrittelevät ideaalia tai kompetenttia kielenkäyttäjää, omat vastaajani taas hyvää kielitaitoa. Pekurin vastaajat kuvaavat siis enemmänkin ihmistä ja ihmisen ominaisuuksia, omat vastaajani kielitaitoa ja sen osa-alueita. Kulttuurintuntemusta ei ainakaan perinteisten määritelmien mukaan lueta kielitaidon osa-alueeksi.

SV-vastaajista kaksi ja S2-vastaajista yksi mainitsee huumorin ymmärtämisen yhtenä kielitaidon määrittänä. Kahden vastaajan mielestä riittää, että kielenkäyttäjällä ymmärtää huumoria (esimerkit 96 ja 97), ja yhden mielestä kyky olla ironinen on erityisen hyvän kielitaidon merkki (esimerkki 98).

(96) Ymmärrän suomen kirjoja, runoja, vitsejä jne. (S231)

(97) voi ymmärtä vitseja (huumoria) (SV3)

(98) If you are really good in a language, you are even able to be ironic in that language. (SV11)

Pekurin (2006: 58) tutkimuksessa huumori tulee esille, kun vastaajat määrittelevät ideaalin kielenkäyttäjän ominaisuuksia. Ideaalipuhujan tulee pystyä käyttämään kieltä luovasti sanoilla leikitellen ja kyetä vitsailemaan kohdekielellä. Huumori on usein hyvin kulttuurisidonnaista ja sen ymmärtäminen vaatii siten vahvaa kulttuurintuntemusta. Omassa aineistossani (sekä suomi toisena että suomi vieraana kielenä -vastaajat) on ainoastaan nämä kolme mainintaa huumorista. Kulttuurintuntemukseen liittyy myös esimerkissä 99 mainittu kirjallisuuden lukeminen alkuperäiskielellä:

(99) It also means for me to be able to read and enjoy literature in this language. (SV2)

Ylempänä esimerkissä 92 vastaaja nostaa esille myös sosiaalisten ja pragmaattisten taitojen merkityksen kielitaidossa. Vastaus on hyvin lähellä EVK:n kielitaitokäsitystä, jonka mukaan kommunikatiivinen kompetenssi koostuu kielellisistä, sosiolingvivistisistä ja pragmaattisista tiedoista ja taidoista. EVK onkin ainakin osalle vastaajista tuttu, sillä kaksi S2-vastaajaa määrittelee hyvän kielitaidon lyhyesti EVK:n taitotasojen avulla (esimerkit 100 ja 101):

(100) B2/C1 (S214)

(101) B2/C1 – taso eurooppalaisen viitekehyksen mukaan. (S215)

Nämä esimerkit noudattelevat muissa vastauksissa esiintyviä linjoja, sillä EVK:n taitotasoihin verrattuna suurin osa vastauksista kuvailee mielestäni tasoa B2 ja joissakin kohdissa tasoa C1.

Kaksi SV-vastaajaa ja yksi S2-vastaaja on sitä mieltä, että hyvään kielitaitoon tarvitaan kaikki se, mitä on mainittu kyselylomakkeen kohdassa 11 (esimerkit 102–104):

(102) Kun osaa kaiken, jonka sinä olet kuvitellut tässä. (SV19)

(103) Kaikki edellisessä mainitut kohdat ovat erittäin tärkeitä ja oleellisia jos on opiskellut suomea, ja ne kuuluu kaikki ihannelanteeseen mitä pitäisi osata jos on opiskellut suomea. Se ei kuitenkaan tarkoita että suomen kielen opiskelijat sitten myös osaavat sitä valmistuttuaan, eikä myöskään että opetuksessa otetaan kaikki asiat huomioon. Hyvä kielitaito on siis jos osaa kaikki kohdat suhteellisen hyvin, erinomainen on jos todella osaa! (SV18)

(104) Jos joku osaa hyvin kaikilla edellä mainituilla alueilla, niin se on hyvä kielitaito. (S224)

Tällainen kielitaitotaso on jo varsin korkea, sillä lomakkeen kohdassa 11 on lueteltuna myös sellaisia kielen osa-alueita, joita syntyperäinäkään puhuja ei automaattisesti hallitse. Esimerkiksi murteiden osaaminen ja jo aiemmin mainittu raporttien ja esseiden kirjoittaminen ei syntyperäiseltäkään usein onnistu ilman tietoista harjoittelua. Esimerkissä 103 vastaaja kiinnittää huomionsa siihen, etteivät nämä kaikki kohdat kuitenkaan välttämättä ole realistisia oppimistavoitteita, vaan kielitaitoa ideaalitulanteessa kuvaavia määritteitä.

4.9. Yhteenveto

Suomi toisena kielenä ja suomi vieraana kielenä -opiskelijoiden kielitaitokäsityksissä on aineiston mukaan paljon yhtäläistä. Molemmat ryhmät näkevät kielen ensisijaisesti kommunikaation välineenä ja kielitaidon kykynä käyttää tätä välinettä. Tärkeintä kommunikaatiossa on viestin perille meno, ja kaikki muut kielen osa-alueet ovat alisteisia tälle. Kuitenkin näitä osa-alueita tarvitaan, koska ne mahdollistavat kommunikaatiotapahtuman onnistumisen. Koska oppijan kielitaito on ja saa ollakin puutteellinen, tärkeää on uskallus ja yrittäminen siitäkkin huolimatta, että virheitä voi tapahtua. Vahvimmin esiin nouseva käsitys molemmilla ryhmillä on siis Canalea (1983) ja Eurooppalaista viitekehystä (2003) mukaileva funktionaalinen kielitaitokäsitys, jossa tärkeintä on kielellä toimiminen.

Erityisesti suomi toisena kielenä -oppijat liittävät kommunikaatioon sujuvuuden käsitteen. Heidän mukaansa erityisesti suullisen kommunikaation on oltava sujuvaa, jotta kielitaitoa voidaan kutsua hyväksi. Sujuvuuteen liittyy muun muassa se, ettei puhujan tarvitse miettiä sanoja tai sitä, miten jokin asia sanotaan. Sujuvan kommunikaation tulee siis olla vaivatonta ja ongelmattonta, mutta sen ei tarvitse olla virheetöntä. Tärkeintä on jälleen viestin perille saattaminen.

Molemmille ryhmille yhteistä on myös kielen variaation tiedostamisen tärkeys ja erilaisten kielellisten tilanteiden ja rekisterien hallinta hyvässä kielitaidossa. Tämä koskee kaikkia kielen osa-alueita, sanasto ja kielioppi mukaan lukien. Tärkeää on kyetä muokkaamaan kieltä vastaanottajan mukaan ja ymmärtää tilanteita ja valita oikea kielimuoto tulkinnan pohjalta. Erilaisista kielimuodoista murteiden ymmärtäminen nousee useammin esille suomi vieraana kielenä -oppijoiden vastauksissa ja puhekieli taas suomi toisena kielenä -oppijoiden vastauksissa. Murteiden osalta riittää niiden ymmärtäminen, mutta puhekieltä tulee osata myös itse tuottaa. Molemmilla ryhmillä esiintyy usein luonnollisen kielen vaatimus, joka voidaan käsittää

tarkoittamaan myös puhekieltä. Suomi vieraana kielenä -oppijoilla esiintyy myös näkemystä, jonka mukaan hyvässä kielitaidossa puheen tulisi kuulostaa syntyperäisen puheelta. Vastaajat eivät kuitenkaan välttämättä edellytä omalta kielitaidoltaan tällaista ominaisuutta, ja toisaalta täysin aksentitonta ääntämistä ei juurikaan vaadita.

Sanaston osalta molemmilta ryhmiltä paljon huomiota saa sen laajuuden vaatimus. Hyvän kielitaidon määritelmään siis kuuluu vastaajien mielestä, että kielenkäyttäjät osaa paljon sanoja eri kielenkäytön alueilta. Sanaston laajuus liitetään ongelmattomaan kommunikaatioon: sanaston tulee olla niin laaja, etteivät sen puutteet aiheuta katkoksia kommunikaatioon. Suurimpana erona ryhmien välillä sanaston osa-alueella ilmenee fraasien ja sanontojen hallinnassa: SV-vastaajat kokevat ne tärkeämmäksi. Fraasit ja sanonnat ovat hyvin kulttuurisidonnaisia eikä niitä ole helppo oppia tai ymmärtää ilman, että elää kulttuurissa. Ehkä tästä syystä SV-vastaajat arvostavat niitä S2-vastaajia enemmän, joille fraasit ja sanonnat voivat olla enemmän itsestäänselvyyksiä.

Formalistisen kielikäsitteilyn mukaan kieliopin osaaminen on kielitaidon tärkein osa, mutta kummankin ryhmän vastauksissa se ei saa kovinkaan korosteista asemaa. Kieliopin osaamista pidetään kyllä tärkeänä, mutta ei kieliopin itsensä takia, vaan kommunikaation onnistumiseksi. Kieliopin tärkein tehtävä on siis toimia kommunikaation tukena ja kielenkäytön mahdollistajana. SV-vastaajien joukossa esiintyy myös formalistisempaa näkemystä, jonka mukaan kielioppi toimii kielenkäytön pohjana, ja muu kielitaito rakentuu tälle perustalle. Silti nämäkin vastaajat painottavat kielen kommunikaatiotehtävää pelkän kieliopin itsensä sijasta.

Lisäksi vastauksissa nousee esille erityisesti kulttuurintuntemuksen merkitys kielitaidon osana. Pelkästään kielellisten tietojen ja taitojen lisäksi on siis tunnettava myös kohdekielen kulttuurin tapoja ja perinteitä ja ymmärrettävä kielen kulttuurisidonnainen luonne. Kulttuurintuntemuksella on suomi toisena ja vieraana kielenä -opiskelussa usein kielen rinnalla merkittävä rooli, mikä saattaa vaikuttaa myös vastaajien näkemyksiin.

Kaikkiaan kielitaito nähdään vastausten perusteella paljon laajempaan taitona kuin vain kykynä puhua, kirjoittaa ja ymmärtää puhetta ja kirjoitusta. Kielitaito ei myöskään tarkoita kieliopin ja sanaston hallintaa sellaisenaan, vaan niitä on osattava käyttää kommunikaation tarpeisiin. Molempien ryhmien kielitaitokäsitykset noudattavat valtaosin tarkasti kommunikatiivisen kompetenssin mallia, vaikkakin erityisesti suomi vieraana kielenä -oppijoiden näkemyksissä on myös formalistisempia piirteitä. EVK:n (2003) taitotasoihin verrattuna aineiston mukaan hyvä kielitaito on vähintään tasoa B1, mutta joiltakin osin vasta tason C1 mukaista kielitaitoa voidaan kutsua hyväksi kielitaidoksi. Pääsääntöisesti kuitenkin suurin osa määritelmistä sijoittuu tasolle B2. Kielenkäyttäjän tulee siis vastaajien mukaan pystyä selviytymään erilaisista kielenkäyttötilanteista itsenäisesti, mutta natiivin taitoja vastaavia taitoja ei vaadita.

5. KIELITAIDON OSA-ALUEET SUOMI TOISENA JA SUOMI VIERAANA KIELENÄ -OPPIJOIDEN NÄKÖKULMASTA

Tässä luvussa käsittelen vastaajien näkemyksiä siitä, mitä kielitaidon osa-alueita he pitävät tärkeinä suomen kielen opetuksessa. Analyysi perustuu kysymysten 11 (kuinka tärkeänä pidät seuraavia kielitaidon osa-alueita suomen kielen opiskelussasi) ja 13 (mitkä kielitaidon osa-alueet ovat mielestäsi tärkeitä suomen kielen opetuksessa) vastauksiin. Kysymyksessä 11 vastaajat antavat kielitaidon osa-alueille arvon 1–5 sen mukaan, kuinka tärkeänä he pitävät kyseistä osa-aluetta. Vaihtoehto 1 tarkoittaa ei tärkeää ja 5 erittäin tärkeää: mitä suuremman arvon vastaaja antaa, sitä tärkeämpänä hän kyseistä osa-aluetta pitää. Käsittelen vastauksia lähinnä yksittäisistä vastauksista laskettuina keskiarvoina ja mediaaneina, mutta otan huomioon myös vastaajien välisen vaihtelun¹¹. Analyysi on siten kvantitatiivista, mutta pohdin myös syitä vastauksille sekä vastausten välittämää merkitystä. Kysymys 13 on avoin kysymys, jossa vastaajat voivat vapaasti nostaa esille keskeisinä pitämiään kielitaidon osa-alueita.

Luvussa 5.1 käsittelen puhumisen ja keskustelun osa-alueita, luvussa 5.2 kuuntelemista, luvussa 5.3 kirjoittamista ja luvussa 5.4 lukemista. Luvussa 5.5 esiin nousee sanastoon ja kielioppiin liittyvät aiheet ja luvussa 5.6 muut yksittäiset osa-alueet, joihin kuuluvat muun muassa ääntäminen, kulttuurintuntemus sekä kommunikaatiovaikeuksista selviytyminen. Olen järjestänyt taulukoiden sisäiset osa-alueet niin, että ylimpänä on S2-oppijoilla korkeimman keskiarvon saanut kohta.

5.1. Puhuminen ja keskustelu

Puhuminen ja keskustelu jakautuu kysymyksessä 11 viiteen kohtaan. Ensimmäinen kohta (osaat keskustella ystäväsi kanssa) tarkoittaa vapaamuotoista eli informaalista keskustelua. Toinen kohta (osaat hoitaa asiiasi esim. kaupassa tai pankissa) viittaa arkiasiointiin. Kolmas kohta (osaat keskustella kokouksessa, jossa et tunne muita) koskee formaalimpaa keskustelua, neljäs (osaat puhua luonnollista puhekieltä) puhekielen tuottamista ja viides (osaat puhua yleisölle) kielellistä yleisölle esiintymistä. Taulukkoon 2 on koottu suomi toisena ja suomi vieraana kielenä -vastaajien näille kohdille antamat keskiarvot sekä näiden erotukset:

¹¹ Kattavat taulukot vastauksista liitteessä 1.

Taulukko 2. Kysymys 11: keskiarvot puhumisen ja keskustelun osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat keskustella ystäväsi kanssa	4,58	=	4,58	0,00
Osaat hoitaa asiiasi esim. kaupassa tai pankissa	4,30	<	4,35	-0,05
Osaat keskustella kokouksessa, jossa et tunne muita	4,25	>	3,95	0,30
Osaat puhua luonnollista puhekieltä	4,23	>	4,20	0,03
Osaat puhua yleisölle	3,90	>	3,35	0,55

Korkeimman keskiarvon molemmilla vastaajaryhmillä on saanut informaali keskustelu (4,58 kummallakin ryhmällä). Vastausten mediaani on molemmilla ryhmillä 5: lähes kolme neljäosaa kummastakin ryhmästä on antanut informaalille keskustelulle korkeimman arvon (S2-ryhmässä 29 vastaajaa, SV-ryhmässä 28 vastaajaa). Ryhmien vastaukset ovat siis hyvin samanlaisia, vaikka S2-vastaajat mainitsevat kysymyksessä 9 (kuinka usein käytät suomen kieltä seuraavissa tilanteissa) luonnollisesti käyttävänsä suomen kieltä ystäviensä kanssa kommunikoidessaan huomattavasti SV-vastaajia useammin (tosin kysymyksessä ei ole eritelty kirjallista ja suullista kommunikaatiota: osa vastaajista mainitseeikin käyttävänsä suomea kirjoittaessaan ystävilleen sähköposteja). Kysymyksen 13 vastauksista käy kuitenkin ilmi, että myös SV-vastaajien tavoitteena on oppia kommunikoidaan suomeksi niin, että selviäisivät myös Suomessa (esimerkit 1 ja 2):

(1) Jos on oltava hyvä kielitaito, sitten on hallittava erilaisia kielenkäytön tilanteita, sekä suullisia että kirjallisia. Jotta pystyisi toimimaan tarpeeksi hyvin Suomessa. (SV18)

(2) Pääasia on jo että osa ymmärää ja puhua suomea jos asuisi suomessa. (SV38)

Kysymyksessä 13 SV-vastaajilla korostuu puhumisen harjoittelun merkitys muutenkin S2-vastaajiin nähden. Tämä on luonnollista, sillä ulkomailla asuva ei yleensä pääse harjoittelemaan opiskelemaansa kieltä luokkahuoneen ulkopuolella. Tämä ongelma tulee esille esimerkeissä 3 ja 4:

(3) Puhuminen on tärkein, koska Tanskassa ei saa puhua niin paljon suomea, koska arkipäivässä on vain tanskaa, sitten voi vain puhua suomea yliopistolla. (SV19)

(4) Minusta on tärkeää että voi käyttää kieltä arkielämässä, niikuin esim. kaupassa, kun tapaa ystäviä jne. Kun opiskelee suomea vaikka Saksassa, tietää paljon sananmuodostuksista ja kieliopista, mutta ei tarvitse koskaan kieltä arkipäivässä. Minä opiskelen suomea koska haluan puhua suomalaisten kanssa. (SV37)

Arkiasiointi on kysymyksessä 11 puhumisen osa-alueista kuitenkin ainoa kohta, joka on saanut SV-ryhmältä korkeamman keskiarvon kuin S2-ryhmältä (SV-ryhmällä keskiarvo 4,35, S2-ryhmällä 4,30). Erotus on kuitenkin hyvin pieni, ja toisaalta S2-ryhmässä arvon 4 tai 5 antaa useampi vastaaja kuin SV-ryhmässä (34 vs. 30 vastaajaa).

Puhekielen osaaminen saa molemmilla ryhmillä lähes yhtä korkean keskiarvon (S2-ryhmällä 4,23 ja SV-ryhmällä 4,20). Molemmissa ryhmissä noin kolme neljäsosaa antaa luonnollisen puhekielen tuottamiselle arvon 4 tai 5. Puhekielen merkitys tulee selvästi esille molemmilla ryhmillä myös kysymyksessä 13. Esimerkit 5–7 ovat S2-vastaajilta, 8 ja 9 SV-vastaajilta:

(5) Taas riippuu oppijan tavoitteista. Minusta on tärkeää opettaa meille sekä kirjakieltä että puhekieltä. Pieni luku oppikirjoissa, jossa selitetään että puhekieli ei ole "korrektia" suomea eikä sitä kannata käyttää ellemmme halua leimautua työluokkaan (!) ei riitä. Jos haluamme oikeasti kommunikoida suomalaisten kanssa, on heti opintojen alussa opetettava puhekieltä. Minusta on myös tärkeää, että opiskelija pystyy sekä ostamaan ruokaa, varaamaan ajan lääkärillä että luomaan sosiaalisuhteita suomalaisten ja muiden suomea puhuvien ihmisten kanssa. Periaatteessa hyvä pohja on se, että tulee ymmärretyksi ja että ymmärtää – hiominen kuten murteiden ymmärtäminen tai natiivitasoinen ääntäminen ei ole välttämätöntä. (S220)

(6) Kieliopilla on kuten kaikissa kielessä keskeinen asema mutta avaimena suomalaiseen kulttuuriin toimii usein puhekieli ja tietoja suomalaisten käyttäytymisestä. Tavoitteita ja opiskelukeinoja vaihtelevat kuitenkin paljolti opiskelijoiden tarpeistaan ja taitoistaan. (S229)

(7) Lähes kaikki kysymyksessä 11 ovat tärkeitä, mutta minusta tärkein asia on se, että jos opiskelija ensiksi osaa vähän puhekieltä, ja osaa miten puhua ihmisille kadulla – ne pienet sanat, mitä kaikki puhuu toisille – hän tuntuu paremmin itsestään, ja tämä antaa itsevarmuutta mennä eteenpäin. (S237)

(8) Teach spoken language, often used phrases, train listening ability and spontaneous reacting, daily conversation (but in a way like they actually happen, not following standard examples from a dusty 20-year old book). (SV2)

(9) Mielestäni suomen kielen opetuksen päämäärä on se, että opiskelijat oppivat käyttämään kieltä, ennen kaikkea puhumalla. Siis puhumisen harjoittelu on tärkeä – siihen kuulostaa myös tietoja suomen murteista ja puhekielestä, koska mielestäni ero kirjakielen ja puhekielen välillä on suomen kielessä isompi kuin muissa kielessä. (SV28)

Mielenkiintoista esimerkeissä on, että sekä suomi toisena kielenä että suomi vieraana kielenä -oppijoiden vastauksissa esiintyy kritiikkiä oppimateriaalia kohtaan. Esimerkissä 5 vastaaja kritisoi

oppikirjan suhtautumista puhekieleen ja sen riittämätöntä käsittelyä ja esimerkissä 8 oppikirjan keinotekoisia keskusteluharjoituksia. Esimerkin 5 kuvaama puhekielen ”epäkorrektius” viittaa formalistiseen kielikäsitukseen, jonka mukaan kirjoitettu kieli on ensisijaista, oikeaa suomea ja puhekieli tämän vajavainen versio. Puhekielen merkitystä suomen kielen opetuksessa korostavat vastaajat edustavat funktionaalista kielikäsitystä, jonka mukaan kieli on ensisijaisesti kommunikaation väline.

Esimerkissä 7 vastaaja mainitsee onnistuneiden kielenkäyttökokemusten aiheuttaman itsevarmuuden, joka motivoi jatkamaan. Tämä uskallus ja yrittäminen mainitaan niin S2- kuin SV-ryhmänkin vastauksissa. Kielenopettajan tehtävänä nähdään siis oppijan rohkaiseminen puhumaan ja harjoittelemaan, siitäkin huolimatta, että virheitä voi tulla (esimerkit 10 ja 11):

(10) itsevarmuus – olla itsevarma ja puhua, ehkä alussa ei ilman virheitä, mutta oikeasti puhua, minun kokemukseni yliopistosta – puhu ilman virheitä tao älä puhu lainkaan ei ollut minusta todellakaan hyvä (S226)

(11) Olen nähnyt myös valitettavia esimerkkejä siitä, että opettaja pitää kiinni ajatuksesta, että suomi on vaikea kieli ja että kielioppi on osattava täydellisesti ennen kuin oppilas saa avata suunsa ja puhua luonnollisesti. Tulisi rohkaisemaan oppilaita eikä keskittymään ”täydellisyyteen” – vaikka tietysti opettajan on aina korjattava oppilaan tekemät virheet. (SV20)

Molemmissa esimerkeissä esiin tulevat kokemukset kielenopetuksesta edustavat jälleen puhdasta formalistista kielikäsitystä, jota vastaajat siis kritisoivat. Ainakin puhumisen harjoittelussa formalistinen kielikäsitys tuntuu estävän tehokkaan oppimisen, sillä se sulkee pois yrityksen ja erehdyksen kautta oppimisen.

Kysymyksen 11 puhumisen ja keskustelun osa-alueissa S2- ja SV-ryhmien väliset erot ovat pääsääntöisesti hyvin pienet. Suurimmat erot ovat formaaleissa puhetilanteissa ja yleisölle puhumisessa. Formaali keskustelu saa S2-vastaajilta keskiarvon 4,25 ja SV-vastaajilta keskiarvon 3,95. Molemmilla ryhmillä mediaani on kuitenkin 4. Yleisölle puhuminen saa S2-vastaajilta keskiarvon 3,90 (mediaani 4) ja SV-vastaajilta 3,35 (mediaani 3). Suomessa opiskelevat näyttävät siis pitävän formaaleja puhetilanteita (joihin yleisölle puhuminenkin voidaan lukea) hieman ulkomailla opiskelevia tärkeämpinä. Yhtenä syynä tähän voi olla, että S2-oppijat kohtaavat informaaleja kielenkäyttötilanteita oppituntien ulkopuolellakin, mutta formaalien tilanteiden harjoittelu tapahtuu pääsääntöisesti vain oppitunneilla. SV-oppijoilla sen sijaan kaikki harjoittelu tapahtuu pääsääntöisesti vain oppitunneilla, jolloin informaalien tilanteiden harjoittelu koetaan formaalien tilanteiden harjoittelua tärkeämmäksi.

5.2. Kuunteleminen

Kuunteleminen ja kuullunymmärtäminen jakautuu kysymyksessä 11 neljään kohtaan: syntyperäisen puhujan ymmärtämiseen, puhekielen ymmärtämiseen, julkisten kuulutusten ja ohjeiden ymmärtämiseen sekä radion ja television kuuntelemiseen. Näiden keskiarvot ja erotukset näkyvät taulukosta 3:

Taulukko 3. Kysymys 11: keskiarvot kuuntelemisen osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Ymmärrät suomalaista puhujaa	4,73	<	4,80	-0,07
Ymmärrät puhekieltä	4,44	<	4,60	-0,16
Ymmärrät kuulutuksia ja ohjeita esim. juna-asemalla	4,33	<	4,40	-0,07
Pystyt kuuntelemaan radiota ja televisiota	4,10	<	4,18	-0,08

Kuunteleminen on ainoa kielitaidon osa-alue, jonka jokainen kohta saa suuremman keskiarvon suomi vieraana kielenä -vastaajilta kuin suomi toisena kielenä -vastaajilta. Keskiarvojen erot ovat tosin jälleen hyvin pienet, eikä mediaaneissakaan ole juuri eroa (ainoastaan kuulutusten ja ohjeiden ymmärtäminen saa S2-vastaajilta mediaaniksi 4,5 ja SV-vastaajilta 5). Kysymyksessä 13 kuunteleminen mainitaan usein, ja monet pitävät sitä yhtenä tärkeimmistä osa-alueista, joita oppitunneilla tulisi harjoitella (esimerkit 12 ja 13):

(12) Mielestäni kuunteleminen on vaikea kielen osa-alue, joten kuuntelemistaitoja tulisi parantaa säännöllisesti. (S228)

(13) Alussa ymmärtäminen on tärkein. Passiivisen kielitaidon ohella aktiivinen kielitaito kehittyy nopeammin eikä niitä saakaan erottaa liian jyrkästi toisistaan. Ääntäminen sujuu helpommin kun oma korvaansa on tottunut vieraaseen kieleen ja sitä kannattaa heti alusta asti harjoitella. (S229)

Kuuntelemisen harjoittelu auttaa puheenymmärtämisessä, mutta myös ääntämisessä, kuten esimerkistä 13 käy ilmi.

Korkeimman keskiarvon kuuntelemisen alakohdista saa sekä S2- että SV-vastaajilla syntyperäisen puhujan ymmärtäminen. SV-vastaajilla keskiarvo (4,80) on syntaksin ohella koko kyselyn korkein keskiarvo, ja S2-vastaajillakin se on heti syntaksin jälkeen toisena (4,73; syntaksi 4,77). Toiseksi korkeimman keskiarvon molemmilla ryhmillä saa puhekielen ymmärtäminen (SV-vastaajilla 4,60, S2-vastaajilla 4,44). Puhekielen ymmärtäminen ja syntyperäisen puhujan ymmärtäminen voivat käytännössä vastata toisiaan, sillä suuri osa syntyperäisistä suomen kielen puhujista puhuu normaalisti puhekieltä. Toisaalta syntyperäisen puhujan ymmärtäminen tarkoittaa

pelkkää puhekieltä laajempaa kielen varianssin ymmärtämistä, sillä syntyperäisen puhujan ymmärtämiseen kuuluu myös kielen alueellinen, sosiaalinen ja tilanteinen variaatio. Kysymyksessä 13 puhekieli tulee usein esille molempien ryhmien vastauksissa. Esimerkki 14 on S2-vastaajalta ja esimerkki 15 SV-vastaajalta:

(14) Of course vocabulary and basic grammar (inflecting verbs etc) is important. But I think that it is also very important to make students listen to “puhekieli” – it is really frustrating when you can form passive particip, but you do not know that “onko tämä sinun” is the same than “onks tä sun”. (S239)

(15) kielioppi, puhekieli, sanasto (!!!), lukeminen, kuunteleminen (puhekieli!!), kirjoittaminen (SV31)

Esimerkissä 14 nousee esille ongelma, jonka formalistinen opetus voi aiheuttaa oppijalle. Mikäli ajatellaan, että puhekieltä voi opetella vasta sitten, kun ensin osaa koko kieliopin, on mahdollista, että oppija todella osaa passiivin partisiipin, mutta ei ymmärrä yksinkertaisia puhekielisiä ilmauksia. Tällöin kielitaito on kieliopillisesta näkökulmasta korkea, mutta kommunikatiivisesta näkökulmasta puutteellinen.

Molemmat ryhmät antavat puhekielen ymmärtämiselle korkeamman keskiarvon kuin puhekielen tuottamiselle. Tämä on ymmärrettävää, sillä puhekielen tuottamiskyky ei ole kommunikaation onnistumisen edellytyksenä, mutta ymmärtäminen on, mikäli toinen osallistuja sitä käyttää. Toisaalta puhuminen ja kuullunymmärtäminen yleisesti ovat molemmat yhtä tärkeitä tekijöitä suullisessa kommunikaatiotilanteessa, ja usein ne mainitaankin vastauksissa yhdessä (esimerkit 16 ja 17):

(16) Mutta kuunteleminen ja puhuminen on tärkeitä asioita! Ihmisten pitää keskustella hyvin ja ymmärtää mitä toinen sanoo. (S25)

(17) Stressing on common puhekieli rather than on certain dialects. Try to do a lot of talking and listening. Grammar IS important, but I'd rather spend more time on talking/listening than on learning the rare cases or partisiipit, etc... (SV11)

Esimerkissä 17 vastaaja mainitsee toisen formalistisen opetuksen mukanaan tuoman ongelman, joka liittyy oppimisjärjestykseen. Formalistinen opetus ei kiinnitä niinkään huomiota oppimistarpeeseen, vaan opettaa kieliopilliset ainekset siinä järjestyksessä, kuin ne on helpointa muodollisin perustein oppia. Oppijalle itselleen mielekkäämpää on usein opiskella asiat siinä järjestyksessä, miten tarvitsee niitä todellisissa kielenkäyttötilanteissa. Funktionalistisen kielikäsitteen mukaan

tapahtuva opetus puolestaan voi jättää harvinaisten muotojen opetuksen myöhemmäksi, mikäli niille ei ole oppijan senhetkisessä elämässä mielekkäitä käyttöyhteyksiä. Esimerkissä 17 vastaaja asettaa puhumisen ja kuuntelemisen harjoittelun harvinaisten muotojen opettelu edelle, mikä kertonee hänen tämänhetkisistä oppimistarpeistaan.

5.3. Kirjoittaminen

Kirjoittamisen osa alueita on kyselyssä kuusi: raporttien ja esseiden kirjoittaminen eli formaalit tekstit, kirjeen tai sähköpostin kirjoittaminen ystävälle eli informaalit tekstit, muistiinpanojen kirjoittaminen, lomakkeiden ja kyselyjen täyttäminen, sanelusta kirjoittaminen sekä luovan tekstin kirjoittaminen. Keskiarvot ja erotukset on koottu taulukkoon 4:

Taulukko 4. Kysymys 11: keskiarvot kirjoittamisen osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat kirjoittaa raportteja ja esseitä	4,45	>	3,75	0,70
Osaat kirjoittaa kirjeen/sähköpostin ystävälle	4,38	<	4,45	-0,07
Osaat tehdä muistiinpanoja oppitunnilla	4,25	>	3,80	0,45
Osaat täyttää lomakkeita ja kyselyjä	4,18	>	4,03	0,15
Osaat kirjoittaa sanelusta	3,70	>	3,39	0,31
Osaat kirjoittaa luovaa tekstiä, esim. satuja tai runoja	3,59	>	2,88	0,71

Ainoastaan yksi kirjoittamisen osa-alue saa korkeamman keskiarvon suomi vieraana kielenä -vastaajilta kuin suomi toisena kielenä -vastaajilta. Tämä on informaalinen kirjeen tai sähköpostin kirjoittaminen. Muutoin S2-oppijat pitävät kirjoittamisen osa-alueita tärkeämpinä. Vaikka erot ovat edelleen pienet, sijoittuu kaksi koko kyselyn suurinta keskiarvoeroa ryhmien välillä kirjoittamisen osa-alueisiin. Suurin ero on luovassa kirjoittamisessa (S2-vastaajilla 3,59, SV-vastaajilla 2,88) ja toiseksi suurin ero formaalin tekstin kirjoittamisessa (S2-vastaajilla 4,45, SV-vastaajilla 3,75). Kaikkiaan kirjoittamisen osa-alueiden keskiarvot eivät sijoitu kummallakaan ryhmällä korkeimpien joukkoon, siitäkään huolimatta, että S2-vastaajilla vain kaksi osa-aluetta saa alle neljän keskiarvon. Koko kyselyssä alle neljän keskiarvon saa S2-vastaajilla vain 6 kohtaa ja SV-vastaajilla 10 kohtaa 35:stä. Kysymyksessä 13 kirjoittaminen mainitaan harvemmin kuin esimerkiksi puhuminen tai kuunteleminen, ja useimmiten se mainitaan vain yleisesti.

Raporttien ja esseiden kirjoittaminen saa S2-vastaajilla kirjoittamisen osa-alueista korkeimman keskiarvon, mutta SV-vastaajilla se on vasta neljännellä sijalla. Tätä selittänee se, että S2-oppijat käyttävät kysymyksen 9 perusteella suomen kieltä huomattavasti SV-oppijoita enemmän opiskelussa (suomenkielen tuntien ulkopuolella) ja työssä. S2-vastaajista 24 ilmoittaa käyttävänsä

suomea opiskeluissa usein tai joskus ja 15 käyttää suomea työssään. SV-vastaajista 11 käyttää suomea opiskelussa (mutta vain kaksi usein) ja 8 työssään. Formaalin tekstin kirjoittaminen on siis S2-vastaajille ajankohtaisempaa, ja siksi sitä myös pidetään tärkeämpänä. Oletettavasti samasta syystä myös muistiinpanojen tekeminen saa korkeamman keskiarvon S2-vastaajilta. Esimerkissä 18 kirjoittaminen mainitaan vain yleisesti, mutta se osoittaa, ettei kyseinen SV-vastaaja koe kirjallisia kielenkäyttökonteksteja yhtä tärkeinä kuin suullisia. Esimerkissä 19 vastaaja ottaa huomioon oppijan omat tarpeet.

(18) Tärkein suomessa on (niin kuin joka vieressä kielessä) ymmärtää ja osata puhua. Lukeminen ja kirjoittaminen on myös tärkeä mutta niitä ei tarvita niin kovasti. (SV22)

(19) Kirjoittamisen ja kuuntelemisen opetusta voidaan painottaa opiskelijoiden tulevaisuustarpeiden mukaan. Esimerkiksi, jos opiskelija on jokapäiväisesti tekemisissä tekstien kanssa, on järkevää panostaa lukemisen ja kirjoittamisen opetukseen. (S228)

Toisaalta yksi vastaaja kommentoi kirjoittamista myös näin (esimerkki 20):

(20) Suomessa on vahva kirjallinen perinne, jota kannattaa ottaa huomioon opetuksessa (lukeminen, kirjoittaminen...). (S229)

Suurin osa kirjoittamisen mainitsevista vastaajista ei siis erittele kirjoittamisen osa-alueita tarkemmin, vaan mainitsee vain kirjoittamisen yleensä. Esimerkissä 21 vastaaja kuitenkin mainitsee, että kirjoitustaitojen tulisi olla riittävän hyvät työpaikan saamiseen:

(21) Then it's important to learn to write at least good enough for letters and information. Good enough to get a job. (SV9)

Luovan tekstin kirjoittaminen saa koko kyselyn ainoana kohtana SV-vastaajilta alle kolmen keskiarvon (2,88), ja S2-vastaajiltakin se saa kyselyn toiseksi matalimman keskiarvon murteiden tuntemisen jälkeen (3,59, murteiden tunteminen 3,15). Tämä ei mielestäni ole yllättävää, sillä luovan tekstin kirjoittaminen kielellä, joka ei ole kirjoittajan äidinkieli, on harvinaista, vaikka sitä joskus kielitaidon tunneilla harjoitellaankin. Yllättävää puolestaan on se, että S2-vastaajilla luovalle kirjoittamiselle useimmin annettu arvo on kuitenkin 5 (12 vastaajaa), eli yli neljäsosa antaa luovan tekstin kirjoittamiselle arvon 5. SV-vastaajilla useimmin annettu arvo on 2 (13 vastaajaa); vain 4 vastaajaa antaa arvon 5.

5.4. Lukeminen

Lukeminen jakautuu lomakkeessa viiteen kohtaan: tiedonhankintaa varten lukemiseen, tiedotusvälineiden lukemiseen (mm. sanomalehti ja internet), ohjeiden lukemiseen, omaksi iloksi lukemiseen (mm. kaunokirjallisuus) ja ääneen lukemiseen. Näiden keskiarvot ja erotukset ovat taulukossa 5:

Taulukko 5. Kysymys 11: keskiarvot lukemisen osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Pystyt hankkimaan tietoa asioista lukemalla	4,70	>	4,65	0,05
Osaat lukea sanomalehteä, internetiä...	4,48	<	4,58	-0,10
Osaat lukea ohjeita	4,45	>	4,35	0,10
Pystyt lukemaan omaksi iloksi	4,41	<	4,48	-0,07
Osaat lukea ääneen	3,65	<	3,83	-0,18

Lukemisen osa-alueiden keskiarvot vaihtelevat ryhmien välillä vain vähän. Molemmat ryhmät pitävät tärkeimpinä osa-alueina informatiivisten tekstien lukemista eli tiedonhankintaa varten lukemista ja tiedotusvälineiden lukemista. Molemmissa ryhmissä kolme neljäsosaa (30 vastaajaa) antaa tiedonhankinnalle arvon 5, ja tiedotusvälineiden lukemisessa yli puolet vastaajista (S2-ryhmässä 23 vastaajaa ja SV-ryhmässä 26 vastaajaa) antaa arvon 5. Etenkin ulkomailla opiskeleville sanomalehti ja internet lienevät yleisimpiä tapoja lukea Suomen ajankohtaisista asioista, joten tulos ei ole yllättävä. Matalimman keskiarvon molemmilla ryhmillä saa ääneen lukeminen, mitä kumpikaan ryhmä ei joudu oletettavasti tekemään usein. Hieman yllättävä puolestaan on omaksi iloksi lukemisen korkea keskiarvo. Molemmilla ryhmillä se saa jopa informaalin kirjeen tai sähköpostin kirjoittamistakin korkeamman keskiarvon. Toisaalta esimerkiksi kaunokirjallisuuden lukeminen on hyvä keino opiskella kieltä vapaa-ajalla ja myös testata omaa luetunymmärtämistä.

Kysymyksessä 13 lukeminen ja sen osa-alueet tulevat harvoin esille. Useimmiten se mainitaan kirjoittamisen yhteydessä. Joissakin vastauksissa puhutaan yleisemmin kirjoitetun kielen ymmärtämisestä (esimerkit 22–25).

(22) I think the most important thing is to learn to read and understand written Finish language (SV9)

(23) Tekstien yleinen ymmärtäminen (SV24)

(24) Suomessa on vahva kirjallinen perinne, jota kannattaa ottaa huomioon opetuksessa (lukeminen, kirjoittaminen...). (S229)

(25) Puheenymmärtäminen ja puhuminen ovat tärkeitä. Sanasto! Lukeminen on toisena. (S216)

Lukemisen osa-alueista vain sanomalehtien lukeminen on mainittu erikseen yhden kerran (esimerkki 26). Muissa lukemisen mainitsevissa vastauksissa lukeminen mainitaan yleisesti tarkemmin erittelemättä.

(26) Osaat lukea sanomalehtiä (S21)

Kysymyksessä 13 lukeminen mainitaan harvoin, mutta silti se saa kysymyksessä 11 keskimäärin kirjoittamista korkeampia keskiarvoja. Uskoisin tämän johtuvan siitä, että lukemista on helpompi harjoitella itsenäisesti: siksi sen harjoittelua oppitunneilla ei kaivata yhtä paljon. Toisena syynä voi olla, että luetunymmärtämistä harjoitellaan opiskelijoiden mielestä jo nyt riittävästi. Luetunymmärtämisen harjoittelu liittyy läheisesti myös sanaston oppimiseen, josta kerron seuraavassa luvussa.

5.5. Sanasto ja kielioppi

Sanaston osa-alueita on kysymyksessä 11 kolme: tuntemattoman sanan päättely kontekstin avulla, sanaston laajuus ja fraasien ja sanontojen hallinta. Keskiarvot ja niiden erot ryhmien välillä on taulukossa 6:

Taulukko 6. Kysymys 11: keskiarvot sanaston osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat päätellä tuntemattoman sanan muusta tekstistä	4,31	<	4,50	-0,19
Osaat paljon sanoja eri alueilta	4,10	=	4,10	0,00
Osaat fraaseja ja sanontoja	3,98	<	4,38	-0,40

Molemmilla ryhmillä korkeimman keskiarvon saa tuntemattoman sanan päättely kontekstin avulla (S2-vastaajilla 4,31, SV-vastaajilla 4,50). Tämä on hyödyllinen taito lukemisessa, sillä aina ei ole mahdollista eikä järkevääkään katsoa jokaista itselle tuntematonta sanaa sanakirjasta. Vaikka ryhmien välinen ero ei ole kovin suuri, poikkeaa arvon 5 antaneiden vastaajien määrä toisistaan: SV-ryhmässä arvon 5 antaa 26 vastaajaa, S2-ryhmässä 19 vastaajaa. Sanaston laajuus saa molemmilta ryhmiltä keskiarvoksi 4,10, ja arvon 5 antaa molemmissa ryhmissä 19 vastaajaa.

Kysymyksessä 13 sanastoon liittyvät osa-alueet tulevat molemmilla ryhmillä usein esiin. Eniten korostetaan sanaston laajuuden merkitystä, mutta useimmiten se liitetään oppijan tarpeisiin. Oppitunneilla halutaan siis oppia oppijoille hyödyllisiä sanoja (esimerkit 27–29).

(27) sanasto – sopivista alueista (onko luonto sanasto mitä Prahassa yliopistossa opiskellaan niin tärkeä? – peipponen, kaisla, särki, krassi, västäräkki, merikotka, kiuru, joutsen, jäkälä jne. ;-) (S226)

(28) Opettaa se kieli/sanoja etta opilaat tarvitsevat (SV17)

(29) Luulen että se on tärkeää että opettaja opettaa oppijalla monta sanoja arkipäivän käyttö. Pääasia on jo että osa ymmärtää ja puhua suomea jos asuisi suomessa. (SV38)

Sanaston hallinta liittyy sekä luetun- että kuullunymmärtämiseen, mutta yhtä lailla myös kirjoittamiseen ja puhumiseen. Se koskettaa siis kielen jokaista osa-aluetta. Esimerkeissä 30 ja 31 sanasto nähdään ikään kuin avaimena kielen ymmärtämiseen:

(30) For me personally vocabulary is a key to any language. (S236)

(31) I think it's very important to learn a lot of vocabulary. You should be able to understand people, who talk to you and give them correct answers. (SV10)

Luvussa 4.6 tulee esille, että suomi toisena kielenä ja suomi vieraana kielenä -oppijat eroavat toisistaan siinä, miten he suhtautuvat fraasien ja sanontojen osaamisen merkitykseen. Myös kysymyksessä 11 fraasit ja sanonnat aiheuttavat ryhmien välillä eroa. S2-vastaajat antavat sille keskiarvon 3,98 ja SV-vastaajat keskiarvon 4,38. Tämä on sanaston osa-alueissa suurin ero keskiarvojen välillä. Kysymyksessä 13 SV-vastaajat mainitsevat fraasien ja sanontojen opiskelun merkityksen huomattavasti S2-vastaajia useammin. S2-vastaajista vain yksi kiinnittää huomionsa idiomaattisten ilmausten harjoitteluun (esimerkki 32).

(32) sanasto, idiomaattisia lauseita, ilmauksia (S235)

Esimerkeissä 33 ja 34 SV-vastaajat liittävät myös fraasit ja sanonnat arkipäivän kieleen:

(33) Teach spoken language, often used phrases, train listening ability and spontaneous reacting, daily conversation (SV2)

Kysymyksessä 11 ryhmien välinen ero on fraasien ja sanontojen keskiarvossa suhteellisen pieni (S2-ryhmällä 3,98, SV-ryhmällä 4,38). Ero kuitenkin korostuu huomattavasti, kun asettaa kaikki kysymyksessä 11 esitetyt kielen osa-alueet keskiarvojen mukaiseen järjestykseen¹². S2-ryhmällä fraasit ja sanonnat sijoittuvat sijalle 30, kun SV-ryhmällä vastaava sijoitus on 14. Uskoisin, että tähän vaikuttaa suuresti ryhmien erilainen kielenoppimiskonteksti. Fraasit ja idiomaattiset ilmaukset ovat erityisen kulttuurisidonnaisia, eikä niiden merkitystä voi usein arvata. Suomessa asuvat suomenoppijat kohtaavat niitä jatkuvasti luokkahuoneen ulkopuolella, jolloin ne esiintyvät luonnostaan tavallisissa esiintymisympäristöissään. Suomea vieraana kielenä opiskeleville ei sen sijaan tarjoudu tällaisia oppimistilanteita yhtä luonnostaan, jolloin niitä on opeteltava varta vasten oppitunneilla. Fraasit ja sanonnat ovat kuitenkin kielen ja kulttuurin ymmärtämisen kannalta olennaisia tekijöitä.

Kielioppi jakautuu kysymyksessä 11 kahteen: syntaksiin eli lauseiden muodostamiseen ja morfologiaan eli sanojen taivuttamiseen. Keskiarvot ja ryhmien väliset erot näkyvät taulukossa 7:

Taulukko 7. Kysymys 11: keskiarvot kieliopin osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat muodostaa lauseita	4,77	<	4,80	-0,03
Osaat taivuttaa sanoja	4,58	>	4,45	0,13

Syntaksi saa molemmilla ryhmillä koko kyselyn korkeimman keskiarvon¹³: S2-vastaajilla 4,77 ja SV-vastaajilla 4,80. Myös morfologian keskiarvo on molemmilla ryhmillä korkea: S2-vastaajilla 4,58 ja SV-vastaajilla 4,45. Kummassakaan ryhmässä yksikään vastaaja ei anna kieliopin osa-alueille arvoa 1 tai 2, eivätkä ryhmien väliset erot ole muutenkaan merkittäviä.

Kysymyksessä 13 kielioppi mainitaan molemmilla ryhmillä usein. Yleisin perustelu kieliopin tärkeydelle on suomen kielen erilaisuus suhteessa muihin kieliin¹⁴ (esimerkit 35–38).

(35) rakenteet (riippuu opiskelijan äidinkielestä, mutta jos opiskelija ei ole fennougrilaiskielen puhuja sitten se on hyvin tärkeä) (S226)

¹² Katso liite

¹³ SV-vastaajilla tosin saman keskiarvon saa syntyperäisen puhujan ymmärtäminen.

¹⁴ Yksikään näin vastanneista ei ole suomen sukukielten äidinkielen puhuja.

(36) opiskelijoille on myös selvästi selitettävä kielioppi siten, että he varmasti ymmärtävät sen, koska se on niin paljon erilainen kuin muissa kielissä. Uusia tietoja ja taitoja on harjoiteltava tarpeeksi käytännöllisten esimerkkien avulla. (S227)

(37) Jos opettaa ”indoeurooppalaisia” tai muita muihin kieliryhmiin kuuluvia, tulisi painottamaan kieli- ja muoto-opin lisäksi myös lauseoppia sekä suomeksi kääntämistä, sillä vierasperäisin osa suomea on sen poikkeava rakenne. (SV20)

(38) Totta kai, koska suomen kieli on niin erilainen kuin (melkein kaikki) muut eurooppalaiset kielet, kieliopin täytyy kuitenkin olla kielitaidon iso osa-alue. (SV28)

Vastauksissa näkyy kahdenlaista suhtautumista kielioppiin: toisaalta se nähdään perustana, jonka pohjalle kielenkäyttö rakentuu (esimerkki 39), mutta toisaalta ymmärretään, että pelkällä kieliopin hallinnalla ei tee mitään, jos ei sitä osaa käyttää (esimerkki 40).

(39) Puhuminen ja keskustelu ovat mielestäni tärkeitä suomen kielen opetuksessa, mutta minä luulen, että kielioppi on perustava. Se on tärkeä, että minä voin käyttää suomen kieli. (SV34)

(40) Minusta on tärkeää että voi käyttää kieltä arkielämässä, niikuin esim. kaupassa, kun tapaa ystäviä jne. Kun opiskelee suomea vaikka Saksassa, tietää paljon sananmuodostuksista ja kieliopista, mutta ei tarvitse koskaan kieltä arkipäivässä. Minä opiskelen suomea koska haluan puhua suomalaisten kanssa. (SV37)

Ensimmäisen näkemyksen mukaan siis kielioppia on ensin osattava riittävästi, ennen kuin kielenkäyttö on mahdollista. Tämä edustaa formalistista kielinäkemyksiä. Toisen näkemyksen mukaan teoreettinen tieto kieliopista ei riitä, vaan kieltä opitaan todellisten kielenkäyttötilanteiden kautta. Tämä puolestaan edustaa funktionaalista kielinäkemyksiä. Esimerkissä 41 vastaaja ottaa huomioon oppimiskontekstin ja suhteuttaa kieliopin oppimisen siihen:

(41) It depends on the way the language is taught. If the language is only acquired, there is no need for grammar instructions. Though in a normal classroom environment grammar is needed, especially for Finnish language. (SV30)

Vastaaja mainitsee, että kieliopin opiskelu on luokkahuoneopiskelussa tärkeää erityisesti suomen kielen kohdalla. Tällä hän viittaa juuri suomen kielen erilaisuuteen suhteessa useimpiin muihin kieliin.

Mielenkiintoinen piirre kieliopin mainitsevista vastauksista on, että ne noudattavat usein samanlaista muotoa: ensin mainitaan kieliopin tärkeys, mutta heti perään se ikään kuin

kumotaan tai sitä lievennetään. Tämä tapahtuu usein *mutta*-konjunktion avulla, kuten esimerkeissä 42–45:

(42) Kieliopilla on kuten kaikissa kielessä keskeinen asema mutta avaimena suomalaiseen kulttuuriin toimii usein puhekieli ja tietoja suomalaisten käyttäytymisestä. (S229)

(43) Tietysti kielioppi on myös tärkeä, mutta minusta olisi paremmin kun opetuksessa harjoittelisi enemmän puhuminen ja kirjoittaminen. (SV39)

(44) Of course vocabulary and basic grammar (inflecting verbs etc) is important. But I think that it is also very important to make students listen to “puhekieli” (S239)

(45) Grammar IS important, but I’d rather spend more time on talking/listening than on learning the rare cases of partisiipit, etc... (SV11)

Kieliopilla on siis vastaajien mielestä merkittävä rooli suomenkielen oppimisessa, mutta se ei saa olla opiskelun keskiössä. Kieltä on käytettävä ja harjoiteltava, jotta kielitaidosta tulee todellista kielenkäyttötaitoa. Kieliopin opiskelussakin päämääränä tulee siis olla kommunikatiivisten taitojen kehittyminen.

5.6. Muut osa-alueet

Taulukossa 8 on koottuna yksittäisiä kielitaidon osa-alueita ja niiden keskiarvot kysymyksessä 11. Perinteisesti näitä kaikkia ei ole pidetty varsinaisina kielitaidon osa-alueita, mutta ne liittyvät kielelliseen toimintaan ja tarjoavat siten mielenkiintoisen näkökulman kielenoppijan kielitaitokäsityksiin.

Taulukko 8. Kysymys 11: keskiarvot muista osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat kirjoittaa sanat oikein	4,45	>	4,15	0,30
Osaat puhua/kirjoittaa kohteliaasti	4,40	>	4,08	0,32
Tunnet suomalaista kulttuuria, esim. tapoja ja perinteitä	4,37	>	4,08	0,29
Osaat ääntää suomenkielisen tavoin	4,25	>	3,95	0,30
Ymmärrät, mitä erilaiset asennot ja ilmeet tarkoittavat	4,17	>	3,63	0,54
Osaat muuttaa puhettasi/tekstiä keskustelukumppanin mukaan	4,15	>	4,00	0,15
Tunnet suomen murteita	3,15	<	3,26	-0,11

Murteidentuntemusta lukuun ottamatta kaikki kohdat saavat korkeamman keskiarvon S2-vastaajilta. Ryhmien väliset erot ovat kuitenkin suhteellisen pienet, ja kohtien järjestys molemmilla ryhmillä on pääsääntöisesti sama. Vaikka suurin osa kohdista saa molemmilta ryhmiltä yli neljän keskiarvon, sijoittuvat kohdat melko matalalle koko kysymyksen 11 osa-alueiden järjestyksessä. S2-vastaajilla ensimmäinen kohta eli sanojen kirjoittaminen oikein on sijalla 9 ja SV-vastaajilla sijalla 20.

Korkeimman keskiarvon molemmilta ryhmiltä saa siis ortografia eli sanojen kirjoittaminen oikein. Kysymyksen 13 vastauksissa tämä on mainittu eksplisiittisesti vain kerran, mutta tietysti ortografian voidaan katsoa sisältyvän myös kirjoituksen yleisesti mainitseviin vastauksiin. Toisena molemmilla ryhmillä on kyky tuottaa kohteliasta puhetta ja kirjoitusta, jota on lomakkeessa tarkennettu esimerkillä ”osaat – – esittää käskyn kohteliaasti”. Tällä viitataan suomen kielessä tyypilliseen tapaan esittää käsky imperatiivin sijasta jollakin muulla tavalla, esimerkiksi konditionaalimuotoisella kysymyslauseella (*voisitko avata ikkunan?* vs. *avaa ikkuna!*), joka tekee käskystä kohteliaamman. Kysymyksessä 13 kohteliasta puhetta tai tekstiä ei mainita kummallakaan ryhmällä kertaakaan. Kohteliaat muodot ovat kuitenkin yhteydessä rekisterien eroihin ja tilanteiseen kielenkäyttöön, sillä sama muoto voi toisessa tilanteessa ja toisen keskustelukumppanin kanssa olla kohtelias ja toisessa tilanteessa epäkohtelias. Puheen muokkaaminen keskustelukumppanin mukaan mainitaan kysymyksen 13 vastauksissa vain kerran.

Vaikka kulttuurintuntemus ei perinteisesti olekaan kielitaidon osa-alue, saa se silti usein kielenopetuksessakin sijan. Monissa yliopistoissa opetettava suomi toisena tai vieraana kielenä -oppiaine sisältää niin Suomessa kuin ulkomaillakin kielen lisäksi myös kulttuuria: kulttuuri on usein mainittu jo oppiaineen nimessäkin (esimerkiksi Suomen kieli ja kulttuuri). Suomalaisen kulttuurin tunteminen mainitaan kysymyksen 13 vastauksissa suhteellisen usein ja molemmilla ryhmillä yhtä monta kertaa. Usein se mainitaan yleisesti, mutta joissakin vastauksissa sitä on myös tarkennettu (esimerkit 46–49):

(46) kulttuuri - - suomen ajatustapa (S231)

(47) Myöskin se on tärkeää tuntea tapoja ja perinteitä. (SV38)

(48) Kieliopilla on kuten kaikissa kielessä keskeinen asema mutta avaimena suomalaisen kulttuuriin toimii usein puhekieli ja tietoja suomalaisten käyttäytymisestä. (S229)

(49) The grammar is of immense importance, and also the history of the language and people. (SV15)

Esimerkeissä 46 ja 47 vastaajat mainitsevat suomalaisen ajattelutavan, tapojen ja perinteiden tuntemisen merkityksen suomenopiskelussaan. Esimerkissä 48 vastaaja liittyy kulttuurin ymmärtämisen puhekieleen ja tietoon suomalaisten käyttäytymisestä. Esimerkissä 49 esille nostetaan kielen ja kansan historia. Suomenopiskelun ei siis ainakaan näiden vastaajien mukaan tulisi olla pelkkää kielenopiskelua, vaan opinnoissa tulisi ottaa huomioon myös maan kulttuuri ja historia. S2- ja SV-oppijoiden kulttuurintuntemukselle annettujen keskiarvojen välillä ei ole merkittävää eroa, vaikkakin SV-vastaajista neljäsosa (19 vastaajaa) antaa kulttuurille alle neljän arvon ja S2-vastaajista vain 4.

Hyvää kielitaitoa määritellessään SV-vastaajat nostavat esille natiivin kielitaitoa vastaavan taidon, jonka S2-vastaajat pääsääntöisesti sivuuttavat. Tästä huolimatta suomenkielisen tavoin ääntäminen saa kysymyksessä 11 korkeamman keskiarvon S2-vastaajilta (S2-vastaajilla 4,25 ja SV-vastaajilla 3,95). Myös kysymyksessä 13 S2-vastaajat mainitsevat ääntämisen useammin, tosin suurin osa vastauksista käsittelee ääntämistä yleisesti (esimerkit 50 ja 51). Natiivin ääntämisen kaltaista ääntämistä ei siis vaadita (esimerkki 52):

(50) Ääntäminen ja puhuminen. (S29)

(51) It is important to exercise pronunciation and the students ability to form sentences. (SV12)

(52) Periaatteessa hyvä pohja on se, että tulee ymmärretyksi ja että ymmärtää – hiominen kuten murteiden ymmärtäminen tai natiivitasoinen ääntäminen ei ole välttämätöntä. (S220)

Pääsääntöisesti ääntäminen liittyy vastauksissa ymmärretyksi tulemiseen. Ääntäminen on siis tärkeää, jotta viesti välittyy perille. Esimerkissä 53 vastaaja ilmaisee, että kieliopin hallinta ei yksinään riitä, mikäli ääntämisen vuoksi puheesta ei saa selvää. Tällainen vastaus edustaa kommunikatiivista kielitaitokäsitystä, jossa viestin kieliopillisesti oikeaa muotoa tärkeämpää on viestin sisällön välittyminen.

(53) Ääntäminen sujuu helpommin kun oma korvaansa on tottunut vieraaseen kieleen ja sitä kannattaa heti alusta asti harjoitella. Suomalaisille hyvä ääntäminen on tärkeää koska he eivät ole tottuneet huonoon suomeen ja kieliopiinero ei selvi arjessa jos hänen puheesta ei saada selvää. (S229)

Ainoastaan yhdessä vastauksessa viitataan *oikeaan* ääntämiseen (esimerkki 54), mutta tätäkään ei voi tulkita natiivin ääntämistä vastaavan ääntämisen vaatimukseksi:

(54) Puhuminen – keskusteluta, lukeminen, ääntäminen (oikealla tavalla) (S235)

S2-vastaajilla koko kyselyn matalimman keskiarvon ja SV-vastaajilla tosiksi matalimman keskiarvon saa murteidentuntemus. Murteiden ymmärtäminen on toki tärkeää myös kommunikaation onnistumisen kannalta, mutta kaikkien murteiden osaaminen ei kuitenkaan ole edes mahdollista. Kysymyksessä 13 vastaajat painottavatkin murteiden opetteluun sijasta puhekielen opetteluun, kuten esimerkiksi 55:

(55) Stressing on common puhekieli rather than on certain dialects. (SV11)

Ainoastaan yhdessä vastauksessa mainitaan tieto murteista, mutta tässäkin maininta on puhekielen yhteydessä (esimerkki 56):

(56) Siis puhumisen harjoittelu on tärkeä – siihen kuulostaa myös tietoja suomen murteista ja puhekielestä, koska mielestäni ero kirjakielen ja puhekielen välillä on suomen kielessä isompi kuin muissa kielessä. (SV28)

Nämä esimerkit ovat ainoita mainintoja murteista koko kysymyksessä 13, ja S2-vastaajat eivät mainitse murteita lainkaan.

Taulukossa 9 on kommunikaatiovaikeuksiin ja niistä selviämiseen liittyviä toimintoja sekä niiden keskiarvot:

Taulukko 9. Kysymys 11: keskiarvot kommunikaatiovaikeuksista selviytymisen osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat selittää saman asian toisella tavalla	4,65	<	4,70	-0,05
Osaat kysyä lisätietoja, jos et ymmärrä	4,55	<	4,65	-0,10
Osaat korjata omia virheitäsi	4,43	>	4,35	0,08

Saman asian selittäminen toisella tavalla ja lisätietojen kysyminen liittyvät kommunikaatiotilanteisiin, jotka ovat vaarassa epäonnistua keskusteluun osallistujan puutteellisesta kielitaidosta johtuen. EVK (2003: 134) määrittelee kohdan tarkoittamaan ”kulloiseenkin tehtävään nähden riittämättömän kommunikatiivisen kielitaidon korvaaminen käyttämällä kompensatiostrategioita, kuten uudelleenmuotoilua, kiertoilmaisuja, korvaavia sanontoja tai avun pyytämistä”. Omien virheiden korjaaminen liittyy kielen tiedostamiseen ja kykyyn muokata kieltä

kommunikaatiovaikeuksien välttämiseksi: EVK:n (mtp.) sanoin kyseessä on ”selviytyminen kielellisistä lipsahduksista tai vääristä kuulohavainnoista käyttämällä korjaavia strategioita”.

Kaikki kommunikaatiovaikeuksista selviytymisen kohdat saavat sekä S2- että SV-vastaajilta korkeat keskiarvot. Ryhmien välinen ero on kaikissa kohdissa hyvin pieni. Kaikki kohdat sijoittuvat molemmilla ryhmillä viidentoista korkeimman keskiarvon saaneen kohdan joukkoon kaikista osa-alueista kysymyksessä 11. Tämä osoittaa, että vastaajien mielestä kielitaito saa olla puutteellinen, mutta sen puutteita pitää pystyä korvaamaan muilla keinoin. Saman asian sanominen toisin edellyttää, että puhuja pystyy kuulijan reaktioista päättämään, ettei viesti ole mennyt perille, tai mikäli kielitaito ei riitä tietyn ajatuksen muodostamiseen kielellisesti, on puhujalla oltava muita keinoja ajatuksen muodostamiseen. Näiden keinojen ei tarvitse välttämättä olla kielellisiä, vaan pitää osata turvautua myös esimerkiksi nonverbaalisiin keinoihin, kuten kehonkieleen. Korkeista keskiarvoista huolimatta kommunikaatiovaikeuksista selviytyminen mainitaan kysymyksen 13 vastauksissa vain kerran.

5.7. Yhteenveto

Kielen osa-alueet on perinteisesti jaettu neljään osaan: puhumiseen, kirjoittamiseen, kuullunymmärtämiseen ja luetunymmärtämiseen. Näistä osa-alueista aineistoni vastaajat arvostavat suomenopiskelussaan eniten suullisia taitoja eli puhumista ja kuullunymmärtämistä. Erityisesti puhuminen ja keskustelutaidot saavat korkeita keskiarvoja molemmilta ryhmillä kysymyksessä 11. Informaalit tilanteet ovat tärkeimpiä molempien ryhmien mielestä, mutta ne korostuvat erityisesti suomi vieraana kielenä -ryhmän vastauksissa. Molemmat ryhmät kokevat puhekielen opiskelun tärkeäksi, ja se mainitaan usein myös avoimessa kysymyksessä 13. Vastausten perusteella myös SV-vastaajien kielenoppimisen tavoitteena on pääsääntöisesti tulla kielellä toimeen Suomessa, eikä siis oppia kieltä pelkästään lingvistisestä mielenkiinnosta. Molempien ryhmien vastauksissa kritisoidaan jonkin verran oppimateriaaleja ja erityisesti niiden suhtautumista puhekieleen. Yhtenä opiskelun tärkeänä piirteenä tulisi vastaajien mielestä olla rohkeuden ja puhevalmiuden kehittäminen.

Kuuntelun osa-alueista kaikki kohdat saavat korkeamman keskiarvon SV-vastaajilta, vaikka myös S2-vastaajat pitävät kuuntelua tärkeänä opiskelussaan. Molemmat ryhmät arvostavat erityisesti syntyperäisen puhujan ja puhekielen ymmärtämisen harjoittelua, jotka käytännössä tarkoittavat usein samaa. Oppimateriaalit saavat jälleen kritiikkiä puhekielen sivuuttamisesta. Vastauksissa tulee esille oppimisjärjestykseen ja -tarpeeseen liittyvät seikat eli se, mihin

opetuksessa tulisi keskittyä missäkin vaiheessa. Kuuntelemisen ja ymmärtämisen harjoittelua pidetään tärkeämpänä kuin harvinaisten kieliopillisten muotojen opettelua.

Kirjoittamisen osa-alueet eivät saa kovinkaan korkeita keskiarvoja kummaltakaan ryhmältä. Kirjoittamisen formaalit osa-alueet saavat korkeammat keskiarvot S2-vastaajilta, jotka myös käyttävät suomen kieltä formaaleissa tilanteissa (esimerkiksi opiskelussa tai töissä) SV-vastaajia enemmän. Kysymyksessä 13 kirjoittamista ei mainita usein, ja silloinkin kun se mainitaan, ei sitä pääsääntöisesti eritellä tarkemmin.

Lukemisen ja luetunymmärtämisen keskiarvot ovat suhteellisen korkeita, eikä niissä ole suuria eroja ryhmien välillä. Tärkeimpänä lukemisen osa-alueena pidetään tiedonhankintaa varten lukemista ja tiedotusvälineiden lukemista. Yllättävän korkean keskiarvon saa myös omaksi iloksi lukeminen. Korkeista keskiarvoista huolimatta lukemista ei kysymyksessä 13 mainita usein ja kirjoittamisen tavoin maininnat ovat useimmiten yleisluonteisia.

Sanaston osalta korkeimman keskiarvon molemmilla ryhmillä saa tuntemattoman sanan päättely kontekstin avulla. Tämä on hyvin käytännöllinen taito, sillä ei ole järkevää eikä mahdollistakaan opiskella tai katsoa sanakirjasta jokaista sanaa. Kysymyksessä 13 esille nousee useimmin kuitenkin sanaston laajuus ja oppijalle tarpeellisten sanojen opiskelun merkitys. Kuten luvussa 4.6, myös kysymyksen 11 kohdalla suurimman eron ryhmien välillä aiheuttaa suhtautuminen sanontoihin ja fraaseihin. SV-vastaajat korostavat näiden hallintaa S2-vastaajia enemmän sekä kysymyksessä 11 että kysymyksessä 13.

Myös kieliopin osa-alueet saavat kysymyksessä 11 korkeat keskiarvot. Koko kyselyn korkeimman keskiarvon molemmilla ryhmillä saa syntaksi, tosin SV-vastaajilla saman keskiarvon saa myös syntyperäisen puhujan ymmärtäminen. Myös kysymyksessä 13 kielioppi nousee usein esille. Vastauksissa esiintyy sekä formalistisempaa käsitystä, jonka mukaan kielioppia on osattava riittävästi, ennen kuin kommunikaatio on mahdollista, että funktionalistista käsitystä, jonka mukaan kieltä opitaan sitä käyttämällä. Vastausten perusteella kieliopin tärkeys perustuu suomen kielen rakenteen poikkeavuuteen suhteessa muihin kieliin. Mielenkiintoista vastauksissa on, että vaikka kielioppi mainitaan usein, sitä seuraa usein myös jonkinlainen lievennys: kielioppi on tärkeää, mutta...

Muista kielen osa-alueista tärkeimpänä pidetään muun muassa ortografiaa sekä kykyä tuottaa kohteliasta kieltä. Kuten hyvää kielitaitoa määriteltäessä, myös opiskelussa tulisi vastaajien mukaan painottaa kulttuurintuntemusta. Ääntämisen harjoittelu on vastaajien mielestä tärkeää, jotta viestin perille saaminen ei vaarannu epäselvän ääntämisen vuoksi: natiivin tasoista ääntämistä ei jälleen vaadita. Murteiden opiskelu ei kummankaan ryhmän mukaan ole opiskelussa tärkeää. Kommunikaatiovaikeuksista selviytymisen osa-alueet puolestaan saavat molemmilta ryhmiltä hyvin

korkeita keskiarvoja. Vastaajat hyväksyvät kielitaidon puutteet ja haluavat oppia tulemaan toimeen sen kanssa. Tämän vuoksi on tärkeää opiskella keinoja, joilla kommunikaatiovaikeuksista voi selviytyä.

Kysymyksen 13 vastauksissa nousi molemmilla ryhmillä esiin kritiikkiä opetusta ja erityisesti oppimateriaaleja kohtaan. S2-ryhmän vastauksista kolmessa ja SV-ryhmän vastauksista neljässä esitetään suoraa kritiikkiä saatua opetusta tai opetuksessa käytettyä oppimateriaaleja vastaan. Yhteistä näille vastauksille on, että ne kaikki kritisoivat nimenomaan formalistista näkemystä edustavaa opetusta tai oppimateriaalia. Kuten jo aiemmin mainitsin, kritiikkiä osakseen saa muun muassa oppimateriaalin suhteutuminen puhekieleen, harjoitusten keinotekoisuus sekä oppijan kannalta turhan sanaston tai kieliopillisten rakenteiden ja muotojen opiskelu. Formalistisen kielikäsitteilyn mukainen opetus on kielioppilähtöistä, eli kielioppi nähdään ensisijaisena oppimisen kohteena. Seuraavat kaksi jo aiemminkin esillä ollutta esimerkkiä tiivistävät formalistisen kielenopetuksen ongelmakohtia erinomaisesti:

it is really frustrating when you can form passive particip, but you do not know that “onko tämä sinun” is the same than “onks tä sun”. (S239)

Olen nähnyt myös valitettavia esimerkkejä siitä, että opettaja pitää kiinni ajatuksesta, että suomi on vaikea kieli ja että kielioppi on osattava täydellisesti ennen kuin oppilas saa avata suunsa ja puhua luonnollisesti. Tulisi rohkaisemaan oppilaita eikä keskittymään ”täydellisyyteen” – vaikka tietysti opettajan on aina korjattava oppilaan tekemät virheet. (SV20)

6. POHDINTAA

Tutkimukseni yhtenä lähtökohtana on ajatus siitä, että kielenoppimis- ja kielenkäyttökonteksti muokkaa oppijan käsityksiä siitä, mitä kielitaito oikeastaan on. Tästä syystä halusin tutkia ja vertailla kahden ryhmän kielitaitokäsityksiä: Toinen tutkimusryhmä asuu ja opiskelee Suomessa ja on siten joka päivä tekemisissä opiskelemaansa kielen kanssa. Toinen ryhmä taas ei pääsääntöisesti käytä suomen kieltä opiskelun ulkopuolella, vaikka toki heilläkin suomi voi olla vaikkapa kotikielenä. Joka tapauksessa yleistäen voidaan sanoa, että heillä on jokapäiväisessä elämässään vähemmän mahdollisuuksia olla tekemisissä suomen kielen kanssa kuin Suomessa asuvilla oppijoilla. Toisaalta on muistettava, että omien vertailuryhmieni ero ei lopulta välttämättä ole kovinkaan suuri. Suuri osa S2-vastaajista on Suomessa vaihto-opiskelijoina, mikä käytännössä saattaa tarkoittaa vain muutaman kuukauden asumista maassa. SV-vastaajista taas monet ovat aiemmin olleet Suomessa vaihto-opiskelijoina tai muuten asuneet Suomessa, jotkut pitkiäkin aikoja.

Yhtenä tutkimukseni tuloksena onkin, ettei S2- ja SV-ryhmien kielitaitokäsitysten välillä oppimiskontekstin erilaisuudesta huolimatta ole suurta eroa. Molempien ryhmien mielestä hyvässä kielitaidossa tärkeintä on, että pystyy kommunikoimaan kielellä. Ryhmien vastaajat haluavat oppia pääpiirteittään samanlaista suomea: sellaista kieltä, jolla pystyy kommunikoimaan ja mahdollisesti tekemään töitä Suomessa. Tärkeintä on siis oppia erilaisiin tilanteisiin sopivaa suomea, ei kyky muodostaa virheettömiä rakenteita. Kielioppi ja sanasto ovat molemmille ryhmille tärkeitä ja tietyllä tapaa opetuksen pohjalla, mutta yhtä tärkeää tai tärkeämpääkin on oppia selviytymään puutteellisella sanastolla ja rakenteilla. Vastaajien mukaan hämmennystä ja vielä opettelemattomia rakenteita ja sanoja ei siis tarvitse opetuksessa välttää, vaan päinvastoin oppijat pitää saattaa tilanteisiin, joissa he eivät osaa kaikkea. Näin he oppivat selviytymään kommunikaation vaikeuksista ja saavat siitä taas motivaatiota opiskeluun. Oppijalle on tärkeää välillä huomata, että kaikkea ei tarvitse osata, ja silti tilanteista voi selvitä.

Vaikka ryhmien kielitaitokäsityksissä ei olekaan suurta eroa, aiheuttaa oppimiskonteksti kuitenkin eroja siihen, mihin kielen osa-alueisiin opetuksessa tulisi keskittyä. Koska suomi vieraana kielenä -oppijat eivät kuule suomea ympäristössään yhtä paljon kuin suomi toisena kielenä -oppijat, tulisi siihen keskittyä enemmän oppitunneilla. Erityisen tärkeää olisi kuulla sellaista suomea, millaista Suomessakin useimmiten kohtaa: käytännössä tämä tarkoittaa puhekieltä ja aitoja tilanteita. Tähän pystyy vaikuttamaan jo oppimateriaalin valinnalla, sillä nykyisin on saatavilla materiaaleja, jotka ottavat huomioon erilaiset kielimuodot. Muutenkin opetuksen kannalta huomionarvoinen tulos tutkimuksessa on sekä S2- että SV-oppijoiden esittämä kritiikki opetusta ja

oppimateriaaleja kohtaan. Kaikki esitetty kritiikki kohdistuu suoraan formalistisen kielitaitokäsityksen mukaiseen opetukseen, jonka mukaan kielen formalistinen puoli eli rakenteet ja kielioppi ovat kielitaidon ja kielenopetuksen perusta. Molemmat ryhmät toivoisivat tämän sijasta mieluummin opetusta, joka ottaa huomioon kommunikaatioon liittyvät taidot ja sen harjoittelun. Kieliopin opettelu ei tulisi siis syrjäyttää kielen kommunikatiivisia tehtäviä, vaan päinvastoin opetuksen tulisi perustua kommunikaatioon ja lähteä sen tarpeista.

Vaikka vastaajat painottavatkin hyvin yksimielisesti kielen kommunikatiivisia funktioita, esille tulee vahvasti myös oppijoiden erilaiset oppimistarpeet. Tämä otetaan monessa vastauksessa huomioon, niin hyvää kielitaitoa määriteltäessä kuin kielen osa-alueiden tärkeyttä arvioitaessa. Monessa vastauksessa tulee esille, ettei esimerkiksi hyvää kielitaitoa voi määrittää yleisesti tietämättä, kenen kielitaidosta on kyse ja millaisia kielenkäyttökonteksteja kyseisen kielenkäyttäjän omassa elämässä on. Seuraava kysymykseen 13 annettu vastaus tiivistää erinomaisesti erilaiset kielenkäyttötarpeet ja niiden vaikutuksen opetukseen:

Riippuu ketä ja miksi opetetaan. Kaukaisemmasta kulttuurista tulleille on varmasti tärkeää opettaa tapoja. Kirjallisuudesta kiinnostunut, ulkomailla asuva ihminen, joka ei aio tulla Suomeen asumaan, ei välttämättä tarvitse osata puhua luontevasti, vaikka ainakin teoreettinen tieto puhkielestä ei haittaisi (mikäli hän haluaa lukea nykykirjallisuutta). Joillekin taas suomi on vain kielitieteellinen kuriositeetti, silloin "riittää" (kirja)kielen kieliopin kuvaus. Juuri Suomeen tullut pakolainen tarvitsee erilaisia taitoja kuin korkeakouluopiskelija. Ne, joilla ei ole suomalaisia kavereita, ja jotka ovat opiskelleet suomea vain vanhoista oppikirjoista, tarvitsevat varmasti tullessaan Suomeen paljon puhkieleen opetusta. Ne taas, joilla on suomalainen puoliso, haluavat yleensä harjoitella kielioppia, koska sanasto ja puhuminen on jo hallussa. Niinpä olisi hyvä, jos järjestettäisiin erilaisia kursseja eri intressiryhmille. Niille, jotka asioivat Suomessa, pitäisi opettaa myös erilaisia käytäntöjä, esim. miten Suomessa on tapana kirjoittaa sähköposti, hakemus, kuinka virallisia pitäisi olla missäkin tilanteessa (esim. onko Suomessa tapana laittaa kaverille suunnatun sähköpostin loppuun "pusuja" tai miten vastaanottajaa puhutellaan; tällaisissa tulee usein käänöslainoja, jotka saattavat olla hauskoja, mutta parempi tehdä ne tietoisesti). (S222)

Vastaajat ottavat siis vastauksissaan eri oppijoiden erilaiset oppimistarpeet huomioon, eli he ajattelevat kielitaitoa ja sen osa-alueita laajemmin kuin vain omista lähtökohdistaan. Jatkossa voisikin olla mielenkiintoista tutkia, miten omat tavoitteet kielenopiskelussa vaikuttavat opiskeluun ja oppimiseen. Tämän tutkimuksen perusteella suomen kielen yliopisto-opiskelijat haluavat oppia pääpiirteittäin samanlaista suomea riippumatta siitä, opiskelevatko he tällä hetkellä Suomessa vai ulkomailla. Vastaajien homogeenisuus on varmasti yhtenä syynä siihen, miksi myös tulokset ovat hyvin yhteneväisiä. Olisikin mielenkiintoista tutkia ryhmiä, jotka ovat selkeästi toisistaan poikkeavia oppimistarpeiden ja -tavoitteiden osalta.

Kysymyksessä 11 vastaajien kielen eri osa-alueille antamat arvot ovat pääsääntöisesti hyvin korkeita. S2-vastaajat antavat keskimäärin korkeampia arvoja, ja osa vastaajista antaa korkeimman arvon (5) jokaiselle kohdalle. Pitäisikö tämä tulkita niin, että vastaajat todella pitävät kaikkia osa-alueita yhtä tärkeinä, vai ovatko he mahdollisesti vastanneet niin kuin olettavat olevan toivottu vastaus kysymykseen? Kysymyksessä on kuitenkin lueteltu hyvin erilaisia osa-alueita, jotka kuvaavat kielitaitoa laajasta näkökulmasta. Onko siis mahdollista, että nämä kaikki todella ovat joidenkin vastaajien mielestä yhtä tärkeitä suomen kielen opiskelussa? Tästä syystä pidänkin kysymyksen 13 avoimia vastauksia luotettavampana aineistona kuin kysymyksen 11 keskiarvoja.

Vaikka ryhmien välille ei muodostunutkaan niin suuria eroja kuin ennen tutkimuksen alkua odotin, ovat tulokset silti opetuksen kannalta mielenkiintoisia. Kommunikatiivisuus ja kielen funktionaaliset lähtökohdat tulevat vastauksissa niin voimakkaasti esille, ettei sitä mielestäni voi sivuuttaa. Kielenopetus on viime vuosina muuttunut kohti funktionaalisempaa kielinäkemystä, mutta vastausten perusteella formalististakin ajattelua esiintyy vielä niin opetuksessa kuin oppimateriaaleissakin. Tietysti opettaja päättää itse, millä tavalla opettaa ja mitä materiaaleja käyttää opetuksessa, mutta opettajan on myös hyvä tietää, millaisena oppijat näkevät opiskelemaisensa kohteen. Oppimistarpeen ja oppimismotivaation välinen suhde on kiinnostava tutkimuskohde, johon olisi syytä panostaa.

LÄHTEET

- AALTO, EIJA 1996: Oppimateriaali tekijöidensä näkemyksen kuvastajana. *Virittäjä* 100 s. 302–307.
- ALATALO, SUSANNA 2005: *Wienin yliopiston suomen kielen opiskelijoiden oppimismotivaatio*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- CANALE, MICHAEL – SWAIN, MERRILL 1980: Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics* 1/1 s. 1–47.
- CANALE, MICHAEL 1983: From communicative competence to communicative language pedagogy. – Jack C. Richards & Richard W. Schmidt (toim.), *Language and Communication* s. 2–27. New York: Applied Linguistics and Language Study.
- CHOMSKY, NOAM 1965: *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- CIMO 2009: Suomen kielen ja kulttuurin opinnot ulkomaisissa yliopistoissa. – <http://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/suomen/suomen.htm> 18.5.2009.
- ELLIS, ROD 1997: *Second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys* 2003. Euroopan neuvosto. Helsinki: WSOY.
- EVK = Eurooppalainen viitekehys
- FIRTH, ALAN – WAGNER, JOHANNES 1997: On discourse, communication and (some) fundamental concepts in SLA research. – *Modern Language Journal* 81 (3) s. 285–300.
- GEBER, ERIK 1982: Suomenruotsalaisten koulujen suomen kielen (”finskan”) opetuksen ongelmia. – Fred Karlsson (toim.), *Suomi vieraana kielenä* s. 115–138. Juva: WSOY.

- HYMES, DELL H. 1972: On communicative competence. – John B. Pride & Janet Holmes (toim.), *Sociolinguistics* s. 269–293. Harmondsworth: Penguin Books.
- HÄMÄLÄINEN, EILA 1982: Suomen opettaminen vieraana kielenä: kokemuksia ja ongelmia. – Fred Karlsson (toim.), *Suomi vieraana kielenä* s. 147–161. Juva: WSOY.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 2001: Vuorovaikutuksen näkökulma ja toisen kielen käytön tutkimus. – Mia Halonen & Sara Routarinne (toim.), *Keskustelunanalyysin näkymiä* s. 105–121. Kieli 13. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KARLSSON, FRED (toim.) 1982: *Suomi vieraana kielenä*. Juva: WSOY.
- KLEIN, WOLFGANG 1986: *Second language acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- KOKKONEN, MARJA – TANNER, JOHANNA 2008: Johdanto: Kielitiedosta kielitaitoon. – Johanna Tanner & Marja Kokkonen (toim.), *Suomenopetus, kielitaito ja tutkimus* s. 9–19. Kakkoskieli 6. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- LATOMAA, SIRKKU – TUOMELA, VELI 1993: Suomi toisena vai vieraana kielenä? *Virittäjä* 97 s. 238–243.
- LAURANTO, YRJÖ 1995: Normi, rekisteri ja S2-opetus. *Virittäjä* 109 s. 261–263.
- LAURANTO, YRJÖ 1996: Kielioppiko kirosana? – Helena Ruuska & Sanna-Marja Tuomi (toim.), *Moneja baareja. Tiellä toimivaan kaksikielisyyteen* s. 83–90. Helsinki: Äidinkielen Opettajain Liitto.
- LAURANTO, YRJÖ 1997: *Ensi askeleita paikallissijojen käyttöön. Espanjankielisten suomenoppijoiden sisä- ja ulkopaikallissijat konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta*. Kakkoskieli 2. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

- LAURANTO, YRJÖ 2005: Sujuvuuden mittoja. – Leena Kuure, Elise Kärkkäinen & Maarit Saarenkunnas (toim.), *Kieli ja sosiaalinen toiminta*. AFinLAn vuosikirja 2005/n:o 63 s. 127–147. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
- LEINO, PENTTI 1993: *Suomen kielen kognitiivista kielioppia I. Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LYYTINEN, PAULA 1980: Kielen omaksuminen kehityksen alkuvaiheessa. – Kari Sajavaara (toim.), *Soveltava kielitiede* s. 97–114. Helsinki: Gaudeamus.
- MARTIN, MAISA 1995: *The map and the rope – Finnish nominal inflection as a learning target*. Studia Philologica Jyväskyläensia 38. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- MARTIN, MAISA 1999: Suomi toisena ja vieraana kielenä. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 157–178. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopistopaino.
- NUUTINEN, OLLI 1984: Finska som målspråk??? – Kenneth Hyltenstam & Katrin Maandi (toim.), *Nordens språk som målspråk: forskning och undervisning* s. 103–108. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för lingvistik.
- PEKURI, PAULA 2006: *Kansainvälisten vaihto-opiskelijoiden käsitykset kielitaidosta ja suomen kielen oppimisesta*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- PIAGET, JEAN 1963: *The psychology of intelligence*. New York: Routledge.
- RAANAMO, ANNA-MAIJA – TUOMIKOSKI, PAULA (toim.) 1997: *Kielisillan rakentajat. Katsaus ulkomaanlehtori- ja kielikurssitoimintaan ja toiminnan arviointi*. Helsinki: Opetusministeriö. Edita.
- SAJAVAARA, KARI 1980: Toisen kielen oppiminen ja omaksuminen. – Kari Sajavaara (toim.), *Soveltava kielitiede* s. 115–135. Helsinki: Gaudeamus.

SAJAVAARA, KARI 1982: Vieraan kielen oppiminen. – Fred Karlsson (toim.), *Suomi vieraana kielenä* s. 7–22. Juva: WSOY.

SAJAVAARA, KARI 1999: Toisen kielen oppiminen. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 73–102. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopistopaino.

SILFVERBERG, LEENA 1993: Mitä on suomi vieraana kielenä? *Virittäjä* 97 s. 245–252.

STORHAMMAR, MARJA-TERTTU 1994: Puhekielen asema ulkomaalaisopetuksessa. *Virittäjä* 98 s. 97–108.

TARNANEN, MIRJA – HUHTA, ARI – POHJALA, KALEVI 2007: Mitä on osaaminen? Kielitaidon arviointi vastaajana. – Sari Pöyhönen & Minna-Riitta Luukka (toim.), *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti* s.381–412. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopistopaino.

TOIVAINEN, JORMA 1999: Äidinkielen omaksuminen. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 129–155. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopistopaino.

VASAMA, AURORA – VOIPIO, SANNA 2003: Opettajien näkökulmaa suomi toisena kielenä – opetussuunnitelman perusteisiin. *Virittäjä* 107 s. 427–430.

LIITE: TAULUKOT

Taulukko 1. Oppimisen ja omaksumisen tyypilliset piirteet.

OMAKSUMINEN	OPPIMINEN
Alitajuinen/tiedostamaton	Tietoinen
Kieli ”poimitaan”	Kieli ”tunnetaan”
Kielitaju	Sääntöjen hallinta
Ei sääntöjen tietoista opetusta	Sääntöjen avoin muotoilu
Ymmärtäminen	Harjoittelu
Kaikki omaksuvat	Jotkut oppivat
Lapset omaksuvat	Pienet lapset eivät opi

Taulukko 2. Kysymys 11: keskiarvot puhumisen ja keskustelun osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat keskustella ystäväsi kanssa	4,58	=	4,58	0,00
Osaat hoitaa asiiasi esim. kaupassa tai pankissa	4,30	<	4,35	-0,05
Osaat keskustella kokouksessa, jossa et tunne muita	4,25	>	3,95	0,30
Osaat puhua luonnollista puhekieltä	4,23	>	4,2	0,03
Osaat puhua yleisölle	3,90	>	3,35	0,55

Taulukko 3. Kysymys 11: keskiarvot kuuntelemisen osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Ymmärrät suomalaista puhujaa	4,73	<	4,80	-0,07
Ymmärrät puhekieltä	4,44	<	4,60	-0,16
Ymmärrät kuulutuksia ja ohjeita esim. juna-asemalla	4,33	<	4,40	-0,07
Pystyt kuuntelemaan radiota ja televisiota	4,10	<	4,18	-0,08

Taulukko 4. Kysymys 11: keskiarvot kirjoittamisen osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat kirjoittaa raportteja ja esseitä	4,45	>	3,75	0,70
Osaat kirjoittaa kirjeen/sähköpostin ystävälle	4,38	<	4,45	-0,07
Osaat tehdä muistiinpanoja oppitunnilla	4,25	>	3,80	0,45
Osaat täyttää lomakkeita ja kyselyjä	4,18	>	4,03	0,15
Osaat kirjoittaa sanelusta	3,70	>	3,39	0,31
Osaat kirjoittaa luovaa tekstiä, esim. satuja tai runoja	3,59	>	2,88	0,71

Taulukko 5. Kysymys 11: keskiarvot lukemisen osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Pystyt hankkimaan tietoa asioista lukemalla	4,70	>	4,65	0,05
Osaat lukea sanomalehteä, internetiä...	4,48	<	4,58	-0,10
Osaat lukea ohjeita	4,45	>	4,35	0,10
Pystyt lukemaan omaksi iloksi	4,41	<	4,48	-0,07
Osaat lukea ääneen	3,65	<	3,83	-0,18

Taulukko 6. Kysymys 11: keskiarvot sanaston osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat päätellä tuntemattoman sanan muusta tekstistä	4,31	<	4,50	-0,19
Osaat fraaseja ja sanontoja	4,10	=	4,10	0,00
Osaat paljon sanoja eri alueilta	3,98	<	4,38	-0,40

Taulukko 7. Kysymys 11: keskiarvot kieliopin osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat muodostaa lauseita	4,77	<	4,80	-0,03
Osaat taivuttaa sanoja	4,58	>	4,45	0,13

Taulukko 8. Kysymys 11: keskiarvot muista osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat kirjoittaa sanat oikein	4,45	>	4,15	0,30
Osaat puhua/kirjoittaa kohteliaasti	4,40	>	4,08	0,32
Tunnet suomalaista kulttuuria, esim. tapoja ja perinteitä	4,37	>	4,08	0,29
Osaat ääntää suomenkielisen tavoin	4,25	>	3,95	0,30
Ymmärrät, mitä erilaiset asennot ja ilmeet tarkoittavat	4,17	>	3,63	0,54
Osaat muuttaa puhettasi/tekstiä keskustelukumppanin mukaan	4,15	>	4,00	0,15
Tunnet suomen murteita	3,15	<	3,26	-0,11

Taulukko 9. Kysymys 11: keskiarvot kommunikaatiovaikeuksista selviytymisen osa-alueista.

	Keskiarvo S2		Keskiarvo SV	Erotus
Osaat selittää saman asian toisella tavalla	4,65	<	4,70	-0,05
Osaat kysyä lisätietoja, jos et ymmärrä	4,55	<	4,65	-0,10
Osaat korjata omia virheitäsi	4,43	>	4,35	0,08

Taulukko 2a. Vastaukset kysymykseen 11: Puhuminen ja keskustelu, S2-oppijat.

S2	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat keskustella ystäväsi kanssa	1		3	7	29	4,58	5
Osaat keskustella kokouksessa, jossa et tunne muita		1	7	13	19	4,25	4
Osaat puhua yleisölle	1	3	10	11	15	3,9	4
Osaat hoitaa asiasi esim. kaupassa tai pankissa		3	3	13	21	4,3	5
Osaat puhua luonnollista puhekieltä		1	9	10	20	4,23	4,5

Taulukko 2b. Vastaukset kysymykseen 11: Puhuminen ja keskustelu, SV-oppijat.

SV	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat keskustella ystäväsi kanssa			5	7	28	4,58	5
Osaat keskustella kokouksessa, jossa et tunne muita	1	4	7	12	16	3,95	4
Osaat puhua yleisölle	4	7	11	7	11	3,35	3
Osaat hoitaa asiiasi esim. kaupassa tai pankissa		2	8	4	26	4,35	5
Osaat puhua luonnollista puhekieltä	1	1	7	11	20	4,2	4,5

Taulukko 3a. Vastaukset kysymykseen 11: Kuunteleminen, S2-oppijat.

S2	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Ymmärrät suomalaista puhujaa			1	9	30	4,73	5
Ymmärrät kuulutuksia ja ohjeita esim. juna- asemalla			7	13	20	4,33	4,5
Pystyt kuuntelemaan radiota ja televisiota		2	5	20	13	4,1	4
Ymmärrät puhekieltä		2	3	10	24	4,44	5

Taulukko 3b. Vastaukset kysymykseen 11: Kuunteleminen, SV-oppijat.

SV	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Ymmärrät suomalaista puhujaa		1	1	3	35	4,8	5
Ymmärrät kuulutuksia ja ohjeita esim. juna- asemalla	1		4	12	23	4,4	5
Pystyt kuuntelemaan radiota ja televisiota	1	1	6	14	18	4,18	4
Ymmärrät puhekieltä	1	1	2	5	31	4,6	5

Taulukko 4a. Vastaukset kysymykseen 11: Kirjoittaminen, S2-oppijat.

S2	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat täyttää lomakkeita ja kyselyjä	1	2	3	17	17	4,18	4
Osaat tehdä muistiinpanoja oppitunnilla		1	7	13	19	4,25	4
Osaat kirjoittaa kirjeen/sähköpostin ystävälle			6	13	21	4,38	5
Osaat kirjoittaa luovaa tekstiä, esim. satuja tai runoja	1	8	9	9	12	3,59	4
Osaat kirjoittaa raportteja ja esseitä		1	3	13	23	4,45	5
Osaat kirjoittaa sanelusta	2	3	11	13	11	3,7	4

Taulukko 4b. Vastaukset kysymykseen 11: Kirjoittaminen, SV-oppijat.

SV	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat täyttää lomakkeita ja kyselyjä		1	12	12	15	4,03	4
Osaat tehdä muistiinpanoja oppitunnilla	2	3	8	15	12	3,8	4
Osaat kirjoittaa kirjeen/sähköpostin ystävälle			4	14	22	4,45	5
Osaat kirjoittaa luovaa tekstiä, esim. satuja tai runoja	5	13	8	10	4	2,88	3
Osaat kirjoittaa raportteja ja esseitä	1	4	8	18	9	3,75	4
Osaat kirjoittaa sanelusta	3	5	11	12	7	3,39	3,5

Taulukko 5a. Vastaukset kysymykseen 11: Lukeminen, S2-oppijat.

S2	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Pystyt hankkimaan tietoa asioista lukemalla			2	8	30	4,7	5
Osaat lukea ohjeita		1	1	17	21	4,45	5
Pystyt lukemaan omaksi iloksi			5	13	21	4,41	5
Osaat lukea ääneen	2	4	12	10	12	3,65	4
Osaat lukea sanomalehteä, internetiä...			4	13	23	4,48	5

Taulukko 5b. Vastaukset kysymykseen 11: Lukeminen, SV-oppijat.

SV	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Pystyt hankkimaan tietoa asioista lukemalla		1	2	7	30	4,65	5
Osaat lukea ohjeita	1	1	4	11	23	4,35	5
Pystyt lukemaan omaksi iloksi			6	9	25	4,48	5
Osaat lukea ääneen		6	10	9	15	3,83	4
Osaat lukea sanomalehteä, internetiä...		1	1	12	26	4,58	5

Taulukko 6a. Vastaukset kysymykseen 11: Sanasto, S2-oppijat.

S2	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat päätellä tuntemattoman sanan muusta tekstistä		1	5	14	19	4,31	4
Osaat fraaseja ja sanontoja		3	10	12	15	3,98	4
Osaat paljon sanoja eri alueilta	1	4	4	12	19	4,10	4

Taulukko 6b. Vastaukset kysymykseen 11: Sanasto, SV-oppijat.

SV	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat päätellä tuntemattoman sanan muusta tekstistä	1		3	10	26	4,50	5
Osaat fraaseja ja sanontoja	1		4	13	22	4,38	5
Osaat paljon sanoja eri alueilta		2	11	8	19	4,10	4

Taulukko 7a. Vastaukset kysymykseen 11: Kielioppi, S2-oppijat.

S2	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat taivuttaa sanoja			5	7	28	4,58	5
Osaat muodostaa lauseita			2	5	32	4,77	5

Taulukko 7b. Vastaukset kysymykseen 11: Kielioppi, SV-oppijat.

SV	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat taivuttaa sanoja			5	12	23	4,45	5
Osaat muodostaa lauseita			1	6	33	4,80	5

Taulukko 8a. Vastaukset kysymykseen 11: Muut osa-alueet, S2-oppijat.

S2	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat kirjoittaa sanat oikein		1	5	9	25	4,45	5
Osaat ääntää suomenkielisen tavoin			7	16	17	4,25	4
Tunnet suomalaista kulttuuria, esim. tapoja ja perinteitä			4	16	18	4,37	4
Ymmärrät, mitä erilaiset asennot ja ilmeet tarkoittavat	1	1	8	7	19	4,17	5
Osaat puhua/kirjoittaa kohteliaasti		1	3	15	21	4,4	5
Osaat muuttaa puhettasi/tekstiä keskustelukumppanin mukaan		1	7	17	15	4,15	4
Tunnet suomen murteita	7	3	11	13	5	3,15	3

Taulukko 8b. Vastaukset kysymykseen 11: Muut osa-alueet, SV-oppijat.

SV	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat kirjoittaa sanat oikein	1		8	14	17	4,15	4
Osaat ääntää suomenkielisen tavoin		2	11	14	13	3,95	4
Tunnet suomalaista kulttuuria, esim. tapoja ja perinteitä		1	9	15	14	4,08	4
Ymmärrät, mitä erilaiset asennot ja ilmeet tarkoittavat	1	4	14	11	10	3,63	4
Osaat puhua/kirjoittaa kohteliaasti	1	3	4	16	16	4,08	4
Osaat muuttaa puhettasi/tekstiä keskustelukumppanin mukaan		1	8	21	10	4	4
Tunnet suomen murteita	4	6	11	12	6	3,26	3
Kommunikaatiovaikeuksista selviytyminen							
Osaat kysyä lisätietoja, jos et ymmärrä	1			10	29	4,65	5
Osaat selittää saman asian toisella tavalla			3	6	31	4,7	5
Osaat korjata omia virheitäsi			5	16	19	4,35	4

Taulukko 9a. Vastaukset kysymykseen 11: Kommunikaatiovaikeuksista selviytyminen, S2-oppijat.

S2	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat kysyä lisätietoja, jos et ymmärrä			3	12	25	4,55	5
Osaat selittää saman asian toisella tavalla		1	1	9	29	4,65	5
Osaat korjata omia virheitäsi			3	17	20	4,43	4,5

Taulukko 9b. Vastaukset kysymykseen 11: Kommunikaatiovaikeuksista selviytyminen, SV-oppijat.

SV	1	2	3	4	5	keskiarvo	mediaani
Osaat kysyä lisätietoja, jos et ymmärrä	1			10	29	4,65	5
Osaat selittää saman asian toisella tavalla			3	6	31	4,7	5
Osaat korjata omia virheitäsi			5	16	19	4,35	4

Taulukko 10. Kysymys 11: Kaikki keskiarvot.

	S2	keskiarvo		SV	keskiarvo
1.	Osaat muodostaa lauseita	4,77	1.	Osaat muodostaa lauseita	4,80
2.	Ymmärrät suomalaista puhujaa	4,73		Ymmärrät suomalaista puhujaa	4,80
3.	Pystyt hankkimaan tietoa asioista lukemalla	4,70	3.	Osaat selittää saman asian toisella tavalla	4,70
4.	Osaat selittää saman asian toisella tavalla	4,65	4.	Osaat kysyä lisätietoja, jos et ymmärrä	4,65
5.	Osaat taivuttaa sanoja	4,58		Pystyt hankkimaan tietoa asioista lukemalla	4,65
	Osaat keskustella ystäväsi kanssa	4,58	6.	Ymmärrät puhekieltä	4,60
7.	Osaat kysyä lisätietoja, jos et ymmärrä	4,55	7.	Osaat keskustella ystäväsi kanssa	4,58
8.	Osaat lukea sanomalehteä, internetiä...	4,48		Osaat lukea sanomalehteä, internetiä...	4,58
9.	Osaat kirjoittaa sanat oikein	4,45	9.	Osaat päätellä tuntemattoman sanan muusta tekstistä	4,50
	Osaat kirjoittaa raportteja ja esseitä	4,45	10.	Pystyt lukemaan omaksi iloksi	4,48
	Osaat lukea ohjeita	4,45	11.	Osaat taivuttaa sanoja	4,45
12.	Ymmärrät puhekieltä	4,44		Osaat kirjoittaa kirjeen/sähköpostin ystävälle	4,45
13.	Osaat korjata omia virheitäsi	4,43	13.	Ymmärrät kuulutuksia ja ohjeita esim. juna-asemalla	4,40
14.	Pystyt lukemaan omaksi iloksi	4,41	14.	Osaat fraaseja ja sanontoja	4,38
15.	Osaat puhua/kirjoittaa kohteliaasti	4,40	15.	Osaat korjata omia virheitäsi	4,35
16.	Osaat kirjoittaa kirjeen/sähköpostin ystävälle	4,38		Osaat hoitaa asiiasi esim. kaupassa tai pankissa	4,35
17.	Tunnet suomalaista kulttuuria, esim. tapoja ja perinteitä	4,37		Osaat lukea ohjeita	4,35
18.	Ymmärrät kuulutuksia ja ohjeita esim. juna-asemalla	4,33	18.	Osaat puhua luonnollista puhekieltä	4,20
19.	Osaat päätellä tuntemattoman sanan muusta tekstistä	4,31	19.	Pystyt kuuntelemaan radiota ja televisiota	4,18
20.	Osaat hoitaa asiiasi esim. kaupassa tai pankissa	4,30	20.	Osaat kirjoittaa sanat oikein	4,15
21.	Osaat tehdä muistiinpanoja oppitunnilla	4,25	21.	Osaat paljon sanoja eri alueilta	4,10
	Osaat keskustella kokouksessa, jossa et tunne muita	4,25	22.	Osaat puhua/kirjoittaa kohteliaasti	4,08
	Osaat ääntää suomenkielisen tavoin	4,25		Tunnet suomalaista kulttuuria, esim. tapoja ja perinteitä	4,08
24.	Osaat puhua luonnollista puhekieltä	4,23	24.	Osaat täyttää lomakkeita ja kyselyjä	4,03
25.	Osaat täyttää lomakkeita ja kyselyjä	4,18	25.	Osaat muuttaa puhettasi/tekstiä keskustelukumppanin mukaan	4,00
26.	Ymmärrät, mitä erilaiset asennot ja ilmeet tarkoittavat	4,17	26.	Osaat ääntää suomenkielisen tavoin	3,95
27.	Osaat muuttaa puhettasi/tekstiä keskustelukumppanin mukaan	4,15		Osaat keskustella kokouksessa, jossa et tunne muita	3,95
28.	Osaat paljon sanoja eri alueilta	4,10	28.	Osaat lukea ääneen	3,83
	Pystyt kuuntelemaan radiota ja televisiota	4,10	29.	Osaat tehdä muistiinpanoja oppitunnilla	3,80
30.	Osaat fraaseja ja sanontoja	3,98	30.	Osaat kirjoittaa raportteja ja esseitä	3,75
31.	Osaat puhua yleisölle	3,90	31.	Ymmärrät, mitä erilaiset asennot ja ilmeet tarkoittavat	3,63
32.	Osaat kirjoittaa sanelusta	3,70	32.	Osaat kirjoittaa sanelusta	3,39
33.	Osaat lukea ääneen	3,65	33.	Osaat puhua yleisölle	3,35
34.	Osaat kirjoittaa luovaa tekstiä, esim. satuja tai runoja	3,59	34.	Tunnet suomen murteita	3,26

35.	Tunnet suomen murteita	3,15	35.	Osaat kirjoittaa luovaa tekstiä, esim. satuja tai runoja	2,88
-----	------------------------	------	-----	--	------